

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

ปริญญานิพนธ์
ของ
นฤมล การชัยศรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้
กรกฎาคม 2560

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

ปริญญานิพนธ์
ของ
นฤมล การชัยศรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้

กรกฎาคม 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

บทคัดย่อ
ของ
นฤมล การชัยศรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้
กรกฎาคม 2560

นฤมล การชัยศรี. (2560). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (วิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาปรินูญานิพนธ์: อาจารย์ ดร.วรุฒิ สุภาพ.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 โดยใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ซึ่งใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) จำนวน 1 ห้องเรียน รวมจำนวนนักเรียน 26 คน ใช้เวลาในการทดลองจำนวน 15 คาบ คาบเรียนละ 60 นาที

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ คือ 1) หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก 2) แผนการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ

ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของข้อสอบเท่ากับ 0.86 มีค่าความยากง่ายของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.25-0.7 และค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบมีค่าอยู่ระหว่าง 0.4-0.8 ดำเนินการทดลองใช้แบบแผนการทดลองแบบ One – group Pretest Posttest Design วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติแบบ t-test dependent samples

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1) ผลการประเมินหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC เท่ากับ 0.67-1.00 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

THE DEVELOPMENT OF SOCIAL STUDIES LEARNING UNIT FOR LOCAL
WISDOM IN “SAM KHOK JAR” FOR MATHAYOMSUKSA SIX STUDENTS
OF SAINT JOSEPH MUEANG-AKE SCHOOL.

AN ABSTRACT
BY
NARUMOL KARNCH AISRI

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education degree in Educational Science and Learning Management
At Srinakharinwirot University
July 2017

Narumol Karnchaisri. (2017). *The Development of Social Studies Learning Unit for Local Wisdom in "Sam Khok Jar" for MathayomSuksa Six Students of Saint Joseph Mueang-Ake School*. M.Ed (Educational Science and Learning Management). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Ph.D.Voravudh Subhap.

The Study aimed 1) to develop of the social studies learning unit for local wisdom with "Sam Khok Jar" for Mathayom Suksa 6 students of Saint Joseph Mueang-Ake School; 2) to compare the pretest and posttest scores of social for students and studies learning unit for local wisdom in "Sam Khok Jar"

The sample size used in the research consisted of Mathayomsuksa Six students of Saint Joseph Mueang-Ake School in the second semester of the 2016 academic year. The sample was selected by Cluster Random Sampling, which used a classroom as a sampling unit. The total number of students was twenty six, with the duration of the experiment was fifteen classes lasting sixty minutes each.

The research instrument consisted of unit for local wisdom in "Sam Khok Jar" for Mathayomsuksa Six students at Saint Joseph Mueang-Ake School. Learning management plan for local wisdom in "Sam Khok Jar" for Mathayomsuksa 6 students at Saint Joseph Mueang-Ake School and techniques are analytical test. The data was analyzed statistically by mean scores, standard deviation and t-test dependent and one group pretest – posttest design was used in this study. The reliability was 0.86, the difficulty index was between 0.25-0.7 and discrimination was between 0.4-0.8

The findings of this research revealed the following: 1) Assessment. The evaluations of experts revealed that the index of Item Objective Congruence was between 0.67 – 1.00. 2) The post-learning achievements of the students higher than the pre-learning at a .05 level of significance.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้เป็นอย่างดีด้วยความกรุณาและการให้คำปรึกษาแนวทางในการทำวิจัยจาก อาจารย์ ดร.วรวุฒิ สุภาพ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้คำแนะนำปรึกษา ให้กำลังใจ ตลอดจนดูแลอย่างใกล้ชิดจนปริญญานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ รองศาสตราจารย์สุจิตรา ภักดี สงคราม ผู้ทรงคุณวุฒิและประธานกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ อาจารย์ ดร.เกศินี ครุณาสวัสดิ์ อาจารย์ ดร.วิรินทร์ โพนน้อย อาจารย์ ดร.รณิดา เขยชุม อาจารย์.ดร.ศุภวรรณ สัจพิบูล ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องจนทำให้ปริญญานิพนธ์เล่มนี้ถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ที่ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อาจารย์ ดร.อรอุมา เจริญสุข อาจารย์ ดร.อชิระ อุดมาน นายพันธกานต์ เป็กตะวงค์ ที่ให้ความกรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทำให้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ทดลองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอขอบพระคุณ อาจารย์มิตรชัย กุลแสงเจริญ ที่ให้คำแนะนำ และกำลังใจดียิ่งด้วยดีมาตลอด ขอขอบคุณผู้บริหารและคณะครูระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ทุกท่าน ที่ให้การช่วยเหลือเอื้ออาทรด้วยดีมาตลอด รวมทั้งขอบคุณนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (รุ่นที่ 5) ทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ขอบคุณน้องอดุล หลาบโพธิ์ และน้องสุรัตน์ กำลังเลิศ ที่ได้ให้กำลังใจ แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและปรึกษาหารือร่วมกันเสมอมา ตลอดจนเพื่อนๆ สาขาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ แขนงวิชาการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ทุกคน

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาและพี่ชายที่ให้กำลังใจ กำลังทรัพย์และความหวังใฝ่วิจัยเสมอมา ผลอันเลิศและประโยชน์สูงสุดจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชา พระคุณบิดามารดา ครู อาจารย์ ที่วางรากฐาน ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้วิจัยมาถึงทุกวันนี้

นฤมล การชัยศรี

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก
ของ
นฤมล การชัยศรี

ได้รับการอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นพ.ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)
วันที่ เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2560

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ที่ปรึกษาหลัก
(อาจารย์ ดร.วรุฒิ สุภาพ)

.....ประธาน
(รองศาสตราจารย์สุจิตรา ภักดีสงคราม)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วรุฒิ สุภาพ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เกศินี ครุณาสวัสดิ์)

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายในการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
สมมติฐานการวิจัย.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระสังคมศึกษา....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้.....	14
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	18
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก.....	28
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน 5E.....	33
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง.....	39
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์.....	42
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการ เผชิญสถานการณ์.....	48
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	53
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	59
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	65
การกำหนดประชากร.....	65
เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย.....	66
การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	67
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	75

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	77
ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก.....	77
ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลัง การจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก.....	78
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	81
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	81
สมมติฐานของการวิจัย.....	81
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	81
สรุปผลการวิจัย.....	83
อภิปรายผล.....	83
บรรณานุกรม.....	88
ภาคผนวก.....	100
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	180

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 บทบาทของครูและบทบาทของนักเรียนในการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการสอน5E	37
2 บทบาทของครูผู้สอนและผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์.....	45
3 การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคกรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6.....	69
4 การวิเคราะห์หลักสูตรแสดงการจำแนกเนื้อหา จำนวน 80 ข้อ.....	72
5 การวิเคราะห์หลักสูตรแสดงการจำแนกเนื้อหา จำนวน 50 ข้อ.....	73
6 ผลการตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญ.....	78
7 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (รายหน่วยการเรียนรู้) ก่อนและหลังการ จัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคม ศึกษา.....	78
8 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (รายชั้นการเรียนรู้) ก่อน และหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา.....	79
9 ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6.....	80
10 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม.....	104
11 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิพนามสามโคก โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน.....	104
12 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน.....	105
13 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง สืบทอดภูมิปัญญาตมสามโคก โดยผู้เชี่ยวชาญ.....	105
14 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6	106

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
15 ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผล สัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชา สังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 80 คน.....	109
16 คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ 6 ก่อนและหลังเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา.....	112

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
2 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก.....	71
3 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.....	74

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแห่งยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน การสื่อสารและเทคโนโลยีมีส่วนทำให้ท้องถิ่น ชุมชน และประเทศเกิดการตื่นตัวและพึ่งพาภูมิรัฐของต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ การพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่นำมาซึ่งปัญหาต่างๆ มากมาย นับตั้งแต่การเสียเปรียบดุลการค้า ความไม่สมดุลระหว่างวิทยาศาสตร์กับวัฒนธรรม ความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม ยิ่งพัฒนามากก็พบว่าประเทศไทยต้องวิ่งตามและพึ่งพาภูมิรัฐของต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา วิถีชีวิตดั้งเดิม ประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเสื่อมถอยอย่างสวนทางกัน สภาพการณ์ในปัจจุบันเน้นการพัฒนาทางวัตถุมากกว่าจิตใจ เกิดการพัฒนาที่ทอดทิ้งรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตน ส่งผลให้ชุมชนเกิดการล่มสลาย อันส่งผลให้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาอันดีงามเริ่มจางหายไป ทั้งนี้เพราะเราได้พัฒนาประเทศและจัดการศึกษาโดยทอดทิ้งสิ่งที่มีอยู่ของประเทศ นั่นคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (รุ่ง แก้วแดง. 2542: 205) สิ่งเหล่านี้เกิดจากที่พัฒนาการของประเทศไทยเริ่มจากสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม และก้าวเข้าสู่ความเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศในกระแสโลกาภิวัตน์อันรวดเร็ว เน้นความเป็นวิทยาการสมัยใหม่ โดยขาดมิติทางด้านวัฒนธรรมดั้งเดิมนั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาในการพัฒนาประเทศ อันเนื่องมาจากแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ที่ได้ระบุไว้ว่า วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นผลมาจากการขาดความสมดุลในการเรียนรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความเป็นวิทยาการสมัยใหม่ ทั้งนี้พันธกิจทางการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศนั้น จะต้องตระหนักต่อปัญหาอันสำคัญดังกล่าว ทั้งยังต้องแสวงหาแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่การดำรงอยู่ของสังคมไทยอย่างสันติสุขสืบไป (วิศิษฐ์ นาสารีย์. 2544: 1)

การจัดการศึกษาที่ผ่านมาของไทยในอดีตนั้น หากมองการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านเนื้อหาที่อยู่ถึง ร้อยละ 80-90 แต่เมื่อมีการรับระบบการจัดการศึกษาจากตะวันตกเข้ามากลับเหลือเนื้อหาและการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพียงร้อยละ 5-10 (รุ่ง แก้วแดง. 2541: 211) เท่านั้น ซึ่งอาจทำให้เกิดวิกฤตทางการศึกษา เนื่องจากก่อให้เกิดความไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน อันจะมีผลทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหายไป รวมทั้งพระธรรมปิฎก (2543: 82) ได้กล่าวไว้ว่าการศึกษาศาสน์ใหม่ได้แยกนักเรียนออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนทั้งหมดไปเป็นไปตามหลักสูตรส่วนกลาง โดยความแปลกแยกนั้นรุนแรงถึงกับทำให้นักเรียนบางคนดูถูกวิถีชีวิตชุมชน ไม่มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและท้องถิ่นของตนเอง จึงมีความสอดคล้องกับสิ่งที่คุณหญิง กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา

ได้กล่าวว่าควรที่จะปรับเปลี่ยนเนื้อหาและรูปแบบไปสู่การจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มากขึ้น โดยจะนำเอาประเด็นในท้องถิ่นนั้นๆ มาจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง (เกษมา วรวรรณ ณ อรุณยา อ่างอิงจาก วชิษฐ์ นาสารีย์. 2544: 3)

ดังนั้นกลไกทางการศึกษาจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่มีการเปิดโอกาสนำความรู้มาประยุกต์เอา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ในระบบการศึกษาท่ามกลางกระแสการล่มสลายของ ชุมชนมาสู่การจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกัน พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 ได้ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมี หน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 มาตรา 7 กำหนดว่า ในการจัดกระบวนการเรียน ต้องมุ่งปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและ ความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการ ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมาตรา 27 กำหนดไว้ว่า ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตาม วัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ จะเห็นได้ ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถี ชีวิตของคนไทยอย่างแท้จริง การศึกษาในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วน ร่วมและประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งเน้นปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้คนไทย ทั้งเก่ง ดี มีความสุข บน พื้นฐานความเป็นไทยอย่างแท้จริงและอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างมีศักดิ์ศรี

การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้และเกิดความเข้าใจ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันใน วิถีชีวิตคนไทย การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นพลเมือง ดีของประเทศชาติ และสังคมโลก การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ผู้สอนและสถานศึกษามีโอกาสจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เท่ากับเป็นการเปิด โอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมี ความผูกพันและภูมิใจในท้องถิ่นของตน (ลัดดา ศิลาน้อย, 2545: 34-38) โดยสอดคล้องกับ จุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การ

เรียนการสอนโดยเน้นให้เห็นคุณค่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรมไทยยึดมั่นในวิถีชีวิต หลักธรรม คุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชั้นมัธยมศึกษาที่จะให้นักเรียนเข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงสังคมในประเทศ และเสริมสร้างอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม มีความรักในท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551: 114) รวมทั้งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนเรื่องการจัดการเรียนรู้ประการหนึ่งว่า การนำเสนอระบุมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่และท้องถิ่นต่างๆของไทย ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาจะต้องยึดหลักการเรียนรู้ที่ว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด หรือการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551: 20-21) รวมทั้งการสอนสังคมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ได้มุ่งเน้นการสอนที่ไม่ใช่ให้เนื้อหาแต่เพียงอย่างเดียว แต่เน้นการสอนให้นักเรียนได้รู้จักคิด ลงมือปฏิบัติและนำความรู้ไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ในชีวิต ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าความรู้ใหม่ๆ เพื่อความก้าวหน้า ดังนั้นครูผู้สอน จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อนักเรียนที่จะเป็นผู้ชี้แนะและจัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติในการค้นหาความรู้ด้วยตนเองและได้มีส่วนร่วมในการกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนในด้านความรู้ ความคิด เจตคติ ค่านิยมและทักษะทางสังคม (Social skill) ได้แก่ ทักษะการเป็นผู้นำ ผู้ตาม และการเป็นสมาชิกของกลุ่ม รวมทั้งทักษะการคิดและการตัดสินใจที่จะเชื่อหรือเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เหมาะสม เนื่องจากสภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลจนลบล้มวิถีชีวิตภูมิปัญญาของรากเหง้าความเป็นไทยไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดการสั่งสมประสบการณ์ของผู้คนในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน จนเกิดการถ่ายทอดสืบต่อๆ กันมา เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีการผสมผสาน ความเชื่อ วิถีชีวิต รากฐานทางวัฒนธรรมและรากเหง้าของภูมิปัญญาชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่สำคัญนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกระดับให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความต้องการแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยงกับสภาพความเป็นจริงเป็นไปสู่อำเภอท้องถิ่น โดยยึดหลักการจัดการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวนั้น การจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการสร้างความผูกพันในชุมชน เกิดความเข้าใจ และความมั่นใจในรากฐานเกียรติภูมิของตนเอง คุณค่าจากการเรียนรู้เหล่านี้จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต รวมทั้งมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการทำวิจัยโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดปทุมธานี คือ “ตุ้มสามโคก”

ตุ่มสามโคกมีประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์แห่งรูปลักษณ์เฉพาะตัวจากข้อมูลทาง วัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดปทุมธานี มีการทำภาชนะดินเผาประเภทไม่เคลือบ เมื่อ กล่าวถึง ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาประเภทตุ่ม ทุกคนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงตุ่มสามโคก หากเอ่ยถึงตุ่ม สามโคกคนทั่วไปจะนึกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดปทุมธานี (วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย. 2535: 11) ซึ่งในปัจจุบันตุ่มสามโคกแทบจะเลือนลางหายไปกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง เอกลักษณ์จุดเด่น ของตุ่มสามโคก เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อมาก โดยมีภาษามอญเรียกว่า อีเล็ง ตุ่มสาม โคกเป็นตุ่มตื้นน้ำ เนื้อภาชนะตุ่มค่อนข้างหนา รูปทรงโอ่งแคบ คอโอ่งจะติดกับไหล่ ตรงกลางป่อง กลม รูปทรงเตี้ยป้อม ปากและก้นโอ่งมีขนาดใกล้เคียงกัน ดังสำนวนที่เรียก คนอ้วนท้วมสมบูรณ์ว่า “อ้วนเหมือนตุ่มสามโคก” ซึ่งคนไทยใช้เปรียบเปรยคนที่มีลักษณะอ้วนกลมหรือเตี้ย ตุ่มสามโคกเป็น ศิลปหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงมาช้านานกว่า 400 ปี ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าการทำเครื่องปั้นดินเผา ตุ่ม สามโคกน้อยลงและหาได้ยากขึ้น เมื่อการพัฒนาทางอุตสาหกรรมได้แผ่ขยายเข้ามาสู่จังหวัด ปทุมธานีอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ภูมิปัญญาตุ่มสามโคกเลือนลางหายไปกับยุคสมัยแห่งการ เปลี่ยนแปลง (สุจินต์ เพิ่มพูล. 2552: 1) ซึ่งจังหวัดปทุมธานี เป็นจังหวัดปริมณฑลที่มีแม่น้ำ เจ้าพระยาเป็นลำน้ำสายหลักไหลผ่าน พื้นที่สองฝั่งแม่น้ำลำคลองหลายสายเชื่อมต่อกันอย่างทั่วถึง ดินแดนแห่งนี้จึงอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทั้งยังมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่สืบเนื่อง กันมา ตลอดจนระยะเวลาที่เป็นเมืองชายพระราชอาณาเขตของราชธานีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้วิถีชีวิตชาวปทุมธานีผูกพันกับสายน้ำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน การ ประกอบอาชีพ คติความเชื่อ และประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ เมืองอู่ข้าว อู่น้ำ แห่งนี้ ได้มีผู้คน หลากหลายชนชาติเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน เป็นที่มาของความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็น เส้นห์ของวิถีชุมชนโบราณปัจจุบันจังหวัดปทุมธานี มีการขยายตัวของเมืองค่อนข้างมาก เนื่องจากมี การพัฒนาทางภาคอุตสาหกรรม และการหลั่งไหลของผู้คนมาตั้งถิ่นฐานในย่านชุมชนและเขต อุตสาหกรรม ทำให้จังหวัดปทุมธานีมีความเติบโตทางเศรษฐกิจและมีความเจริญแผ่ขยายเข้ามา อย่างรวดเร็ว เมื่อปฏิเสธความเจริญที่หลั่งไหลเข้ามาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านเทคโนโลยีไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันต้องรักษาความสมดุลของวัฒนธรรม ขณะที่ประชากรส่วนหนึ่งยังคงดำรงชีวิต เกษตรกรรม จังหวัดปทุมธานีจึงเป็นจังหวัดที่มีโครงสร้างทางสังคมค่อนข้างซับซ้อนและมีความ หลากหลายทางวัฒนธรรม ดังนั้นการดำรงวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นให้อยู่ท่ามกลางกระแสการ เปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจ และความหวงแหนในท้องถิ่นตนบนพื้นฐานวิถีวัฒนธรรมที่ดำรงมา ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันที่จะดำรงความ หลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างสมดุล (นนทพร วันงาน. 2554: 3)

ผู้วิจัยในฐานะผู้สอนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงได้ศึกษาความรู้ ความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ในหน่วยการ เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี พบว่ามีค่าเฉลี่ยผลการทดสอบอยู่ระหว่าง 12-20/50 ซึ่งต่ำ กว่าจากที่โรงเรียนกำหนดไว้คือผ่านเกณฑ์ 25 คะแนนขึ้นไป (เอกสารการประชุมประจำเดือน มีนาคม-เมษายน. 2558: 5) แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานีที่

ผ่านมายังขาดคุณภาพและต้องได้รับการพัฒนา รวมทั้งจากการสัมภาษณ์นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ประจำปีการศึกษา 2559 ในวันที่ 29 มิถุนายน – 9 กรกฎาคม พ.ศ.2559 ผลจากการสัมภาษณ์นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก เมื่อสอบถามเกี่ยวกับความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ มีความเห็นว่าภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่ไม่มีคุณค่า เพราะวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมาใช้วิธีการสอบแบบบรรยายเพียงอย่างเดียวโดยวิธีการที่ไม่น่าสนใจ ทำให้ไม่เกิดความคิดรวบยอด รวมทั้งจากการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอกได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอน โดยแทรกในเนื้อหาสาระการเรียนรู้ แต่ไม่เป็นรูปธรรมขาดความชัดเจนและต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนขาดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและประสบการณ์ในวัฒนธรรมของตน จากการศึกษาที่ผ่านมาครูผู้สอนเป็นฝ่ายถ่ายทอดเพียงอย่างเดียวทำให้นักเรียนไม่ได้รับการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริง ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้จึงไม่เต็มศักยภาพ ไม่สอดคล้องกับชีวิตจริง ภายใต้บริบทของท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้การจัดการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และวิถีชุมชนโดยการนำหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นมาจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นการเน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจท้องถิ่นของตนเอง โดยเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

ดังนั้นการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในครั้งนี้ จะส่งผลให้โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอกได้มีหน่วยการเรียนรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ครู นักเรียน และชุมชนในท้องถิ่น รวมทั้งโรงเรียนสามารถนำหน่วยการเรียนรู้มาใช้ประโยชน์ได้จริงและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เข้าใจ ตระหนัก รักและรู้สึกห่วงแทนในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจะศึกษาการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในระดับมัธยมศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ตุ้มสามโคก” เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถธำรงรักษาอยู่ได้ และรู้ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไม่ให้ภูมิปัญญาที่มีคุณค่ามากมายถูกมองข้ามไปและเป็นการสร้างรากฐานทางความคิดที่มั่นคงแก่ผู้เรียนให้สามารถรับวัฒนธรรม ปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม ไม่เลื่อนไหลไปตามกระแสและคงความเป็นไทยอย่างมีศักดิ์ศรี และเพื่อประโยชน์การจัดการเรียนรู้ทางการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีภูมิปัญญา วัฒนธรรมชุมชนต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตุ้มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการเรียนหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน
2. ได้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อศึกษาค้นคว้าและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านอื่นๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก มีขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 3 ห้อง เนื่องจากทุกห้องเรียนมีผลความสามารถของผู้เรียน รวมผู้เรียนทั้งสิ้น 66 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 โดยใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ซึ่งใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) จำนวน 1 ห้องเรียน คือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 รวมจำนวนนักเรียน 26 คน

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง

ผู้วิจัยทำการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 ใช้เวลาในการทดลองจำนวน 15 คาบ คาบเรียนละ 60 นาที โดยทำการทดสอบก่อนเรียนจำนวน 1 คาบ ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 15 คาบ และมีการทดสอบหลังเรียนจำนวน 1 คาบ

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง สู่สามโคก เป็นเนื้อหาสาระตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม

ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้	ตัวชี้วัด	จำนวน
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม	ส 5.1 ม.4-6/1 ส 5.1 ม.4-6/2	2 คาบ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ภูมินาม นามสามโคก	ส 4.1 ม.4-6/1 ส 4.3 ม.4-6/1	3 คาบ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ภูมิปัญญาตุ่มสามโคก	ส 2.1 ม.4-6/5 ส 4.1 ม.4-6/2 ส 4.3 ม.4-6/3 ส 5.3 ม.4-6/4	8 คาบ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 สืบทอดภูมิปัญญาตุ่มสามโคก	ส 2.1 ม.4-6/5 ส 4.3 ม.4-6/5 ส 5.2 ม.4-6/5	2 คาบ

ตัวแปรที่ศึกษา

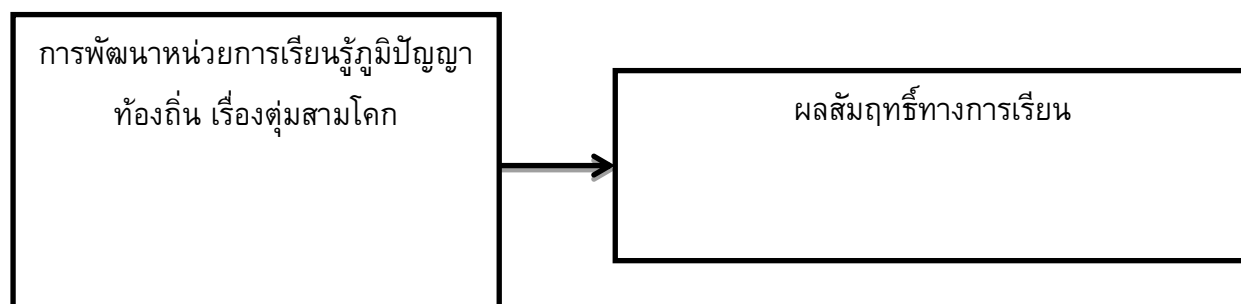
1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญ โดยการจัดการเรียนรู้เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก สำหรับผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา ดังภาพประกอบ 1 ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การนำเอาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคกของรายวิชาสังคมศึกษา ที่พัฒนาขึ้นจากการนำความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคกและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามโคกมาผนวกรวมกันโดยใช้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางมาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นตัวกำกับ เป็นองค์ความรู้ที่นำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม ทั้งในเรื่องเนื้อหา โดยออกแบบหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ตมสามโคก ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ภูมินาม นามสามโคก

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ภูมิปัญญาตมสามโคก

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 สืบทอดภูมิปัญญาตมสามโคก

มาพัฒนาและสร้างเป็นหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อใช้จัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนตามแนวทางการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญาและความสามารถของชาวบ้านในด้านเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวมอญในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยที่รูปแบบของตม คือมีปากตมและก้นตมมีขนาดเท่ากัน ป่องกลางและเป็นตมที่มีขนาดใหญ่ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัย โดยมีกระบวนการสังสม สืบทอด และกลั่นกรองมายาวนาน

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลการเรียนรู้ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในรายวิชาสังคมศึกษา ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก ซึ่งวัดได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 50 ข้อ

สมมติฐานของการวิจัย

1. นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบ 5E
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมุติ
7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์
8. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์
9. เอกสารเกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1.1 วิสัยทัศน์

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 3) ได้กำหนดวิสัยทัศน์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไว้ว่า มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

1.2 หลักการ

กระทรวงการศึกษาธิการ (2551: 6-7) ได้กำหนดหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม บนพื้นฐานความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

1.3 จุดมุ่งหมาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 3-4) ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย ดังนี้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อเกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

1.4 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 4-5) ได้กำหนดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้อย่างถูกต้องและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก การใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลกดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย

8. มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอกได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องกับบริบทและจุดเน้นของโรงเรียน คือ 9. รักและรับใช้

1.5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในด้านปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความสัมพันธ์และความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การเข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ รวมทั้งเกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น รู้จักยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก อย่างเหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่างๆ ไว้ดังนี้

1. ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนร่วม

2. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยมความเชื่อ ปลุกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

3. เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

5. ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน

1.6 สารและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:16-17) ได้กำหนดสารและมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามและธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากร และ สิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้

2.1 ความหมายของหน่วยการเรียนรู้

วัฒนาพร ระบุทุกซ์ (2545: 130) ได้กล่าวไว้ว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ที่ครบวงจรในเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกิดจากการจำแนกเนื้อหาความรู้ของแต่ละสาระหรือรายวิชาออกเป็นเรื่อง และแต่ละเรื่องนั้นให้มีความรู้ครบวงจร

ชนาธิป พรกุล (2546: 54) ได้กล่าวไว้ว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง มวลประสบการณ์แบบบูรณาการที่หลักสูตรสถานศึกษาคาดหวังให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้แต่ละระดับชั้น จัดไว้หลายหน่วยเรียงตามลำดับแต่ละหน่วยควรบูรณาการสาระของวิชาให้ครบถ้วนหรือมากเท่าที่จะทำได้ และควรกำหนดเวลาที่ใช้สอนไว้ด้วย

เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว (2547: 14) ให้ความหมายว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง จำนวนเนื้อหาของบทเรียนที่ผู้เรียนสามารถเรียนแล้วจบลงในตัว ซึ่งอาจจะมีมากกว่า 1 บทเรียนและมีแบบฝึกหัด แบบทดสอบประกอบบทเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 34) กล่าวว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง สาระการเรียนรู้ที่จัดเป็นชุดหรือหมู่หรือเป็นกลุ่มในลักษณะสัมพันธ์เชื่อมโยง หรือบูรณาการเพื่อสะดวกในการจัดการเรียนรู้

วราพร ศรีสุพรรณ (2548: 2) ได้กล่าวไว้ว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง การจัดมวลประสบการณ์แบบบูรณาการซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่บ่งชี้ถึงการวัดและประเมินได้ชัดเจน มีรายละเอียดของแผนการสอนและกิจกรรมของผู้เรียน ขอบข่ายเนื้อหา สื่อการเรียนการสอน และวิธีการประเมินผลเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549: 11) กล่าวถึงความหมายของหน่วยการเรียนรู้ หมายถึง แผนหรือแนวทางที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วย ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี หรือรายภาคที่เป็นเป้าหมายของหน่วยนั้น สาระซึ่งเป็นองค์ความรู้ ทักษะ/กระบวนการ กิจกรรมการเรียนการสอน ชิ้นงานหรือภาระงานที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติ และการวัดผลประเมินผล

นพเก้า ณ พัทลุง (2552 :84) กล่าวว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง แผนในการจัดการเรียนรู้ โดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย โดยใช้ระยะเวลาที่ใช้สอนนาน เช่น หนึ่งสัปดาห์ หรือ หนึ่งเดือน

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง การจัดมวลประสบการณ์ให้กับผู้เรียน โดยจำแนกเนื้อหาสาระ ของกลุ่มสาระการเรียนรู้และสอนเป็นหน่วย เพื่อให้เรื่องหรือหัวข้อที่สอนมีความสมบูรณ์ โดยที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถเชื่อมโยงความรู้เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.2 ประเภทของหน่วยการเรียนรู้

นาคยา ปิลันธนานนท์ (2545: 60-61) ได้จัดแบ่งประเภทของหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งสามารถแบ่งได้ 9 ประเภท ได้แก่

1. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นประเด็นสำคัญ (Thematic unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้สื่อความหมายที่เป็นแนวคิด หรือความคิดรวบยอดที่กว้างขวาง เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ระบบภูมิคุ้มกัน ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง
2. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นหัวข้อ (Topic unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้สื่อให้ผู้สอนมุ่งให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเป็นหลัก เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ครอบครัว พืช ยา
3. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นปัญหา (Problem unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้กระตุ้นให้เกิดการออกแบบการเรียนการสอนที่มุ่งหาคำตอบจากหน่วยการเรียนรู้ เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องน้ำอัดลมเป็นอะไร เห็นอะไรในช้อนกินข้าว
4. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นประเด็นสำคัญ (Issue unit) จะคล้ายกับหน่วยการเรียนรู้ที่เป็นปัญหาแต่ประเด็นสำคัญ มักเป็นปัญหาที่กำลังมีความเคลื่อนไหวอยู่ในสังคม ยังไม่สามารถหาข้อยุติ ส่วนปัญหา มักเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน สังคมอยู่ในสังคมมานาน จนเป็นที่รับรู้ทั่วไป การกำหนดหน่วยการเรียนรู้ว่าเป็นประเด็นสำคัญหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับภาวการณ์ในสังคมขณะนั้นหน่วยการเรียนรู้แบบนี้จึงมีความทันสมัยทันเหตุการณ์
5. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม (Value unit หรือ Moral unit) เป็นเป้าหมายของหน่วยการเรียนรู้ประเภทนี้มุ่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ความรักชาติ การเสียสละ ความรับผิดชอบ
6. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นเหตุการณ์ เรื่องราว วรรณกรรม (Story unit หรือ Literature unit) เป้าหมายของหน่วยการเรียนรู้ประเภทนี้มุ่งนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ประวัติความเป็นมาให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และสะท้อนแง่คิด มุมมองต่างๆ จากเรื่องราวนั้น เช่น หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง อาณาจักรสุโขทัย
7. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นอาชีพ (Career unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้มีเป้าหมายให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ที่มีอยู่ในอาชีพต่างๆ ลักษณะของอาชีพนั้นได้สำรวจอาชีพ การเตรียมตัวก้าวสู่อาชีพนั้นๆ ให้ประสบความสำเร็จ เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องครู ตำรวจ

8. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นโครงการ (Project unit) หน่วยการเรียนรู้แบบนี้ชี้แนะให้เป้าหมายการเรียนรู้เน้นไปที่การให้นักเรียนคิดโครงการ สร้างชิ้นงานต่าง ๆ เช่น กังหันลมระบบนิเวศป่าชายเลน

9. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นทักษะ (Skill unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้ให้ความรู้สึกต่อนักเรียนมีทักษะเหล่านี้ เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มุ่งหวังพัฒนาทักษะให้แก่ นักเรียน เช่น การเจรจาต่อรอง การจูงใจ การประนีประนอม

2.3 ลักษณะของหน่วยการเรียนรู้

นาตยา ปิณฑานนท์ (2546: 39-41) ได้กล่าวถึงลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

1. หน่วยการเรียนรู้ควรให้เกิดความท้าทาย น่าสนใจ สอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิตและความต้องการของนักเรียน ซึ่งทำให้นักเรียนรู้สึกว่าการเรียนรู้มีชีวิต สามารถที่จะเข้าไปสัมผัสจับต้องกับสิ่งที่เรียนนั้นได้ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ได้ทันที นักเรียนเรียนแล้วสนุก มีกิจกรรมให้ทำหลากหลายรูปแบบ

2. กำหนดจุดประสงค์อย่างชัดเจน ง่ายต่อการประเมินผลทั้งนักเรียนและผู้สอนต้องทราบได้อย่างชัดเจน ว่าเริ่มต้นเมื่อใด และจะจบลงเมื่อใด

3. กิจกรรมที่ทำต้องมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนมองเห็นว่าสิ่งที่ทำนั้นจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้

4. มีกิจกรรมที่หลากหลาย และเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นบูรณาการในกลุ่มสาระหนึ่งๆ หรือข้ามกลุ่มสาระ เพื่อสนองความต้องการของนักเรียนและใช้ได้ตามสภาพที่เป็นอยู่ และสะท้อนถึงผลผลิตจากการเรียนที่ให้องค์ความรู้อย่างกว้างขวาง

5. มีการวางแผนตลอดรายวิชา และการวางแผนภายในหน่วยการเรียนรู้หนึ่งๆ โดยที่มิตีความร่วมมือในการวางแผนของทั้งนักเรียนและผู้สอน

6. เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้มีการกระทำต่อเนื่องกันไปในทางที่เป็นประโยชน์ และมีความสมบูรณ์ทั้งด้านจุดประสงค์ เนื้อหา วิชาและกิจกรรม คือ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เอ็ดสัน (Henson K.T.2001: 145; อ้างอิงจาก วราภรณ์ สังสง.2551: 36) กล่าวว่าหน่วยการเรียนรู้ควรมีลักษณะดังนี้

1. สนองความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนที่มีรูปแบบการเรียนรู้แตกต่างกัน
2. บูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้กับชีวิตจริง
3. กระบวนการเรียนรู้และการประเมินเน้นการปฏิบัติ
4. เน้นรับรู้ถึงสังคมและพฤติกรรมการทำงานร่วมกัน

สรุปได้ว่า ลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ จะต้องมิตีประสบการณ์รายละเอียดต่างๆ ของหน่วย การเรียนรู้ให้มีความชัดเจน ครอบคลุมและมีการบูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้กับชีวิตจริง เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามผลการเรียนที่กำหนด โดยหน่วยการเรียนรู้จะต้องสอดคล้องกับความ

ต้องการของผู้เรียน กำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา วิชาและกิจกรรม สอดคล้องกับการประเมินผลการเรียนรู้ มีการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนทราบ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน

2.4 ขั้นตอนการจัดทำหน่วยการเรียนรู้

ธารง บัวศรี (2551: 255-256; อ้างอิงจาก ภูริตา มหาสวัสดิ์ .2553: 64) ได้กำหนด ขั้นตอนการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. คำนำ หลังจากที่ได้เลือกชื่อหน่วยการเรียนรู้แล้ว สิ่งที่ต้องทำ คือ การอธิบายหลักการและเหตุผลในการเลือกหน่วยนี้ โดยชี้ให้เห็นว่า จะช่วยให้ผู้เรียน ได้รับความรู้อะไร และจะมีประโยชน์อย่างไร แก่ผู้เรียนในคำอธิบายรายวิชา ควรกล่าวถึงเนื้อหาวิชา และกิจกรรมอย่างกว้างๆ ที่หน่วยนี้ครอบคลุมไปถึง รวมทั้งปัญหาที่ผู้เรียนจะได้พบในการเรียนการสอน

2. กำหนดรายการหัวข้อ หรือปัญญาย่อย โดยอ้างเป็นหัวข้อลงไปว่า มีสิ่งใดบ้างที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ หรือมีปัญหอะไรบ้างที่จะต้องแก้ไข

3. กำหนดจุดประสงค์ การกำหนดจุดประสงค์ ให้กำหนดจุดประสงค์ทั่วไป และจุดประสงค์เฉพาะ ควรต้องระมัดระวังว่าจุดประสงค์ที่กำหนดขึ้นมานั้น นอกจากจะครอบคลุมพัฒนาการด้านต่างๆ แล้ว ยังจะต้องอยู่ในวิสัยที่จะทำสำเร็จได้ด้วย

4. กำหนดกิจกรรม และยุทธศาสตร์การเรียนการสอน คำว่า กิจกรรมในที่นี้หมายถึง ประสบการณ์ที่จะจัดให้แก่ผู้เรียน ส่วนยุทธศาสตร์การเรียนการสอน หมายความว่า การเลือกวิธีการที่เหมาะสม โดยมีหลักเกณฑ์ที่มีเหตุผลเชื่อถือได้ อย่างไรก็ตามในการจัดการเรียนการสอนแบบหน่วยนี้ สมควรที่จะจัดกิจกรรมเป็นสามข้อ คือ กิจกรรมขั้นที่จะนำเข้าสู่หน่วย กิจกรรมขั้นดำเนินการ และกิจกรรมขั้นสรุปผล

5. กำหนดการประเมินผล เมื่อผู้เรียนได้กระทำการสิ่งต่างๆ ครบถ้วนตามหัวข้อกำหนด หรือเรียนจบหน่วยแล้ว งานขั้นต่อไปก็คือ การประเมินผลการเรียนรู้ และประเมินผลโครงการต่างๆ ที่ได้กระทำตามที่กำหนดไว้ในหน่วย

6. กำหนดรายการบรรณานุกรม ในตอนท้ายควรมีรายการหนังสือต่างๆ ที่ผู้สอนและผู้เรียน ใช้ประกอบสอน

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545: 131) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ ไว้ 2 ขั้นตอนดังนี้

1. นำสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค มาวิเคราะห์แยกเป็นหัวเรื่อง/หัวข้อย่อย
2. นำหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อย มากำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งทำได้หลายรูปแบบ

2.1 นำหัวข้อเรื่องที่ 1 หัวข้อย่อยมาเขียนเป็นหน่วยการเรียนรู้

2.2 นำหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อยมาบูรณาการ โดยพิจารณาจากสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกัน ดังนี้

2.2.1 บูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้

2.2.2 บุรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้

2.3 ตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้

2.4 กำหนดเวลาของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ตามเหมาะสม

เวอร์มอนต์ (Vermont) อ้างอิงจาก นาทยา บิลันธนาพันธ์ 2545: 174) ได้เสนอแนะขั้นตอน การจัดหน่วยการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับมาตรฐานไว้ ดังนี้

1. เลือกหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่จะสอน ที่สอดคล้องกับชั้นปีที่จะสอน
2. กำหนดประเด็นคำถามเพื่อการเรียนรู้ที่เป็นจุดเน้นของหัวข้อหน่วยการเรียนนั้น
3. เลือกองค์ความรู้มาตรฐานและมาตรฐานช่วงชั้น ที่เห็นว่าสอดคล้องกับจุดเน้นของหัวข้อหน่วยการเรียนนั้นอย่างน้อย 2 ข้อ จากมาตรฐานกลุ่มวิชานั้นและอย่างน้อยอีก 2 ข้อจากมาตรฐานกลุ่มวิชาอื่น

4. กำหนดงาน กิจกรรม ที่จะให้ผู้เรียนทำให้หัวข้อหน่วยการเรียนนั้นที่สอดคล้องและเป็นไปเพื่อบรรลุมาตรฐานที่คัดเลือกไว้

5. ออกแบบการประเมินและกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับมาตรฐาน

6. ทบทวนงานที่ออกแบบไว้ในหน่วยการเรียน เพื่อดูว่าผู้เรียนบรรลุมาตรฐานหรือไม่ วิตต์เลย์ และเฟอร์กูสัน (Woodley; & Fergusan. 2003; อ้างอิงจาก นพเก้า ณ พัทลุง.

2550:88) กล่าวถึงลำดับขั้นตอนการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ดังนี้

1. กำหนดการเรียนรู้ที่คาดหวังที่ถูกระบุให้เป็นหน่วยการเรียนรู้
2. ออกแบบกิจกรรมตามการเรียนรู้ที่คาดหวัง
3. บรรยายรายละเอียดของกิจกรรมตามการเรียนรู้ที่คาดหวัง
4. ออกแบบชิ้นงานที่สนับสนุนกิจกรรมตามการเรียนรู้ที่คาดหวัง

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ โดยนำสาระเรียนการรู้มาวิเคราะห์แยกเป็นหัวเรื่องหรือหัวข้อย่อย และกำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ โดยอาจมีการบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ให้มีความน่าสนใจ และกำหนดเวลาของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นคำที่ใช้ในความหมายที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Local Wisdom” หรือบางครั้งเราเรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (Indigenous Knowledge) (ณัฐยา ทิพรัตน์, 2543) จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่ามีผู้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้หลายลักษณะ รวมถึงเนื้อหา ครอบคลุมคำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสามารถรวบรวม สรุป และนำเสนอได้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534: 52) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) สะสมมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคมและในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมจึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ ประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักพื้นฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ประเวศ วะสี (2536: 21) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสังสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันหมดทุกสาขาไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียน แต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การศึกษาและวัฒนธรรม จนผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539 :2) ได้กล่าวไว้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่เกิดจากการประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่ช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของพวกเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้นั้นเอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษาและนำมาใช้ ก็จะเป็นที่รู้จักกัน จนเกิดการยอมรับและถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541: 5) กล่าวว่าปัญญาที่ผูกติดกับแผ่นดิน หรือ ท้องถิ่น การที่ชนเหล่าที่ดำรงเป็นกลุ่มหรือชนชาติ หรือประเทศมาเป็นเวลานาน ต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่ม หรือ ของชนชาติ หรือของประเทศ อันเรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม

รุ่ง แก้วแดง (2542 : 204) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งใช้คำกลางๆ ว่าภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสังสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดกันมาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (2547: 22) ได้กล่าวสรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสังสมความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคล และสถาบันต่างๆ ในท้องถิ่น โดยมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานและบุคคลในท้องถิ่นได้ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างแท้จริง

สำนักงานพัฒนาวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551: 3) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่าเป็นความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากบรรพบุรุษ หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่นนั้นๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องราวการทำความากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือเกษตร

ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน และน้ำทิพย์ วิภาวิน (2554 : 6) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา

สมพร โตนวล และกุลชญา วงษ์เพ็ญ (2556 : 2) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคน ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญญา และตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้และความสามารถ อันเกิดจากการคิด การปฏิบัติและการแก้ไขปัญหา ผนวกด้วยความเจ็บปวดในการหยั่งรู้คุณค่า มีลักษณะเป็นสั่งสมและสืบทอดองค์ความรู้ขึ้นเพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มคุณค่าขึ้น เพื่อประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชนอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่างๆ ของสังคมหรือชุมชน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของสัมพันธภาพอันแนบแน่นระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ

3.2 สาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

มีนักวิชาการและนักการศึกษาต่างๆ ได้จำแนกสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้แตกต่างกัน ดังนี้

อังกูล สมคะเนย์ (2535: 24-25) ได้จัดแบ่งภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. เรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของแต่ละท้องถิ่น บ่อเกิดแห่งความเชื่อต่างๆ สืบเนื่องมาจากความเป็นอยู่ของชุมชนในอดีตนั้น ดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์และการใช้แรงงานของตนเอง ผสมผสานระหว่างการผลิตต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ ความรู้สึกผูกพันต่อธรรมชาติ จึงมีมากกว่าชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันประกอบกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย จึงก่อให้เกิดความเชื่อแบบผีพราหมณ์ พุทธ ซึ่งส่วนผสมของความเชื่อเหล่านี้จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับพื้นฐานการพัฒนาของแต่ละแห่ง แต่ละบุคคล ซึ่งความเชื่อแบบดั้งเดิมนั้นเกิดขึ้น สืบทอดและมีการพัฒนาการมานาน อันเป็นผลมาจากการพึ่งพาธรรมชาติและอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นความเชื่อที่ให้คุณค่ากับธรรมชาติและและการให้ความเคารพแก่บรรพบุรุษในการที่บรรพบุรุษสั่งสมและถ่ายทอดไว้ให้ ดังจะพบในชุมชนชนบททุกภาพของประเทศไทย เช่น ในชุมชนภูเขามีสมาชิกเชื่อในเรื่องของผีป่า เจ้าป่า เทพารักษ์ ผู้ที่อยู่ตามพื้นราบก็มีความเชื่อในเรื่องของพระภูมิเจ้าที่ พระภูมินา การสู้ขวัญ และการ

ให้ความเคารพแก่พระแม่โพสพที่อยู่ตามแม่น้ำ ริมทะเล มีความเชื่อในเรื่องของแม่ย่านางเรือ เป็นต้น

2. ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี จะเป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการแสดงออกถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละชุมชน ต่อการดำเนินชีวิตซึ่งก็คือผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิด ของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต วิธีชีวิตความเป็นอยู่ที่ได้รับการถ่ายทอด สืบ ทอดต่อกันมาเฉพาะกลุ่มหรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็น ระเบียบเรียบร้อยและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ

3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ในอดีตนั้นวิถีชีวิตของคนไทยมีความเป็นอยู่และการ ดำเนินชีวิตโดยอาศัยธรรมชาติ ซึ่งเป็นอาชีพเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช สมุนไพร ในการประกอบอาชีพเป็นไปเพื่อให้มีอยู่มีกินมากกว่าที่จะทำเพื่อความมั่งมีมีความร่ำรวยจึง ไม่จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยจากผลภายนอกมาเป็นกำหนด และมามีอิทธิพลในการผลิต เช่น การปลูก ข้าว หรือพืชต่างๆ จะทำให้พอกินในครอบครัว หรือการผลิตเครื่องใช้ต่างๆ ก็ทำเพื่อใช้ประโยชน์ใน ชีวิตประจำวัน ไม่ได้ทำเพื่อขายในระบบธุรกิจ ดังนั้นจึงเห็นว่าวิถีชีวิตของคนไทยเริ่มเปลี่ยนไป จากเดิมอย่างมาก วิถีชีวิตผูกพันกับสภาพแวดล้อมของสังคมที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ความสมดุล ทางธรรมชาติเริ่มถูกทำลายลงไป เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการผลิตให้จำนวนเพียงพอกับความต้องการของ ตลาด เนื่องจากรัฐมีแผนพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มีการจัดระบบของการผลิตที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง เครื่องจักรกลต่างๆ โดยการกระทำเช่นนี้ไม่ได้คำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติ

4. แนวความคิด หลักการปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน เนื่องมาจากสภาพสังคมและ เศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้สภาพการ ประกอบอาชีพค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป จากสภาพที่เคยทำเพื่อพอกินพอกิน ไปสู่การประกอบอาชีพ เพื่อมุ่งหารายได้ให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น จึงได้เกิดการนำความรู้แนวความคิดและวิทยาการ ที่เคยปฏิบัติกันมา ผสมผสานกับวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการเพิ่มผลผลิต หรือประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมและมี ประสิทธิภาพ ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นอีกกลุ่มบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการ พัฒนาตนเอง และช่วยเหลือสังคมได้อย่างดี

กรมวิชาการ (2539: 26) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ประสบการณ์ของชาวบ้านที่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง ความรู้และ ประสบการณ์ที่ชาวบ้านค้นพบ และนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แก่ คติความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ เช่น คำสอนทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร เป็นต้น

2. ความรู้ ความคิด ในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติต่อกันมา หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้หรือความคิดลงในวรรณกรรมต่างๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน

สุภาชิตสอนใจ นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ และโบราณอูบาย เป็นต้น

3. การประกอบอาชีพที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพโดยอาศัยธรรมชาติ เช่น การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับแนวคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ในการแก้ปัญหาในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น การหล่อโลหะ การนวดข้าว เป็นต้น

ทัศนีย์ ทองไชย (2542: 29) ได้จัดแบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ไม่อาจอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นสังคมในชุมชน ดังนั้น จึงมีการพบปะสังสรรค์ร่วมกัน และเพื่อให้ชุมชนแต่ละชุมชนอยู่อย่างสันติและสงบสุข จึงจำเป็นต้องมีการจัดระบบระเบียบในการอยู่ร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เช่น คติ ความเชื่อ การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์อยู่กับธรรมชาติในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ มนุษย์จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในการดำรงชีวิต ตลอดจนการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และสามารถปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่น การประกอบอาชีพภายในท้องถิ่น การรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับประสบการณ์ เป็นสิ่งที่คนในชุมชนได้พบเห็นจากประสบการณ์ของชาวบ้านเอง หรือจากประสบการณ์ที่พบเห็นจากสังคมภายนอกชุมชน ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานแล้วนำมาถ่ายทอดโดยการบอกเล่าบันทึก สิ่งปลูกสร้าง ให้ผสมกลมกลืนให้เข้ากับท้องถิ่นของตนเองในลักษณะดังนี้

3.1 การบันทึกประวัติศาสตร์ หมายถึง การบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งจะออกมาในรูปแบบการบอกเล่า การบันทึก เช่น ตำนาน จารึก หรือภาพเขียนสี

3.2 โบราณสถานโบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งของที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์และคนในท้องถิ่น เช่น ปราสาทหิน พระพุทธรูป เป็นต้น

3.3 วรรณกรรมและนิทานพื้นบ้าน หมายถึง การบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ โดยมีการผูกเรื่องหรือเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หมอลำ เพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น

3.4 ดนตรีและศิลปะการแสดง ซึ่งดนตรี หมายถึง เครื่องดนตรีที่ทำจากวัสดุพื้นบ้านที่นำมาประกอบการแสดงพื้นบ้าน เช่น แคน โปงลาง เป็นต้น ส่วนศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงพื้นบ้าน เช่น หมอลำ เป็นต้น

3.5 หัตถกรรม หมายถึง งานฝีมือที่ทำจากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น การทอผ้า การแกะสลัก การจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2556) ได้จำแนกประเภทสาขาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และ เทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนามาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม เพื่อให้คนไทยสามารถพึ่งตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆได้
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้า และการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้
4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน
5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการบริหารจัดการเกี่ยวกับการสะสมและบริหารกองทุนและธุรกิจชุมชนที่อยู่ในรูปของเงินตราและทรัพย์สิน เพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน
6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านสวัสดิการในการประกันสุขภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม
7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการผลิตผลงานด้านศิลปะสาขาต่างๆ
8. สาขาการจัดการ หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางศาสนา องค์กรทางการศึกษา และองค์กรทางสังคมอื่นๆ
9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการผลิตผลงานทางด้านภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย การใช้ภาษา และวรรณกรรม
10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ภูมิปัญญาไทยในด้านการประยุกต์ใช้และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณี

สรุปได้ว่า การแบ่งสาขาภูมิปัญญาท้องถิ่น จากแนวคิดของนักวิชาการ สามารถแบ่งกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

สาขาที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ และหลักการพื้นฐาน

สาขาที่ 2 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น

สาขาที่ 3 ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

สาขาที่ 4 แนวความคิด หลักการปฏิบัติและเทคโนโลยี

3.3 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทัศนีย์ ทองไชย (2542: 124) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาแต่อดีต
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องราวของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถ่ายทอดโดยผ่านกระบวนการจารีตประเพณี วิถีชีวิตของการทำมาหากินและพิธีกรรม ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดความสงบสุขในชุมชน
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี หรือภูมิปัญญาของชุมชนในการลดการพึ่งพาตนเองจากสังคมภายนอก
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตนเองแล้ว จะทำให้คนในชุมชนนั้นๆ ทราบถึงความต้องการของตนเองจะเป็นการทำให้บุคคลเหล่านั้นเข้าใจตนเองและเป็นการปลูกจิตสำนึกในการรับรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. นโยบายการศึกษา หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรรวมทั้งการพัฒนาหลักสูตร โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ครอบคลุมความรู้เป็นวิทยาการสมัยใหม่
8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ ด้วยการนำเอาวัฒนธรรม และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ เป็นการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่
9. ในภาวะปัจจุบันโลกเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีแห่งข่าวสาร ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาจะต้องมีความสามารถที่กล้าเผชิญกับสิ่งต่างๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างสมบูรณ์สามารถทำงานกับเทคโนโลยีบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะอดีตที่ผ่านมามุ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจที่เน้นด้านปริมาณของผลผลิตเพียงอย่างเดียว จนลืมไปว่าผู้ที่อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จคือภูมิปัญญาของคนในสังคมหรือในท้องถิ่นนั่นเอง

อมร สุวรรณชาติ (2556 : 27) ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาประเทศไทยเพื่อให้มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น เราให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตลอดมา แต่ยิ่งพัฒนามากก็พบว่า ประเทศไทยต้องวิ่งตามและพึ่งพาภูมิปัญญาของต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา เป็นการพัฒนาที่นำมาซึ่งปัญหาต่างๆ มากมาย นับตั้งแต่การเสียเปรียบดุลการค้า ความไม่สมดุลระหว่างวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม ความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะเราได้พัฒนาประเทศ และจัดการศึกษาโดยทอดทิ้งของดีที่ประเทศเรามีอยู่คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า การหวงคืนสู่

ความสมดุลของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่หลายฝ่ายต้องให้ความสนใจที่ปรับเปลี่ยนอย่างจริงจัง การกลับสู่การศึกษาที่มีสมดุลแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กับวิทยาศาสตร์ จึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและถูกต้องในยุคปัจจุบัน แต่จากการศึกษา พบว่า การที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยไม่ได้รับการฟื้นฟูและนำมาคุณค่ามาปรับใช้ในการจัดการศึกษา และวิถีชีวิตไทยในปัจจุบัน เนื่องจากสาเหตุ ดังนี้

1. ระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ได้ละเลย ในเรื่องภูมิปัญญาไทยมานาน
2. ขาดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาภูมิปัญญาไทยในระบบโรงเรียนอย่างชัดเจน
3. ขาดมาตรฐานและแนวส่งเสริมผู้ทรงคุณค่าภูมิปัญญาไทยให้มีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านความคิดและการถ่ายทอดภูมิปัญญา
4. ขาดการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาไทย เพื่อนำมาใช้ในการจัดการศึกษาวิถีประชาธิปไตย และการปรับวัฒนธรรมในยุคสังคมข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. การขาดความรู้ความเข้าใจและการยอมรับภูมิปัญญาไทย อันเนื่องจากการเน้นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาสากลและวัฒนธรรมตะวันตกมากเกินไป
6. การสอบเข้ามหาวิทยาลัยและสถานศึกษาฯ ไม่ได้กำหนดจุดเน้นของหลักสูตรรวมทั้งระดับความสนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยของผู้สอนและผู้เรียนในระดับประถม และมัธยมศึกษาให้เกิดความเชื่อมโยงทั้งระบบการศึกษาในทุกระดับ
7. ขาดหน่วยงานหรือองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในภาพรวม

ภูมิปัญญาหรือความรู้ในชีวิตจริงที่มีอยู่เดิมในชุมชนตามที่ชนชาวไทยได้สั่งสมด้วยประสบการณ์ มีกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับปรุงแต่งและพัฒนาจนเกิดหลอมรวมเป็นแนวคิดเพื่อใช้แก้ปัญหาของการดำรงชีวิตและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยช่วยให้สังคมไทยนับแต่อดีตดำรงอยู่ได้อย่างสุขสงบสืบมา เหล่านี้ถือได้ว่าภูมิปัญญา มีสารัตถะที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าเรื่อย ๆ มาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งภูมิปัญญาไทยช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีแก่สังคมไทย ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิให้แก่คนไทย ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยจึงเป็นเรื่องสำคัญ

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรโลงชีวิตและวิถีชุมชนให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล รวมทั้งพื้นฐานการประกอบอาชีพ และเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่เกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าไม่เพียงแต่ท้องถิ่นและ

ผู้คนเท่านั้น แต่ยังเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมั่นคงต่อไป

3.4 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมา เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ของวิถีชีวิต จึงมีภาพรวมของลักษณะภูมิปัญญาที่หลากหลาย และไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีผู้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น (ณฐยา ทิพย์รัตน์: 2543)ไว้ดังนี้

นันทสาร สีสลับ (2541 : 21) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่เป็นทั้งนามธรรม และรูปธรรม จะสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ แบ่งลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช และธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน หมายถึง ชีวิตชุมชน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญา จึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนโดยแผนภาพ ดังนี้

ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐาน ด้านปัจจัยสี่ ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่างๆ เป็นต้น ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม จะแสดงออกมาในลักษณะ จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และนันทนาการ ภาษา และวรรณกรรม ตลอดทั้งการสื่อสารต่างๆ เป็นต้น ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ จะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่างๆ เป็นต้น

จากลักษณะภูมิปัญญาสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญที่มีความแตกต่างกันไปในหลายรูปแบบ ซึ่งในแต่ละรูปแบบก็มีลักษณะเด่นเฉพาะมีเอกลักษณ์อยู่ในตัวเอง แต่ก็เชื่อมโยงสัมพันธ์กับสภาพธรรมชาติแวดล้อมภายนอกอยู่เวลา เนื่องจากภูมิปัญญาเกิดจากสภาพแวดล้อม คือ เป็นความรู้ ความนิยม หรือความเชื่อ ที่เป็นมรดกทางสังคมสืบทอดกันมา มีลักษณะ ทั้งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุ หรือพฤติกรรมที่แสดงออก และ ทั้งที่เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ หรือแนวทางแก้ปัญหา เป็นต้น

3.5 แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน

ปัจจุบันบทบาทภูมิปัญญาไทย ได้รับการส่งเสริมในระยะเริ่มต้น มีการกำหนดแนวทางการส่งเสริม ขึ้นสู่ระดับชาติให้มีการยอมรับและมีพลังขับเคลื่อน การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน มีความ

สมดุลและสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะคนไทย เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2542 สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติร่วมกับคณะกรรมการการศึกษา สมาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา และสมาคมครูประถมศึกษาแห่งประเทศไทย จัดสัมมนา เรื่อง “วิสัยทัศน์การศึกษาไทยในทศวรรษที่ 21” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2542: 7) กล่าวว่า การจัดการศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศ ศักยภาพของคนไทยและประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านการผลิต การลงทุนล้วนผูกโยงกับคุณภาพของคนที่เป็นผลจากการศึกษาโดยตรง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ถือเป็นกฎหมายทางการศึกษาระดับแรกของประเทศ อันจะเป็นมาตรการสำคัญที่จะไปสู่การปฏิรูปการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ เพื่อให้การศึกษาตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง มีความยืดหยุ่น มีความเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาและภูมิปัญญาสากล มีการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา ส่งเสริมให้ประชาชนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาให้คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข เงื่อนไขความสำเร็จอยู่ความร่วมมือจากประชาชน จะทำให้ไทยหลุดพ้นจากวิกฤตการณ์ที่เผชิญอยู่ สามารถสร้างสังคมให้เข้มแข็งและพร้อมที่จะอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

การปฏิรูปการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541: 11) กล่าวไว้ดังนี้ การพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การนำเอาเนื้อหา และ/หรือวิธีการสอนของภูมิปัญญาไทยมาสอนใช้ในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน หัวใจสำคัญคือ การปรับสภาพเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล สร้างดุลยภาพ สรรพสิ่งเพื่อความสันติสุขและยั่งยืน สำหรับวิธีการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น มีหลายรูปแบบ โดยจะเป็นการถ่ายทอดความรู้ควบคู่กับกระบวนการผลิตซ้ำด้านคุณค่าให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทักษะและพฤติกรรม เช่น การเล่าเรื่องราว การให้ปฏิบัติจริง การทำเลียนแบบ การให้ลองผิดลองถูก การให้การศึกษาด้วยตนเอง

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้กระบวนการเรียนรู้ จะต้องยึดหลักความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับผู้เรียน โดยเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือต้องสอนด้วยความรัก สอนโดยการปฏิบัติ สอนจากเรื่องเดิมและการสอยแบบตัวต่อตัวเป็นรายคน หรือกลุ่มเล็กๆ พร้อมเน้นเนื้อหาความรู้และวิธีการสอนควบคู่กันไป โดยประยุกต์กับกระบวนการจัดการเรียนการสอนสมัยใหม่ให้เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเดียวกัน

รูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ มี 2 รูปแบบคือ

1. การพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานของชุมชน เน้นกิจกรรมชุมชน เป็นสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอาศัยทรัพยากรในชุมชน จัดการศึกษาชุมชน จึงมีส่วนร่วมทั้งโรงเรียนตั้งแต่ การกำหนดนโยบาย/หลักสูตร จัดการเรียนการสอน ตลาดนัดติดตามและประเมินผล

2. การพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนพื้นฐานโรงเรียนเป็นการนำเนื้อหา และวิธีการสอนแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนสอดแทรก

เข้าสู่เนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแต่ละระดับ การเรียนแบบนี้ต้องสำรวจความต้องการและศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา ด้านเนื้อหา ผู้สอนและผลกระทบต่อชุมชนด้วย

สรุปแล้วการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะสามารถนำมาใช้ได้ 2 วิธีการ คือ ยึดพื้นฐานของชุมชนเป็นหลัก รวมทั้งจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนให้สอดคล้องหรือยึดหลักสูตร เนื้อหาของโรงเรียนเป็นหลักและนำเนื้อหาภูมิปัญญาของชุมชนมาปรับให้เข้ากับพื้นฐานของโรงเรียน แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งชุมชนและโรงเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างควบคู่กัน

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก

ปทุมธานีเป็นเมืองเก่าแก่ดั้งเดิมมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยชาวมอญอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านสามโคก ที่ตั้งอำเภอสามโคกปัจจุบัน คำให้การของขุนหลวงหาวัดประตูทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง (จัดพิมพ์เผยแพร่โดย คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ สำนักงานนายกรัฐมนตรี มกราคม 2535) ได้พรรณนา สภาพบ้านเมืองตลาดร้านค้า สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ช่วงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ไว้ว่า

“...ถนนย่านสามมั่วตั้งแต่เชิงตะกานในไถ่กระวันออกไป จดถึงหัวมุมพระนครที่ซื้อตำบลดหัวสาระพานั้น จีนตั้งโรงทำเครื่องจันอับแลขนมแห้งเงินต่างๆหลายชนิดหลายอย่าง แลช่างจีน ทำโต๊ะเตียงตู้เก้าอี้ใหญ่น้อยต่างๆ ขายต่อไป ช่างจีนทำถังไม้ ใส่ปลอกไม้แลปลอกเหล็กถังใหญ่น้อยหลายชนิดขาย ชาวพระนครรับซื้อไปขายตีเหล็กรูปพรรณตามใจเขาเมืองมาจ้าง แลมีตลาดขายของสดเข้าเย็น ในท้ายตลาดตั้งแต่หัวโรงเหล็กต่อไป จนถึงประตูช่องกุด ทำเรือจ้างข้ามไปวัดเจ้าพระนางเชิงซื้อตลาดน้อยอยู่ในย่านบ้านสามมั่ว ตลาดน้อยนี้ต่อเนื่องกับตลาดใหญ่ในย่านในไถ่ เปนตลาดจีนซื้อตลาดน้อย...”

“นางเลิ้ง” ที่ว่านี้คือภาษาสำหรับใส่หน้า ดังเช่น คำบรรยายอีกตอนหนึ่งที่บอกว่า

“...บ้านเกาะขาดหล่อผอบยาเต้าปูนทองเหลือง แลทำพานไม้ควักปูนลงหงษ์ขาย บ้านวัดครุฑบ้านนางเลิ้งสำหรับใส่หน้าขาย...”

อีกตอนหนึ่ง ใจความว่า

“...มาย่านหลังวัดนกนาวัดโพธิ์ มีร้านชำไทยมอญขายขันถอดกานน้อยใหญ่ เครื่องทองเหลืองครบ มีของสดขายเข้าเย็น ซื้อตลาดมอญ...”

“อีเลิ้ง” เป็นคำที่ชาวมอญใช้เรียก ตุ่มดินเผา พ่อคนไทยนำมาพูดจึงใช้คำว่า “นางเลิ้ง” แทน จากคำบรรยายนี้แสดงให้เห็นว่าชาวพระนครศรีอยุธยาในยุคนั้นใช้นางเลิ้งหรือตุ่มของชาวมอญกันมากแล้ว จนชาวจีนต้องทำไม้มาขายแข่ง และแหล่งผลิตนางเลิ้งหรือตุ่มดินเผามีภายในกรุงศรีอยุธยาไล่ตั้งแต่ย่านชุมชนชาวมอญ บ้านครุฑ บ้านหลังวัดนก ไส่ลงมาตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

จนถึงสามโคก เพราะตามพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ก็ปรากฏหลักฐานตั้งชุมชนชาวมอญอยู่บริเวณสามโคกตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย. 2535: 23)

ขณะนั้นเมืองอังวะของพม่าของพม่าเกิดศึกมีกองทัพจีนฮ่อยกมาประชิดเมือง จึงมีการกะเกณฑ์ไพร่พลออกรบ เมืองเมะตะมะก็เกณฑ์มอญได้สามพันเศษส่งขึ้นไปช่วยรบ แต่ปรากฏว่ามอญเหล่านั้นไม่เต็มใจก็พาหนีทัพกลับมาเป็นอันมาก มังนันทมิตรเจ้าเมืองเมะตะมะจึงสั่งจับมอญเหล่านั้นใส่ตารางไว้คล้องไฟประหาร ชาวมอญรู้ข่าวก็กบฏจุดไฟเผาเมืองแล้วหนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารทางฝั่งไทย ครั้งนั้นมีมอญหนีมาราวหกพันเศษ สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มอญเหล่านั้นอยู่ที่สามโคกตั้งบ้านเรือนกันอยู่ทางฝั่งตะวันตกของลำน้ำเจ้าพระยา

หลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 นั้นทำให้ชุมชนมอญในกรุงศรีอยุธยากระจัดกระจายหนีสงครามไป คงเหลือแต่ชุมชนชาวมอญสามโคกที่ยังอาศัยกันอยู่อย่างเหนียวแน่น และทำอาชีพปั้นภาชนะดินเผาขายสืบต่อมา ย่านชุมชนชาวมอญสามโคกที่ประกอบอาชีพปั้นตุ่มปั้นหม้อก็ปรากฏหลักฐานเป็นซากเตาเผาขนาดใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณหน้าวัดสิงห์ (วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย. 2535: 26)

เมื่อปี พ.ศ.2358 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนั้น พระองค์ได้เสด็จประพาสเมืองสามโคก ได้มีพสกนิกรจำนวนมากสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณดอกบัวหลวงขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเมืองใหม่เพื่อให้เป็นสิริมงคลว่า “ประทุมธานี” และต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนสะกดนามจังหวัด “ปทุมธานี” ถึงแม้ว่าปทุมธานีจะเป็นเมืองใหม่แต่ทางด้าน วัฒนธรรม ประเพณียังคงอนุรักษ์ของดั้งเดิมไว้แบบผสมผสานวัฒนธรรม จนมีเอกลักษณ์ขนบธรรมเนียมที่น่าสนใจ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี ได้มีมอญอพยพ อีกกลุ่มเข้ามาสมทบ กับมอญกลุ่มเดิมที่บ้านสามโคก โดยชาวมอญเหล่านี้ประกอบอาชีพการปั้นภาชนะดินเผาเครื่องใช้ต่างๆ ออกจำหน่ายและส่งไปขายยังบางกอก โดยการล่องเรือไปขาย และจอดเทียบท่าขายที่คลองแห่งหนึ่ง คลองแห่งนั้นจึงได้เรียกขานต่อมาว่า “คลองโอง อ่าง” ชาวมอญเหล่านี้ได้ทำเครื่องปั้นดินเผาสืบทอดกันมาและสามารถหาชมได้ที่บริเวณอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

จากข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดปทุมธานี มีการทำภาชนะดินเผาประเภทไม่เคลือบเมื่อกล่าวถึง “ตุ่ม” ทุกคนส่วนใหญ่มักจะนึกถึง “ตุ่มสามโคก” เพราะในอดีตสามโคก เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อมาก ตุ่มสามโคกเป็นตุ่มน้ำดื่มน้ำใช้ เนื้อภาชนะตุ่มค่อนข้างหนา รูปทรงปากโองแคบ คอโองจะติดกับไหล่ มีลายยัดเป็นเส้นคู่ตรงไหล่ กลางป่องกลม รูปทรงเตี้ยป้อม ปากและกันโอง มีขนาดใกล้เคียงกัน ดังสำนวนที่เรียกว่าคนอ้วนท้วมสมบูรณ์ว่า “อ้วนเหมือนตุ่มสามโคก” ลักษณะพิเศษของตุ่มสามโคก น้ำจึงซึมซับจับเนื้อดินได้ เก็บความเย็นไว้ได้อย่างดีเหมือนกับเก็บไว้ในตู้เย็น

ลักษณะของภาชนะดินเผาของชาวมอญสามโคกมักจะมีน้ำหนักมากชนิดไม่เคลือบ มีหลายขนาดด้วยกัน เช่น ขนาดใหญ่ สำหรับใส่น้ำดื่ม ขนาดกลางถึงขนาดเล็กใช้ใส่ข้าวสาร หรือ อาจเป็นที่ใส่น้ำล้างเท้าตามบ้านเรือน แหล่งทำตุ่มสามโคกนี้ยังเป็นแหล่งทำอิฐดินเผาหรืออิฐมอญที่มีชื่อเสียงรู้จักทั่วไปตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบันยังทำสืบทอดกันมา นอกจากนี้ยังมี ภาชนะที่เป็นหม้อข้าวหรือรูปทรงกลมก้นแบน คอสั้นปากผาย ด้านข้างตกแต่งขูดขีดด้วยเสียม ใช้ใส่ ข้าวแช่ ใส่น้ำตาลโตนดหรือน้ำดื่ม อ่างดินเผามีรูปทรงปากบานขอบโค้ง ก้นอ่างเล็ก อาจใช้สำหรับใส่น้ำเลี้ยงปลาขนาดเล็ก เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี ม.ป.ป)

ปัจจุบัน “ตุ่มสามโคก” ชาวอำเภอสามโคกยังผลิตแบบดั้งเดิมและพัฒนาลักษณะพิเศษ โดยจะมีการตกแต่งปากและไหล่ของตุ่มเป็นเกลียวเชือก ลายกลีบบัว ลายเครือเถา ลายกนก รูปทรงของตุ่มจะสูงขึ้น ความป่องตรงกลางจะน้อยลง แต่จะมีเทคนิคการผลิตที่ดีขึ้นสามารถผลิตตุ่มขนาดใหญ่ได้ ตุ่มสามโคกของเก่าแบบดั้งเดิมหาได้จากวัดสิงห์ วัดสามโคกและตุ่มสามโคกขนาดใหญ่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครและปัจจุบันกลุ่มชุมชนของจังหวัดปทุมธานีได้มีการพัฒนาทำ ภาชนะดินเผาไปประยุกต์กับวัสดุอื่นๆ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย หรือผ้าพื้นเมืองอื่นๆ มาตกแต่งห่อหุ้ม ภาชนะดินเผาให้เกิดความสวยงามเป็นของใช้สอยและเป็นของที่ระลึกทำรายได้ให้แก่กลุ่มชุมชนกันมากขึ้น

โบราณสถานเตาโอ่งอ่าง ท่านสุนทรภู่ได้ระบุภาชนะเครื่องปั้นดินเผาจากเตาสามโคกที่ผลิตสืบทอดกันมาอย่างไม่มีขาดสายจากสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ก็คือ “โอ่งเล็ก” ตุ่มสามโคก ตุ่มดินเผา ซึ่งเป็นภาชนะบรรจุที่ใหญ่ที่สุดจากเตาแหล่งนี้ และได้ผลิตมาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453) “นายโมรา” ทหารแรมมหาดเล็กตลกหลวง มีหน้าที่อ่านหนังสือตลกถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เวลาทรงเครื่องใหญ่ ได้ตามเสด็จประพาสพระราชวัง บางปะอิน ทางเรือล่องไปตามลำน้ำเจ้าพระยา ในปี พ.ศ.2426 ผ่านเมืองสามโคก ได้แต่งนิราศไว้ความว่า

หนึ่งโคกเขตชื้อตั้ง	เมืองปทุม
มอญมากกว่าไทยคุม	พวกพ้อง
ทำอิฐโอ่งอ่างชุม	ตาลดก ดงนา
ยลแต่มอญไม่ต้อง	จิตเพื่อเสมอสมร

ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าการทำเครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคกและหาตุ่มได้ยากขึ้นหรืออาจจะหมดไปในที่สุดด้วยวิวัฒนาการทางเทคนิคของโอ่งดินเผาหรือภาชนะอย่างอื่นที่ทดแทนได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะดำรงและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของเครื่องปั้นดินเผาสามโคกและ ความเป็นวัฒนธรรม

4.1 เอกลักษณ์ของตุ่มสามโคก

เอกลักษณ์หรือจุดเด่นของตุ่มสามโคกที่คนไทยจดจำได้ดีก็คือ รูปร่างของตุ่มสามโคกที่มีลักษณะอ้วนป้อมเตี้ย จนกลายเป็นคำเปรียบเปรยว่า “อ้วนเหมือนตุ่มสามโคก” ซึ่งคนไทยใช้เปรียบเปรยคนที่มีลักษณะอ้วนกลมและเตี้ยม่อต้อ

ตุ่มสามโคกเป็นภาชนะดินเผาสีแดงส้ม ปากตุ่มแคบ ตรงกลางป่องกลม เนื้อหนาไม่เคลือบน้ำยา จึงนำไว้ใช้เวลาใส่น้ำแล้วน้ำซึมเข้าไปในเนื้อตุ่มได้ดีจึงทำให้เก็บรักษาความเย็นไว้ได้ คนไทยจึงนิยมใช้กัน

ตุ่มสามโคกใช้งานได้หลายรูปแบบ ตั้งแต่ใส่น้ำไว้กินไว้ดื่มบนบาน ใส่น้ำไว้ล้างชาม ล้างเท้าได้ถูกร้อน หรือจะใส่ข้าวสารอาหารแห้งแล้วหาฝามาปิด ดังนั้น ตุ่มสามโคกจึงมีการทำออกมาหลากหลายให้เหมาะรูปแบบการใช้งาน ได้แก่

ตุ่มขนาดใหญ่ ปากกว้าง 33-36 ซม. สูง 55-65 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 55-65 ซม. จุน้ำได้ 16 ปีบ

ตุ่มขนาดกลาง ปากกว้าง 26-29 ซม. สูง 44-46 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 47-51 ซม. จุน้ำได้ 10 ปีบ

ตุ่มขนาดเล็ก ปากกว้าง 19-21 ซม. สูง 26-30 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 34-37 ซม. จุน้ำได้ 5 ปีบ

4.2 เส้นทางการค้าขายตุ่มสามโคก

หลังจากมีการย้ายเมืองหลวงจากกรุงศรีอยุธยาที่ตั้งอยู่ที่กรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา เส้นทางการค้าขายของตุ่มสามโคกก็เปลี่ยนมาเป็นการล่องลงมาตามแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาขายในเมืองหลวง จนปรากฏเป็นชื่อบ้านนามเมืองในเวลาต่อมา ได้แก่

คลองโอ่งอ่าง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จขึ้นครองราชย์ ได้โปรดฯ ให้ขุดคลองเพื่อเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาตอนเหนือที่ตำบลบางลำภูไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้เหนือวัดบพิตรพิมุขพระราชทานนามว่า “ คลองรอบกรุง” ในเวลาต่อมาคลองตั้งแต่ช่วงสะพานผ่านฟ้าลีลาศปากคลองมหานครจนไปออกแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศใต้ ถูกเรียกว่า “คลองโอ่งอ่าง” เนื่องจากบริเวณปากคลองด้านทิศใต้มีเรือขายโอ่งอ่างจอดเรียงรายอยู่เต็มปากคลอง สินค้าจำพวกโอ่งอ่างเหล่านี้ส่วนหนึ่งมาจากฝีมือของชาวมอญสามโคก

ตลาดนางเลิ้ง

ตลาดนางเลิ้งเป็นตลาดบกแห่งแรกของประเทศไทย เดิมชื่อว้านบ้านสนามควาย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครสวรรค์ เปิดตลาดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2443 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จฯ มาเป็นองค์ประธานในพิธีเปิด ต่อมาชาวบ้านเรียกกันติดปากว่าตลาดอีเลิ้ง ตามชื่อตุ่มใส่น้ำของชาวมอญที่นำมาขายในตลาดจนกระทั่งถึงยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้ถูกเปลี่ยนชื่อมาเป็น “ตลาดนางเลิ้ง” แทน

เส้นทางการค้าขายตุ่มสามโคกของชาวมอญไม่ได้มีเฉพาะในเมืองหลวงเท่านั้น แต่ยังมีตามลำน้ำสายอื่นๆ ด้วย ได้แก่

ทิศใต้ นับจากสามโคกไล่ลงถึงกรุงเทพฯ ไปเข้าลำน้ำแม่กลอง ออกไปถึงนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี

ทิศเหนือ นับจากสามโคกไล่ขึ้นไปตามลำน้ำเจ้าพระยาจนถึงปากน้ำโพต่อไปยังลำน้ำสาขา เช่น ปิง วัง ยม น่าน ไปถึงนครสวรรค์ พิษณุโลก กำแพงเพชร สุโขทัย แพร่ น่าน

ทิศตะวันออก นับจากสามโคก ไล่ไปตามคลองรังสิต ออกไปถึงนครนายก จะเชิงเทรา ปราจีนบุรี

4.3 เรือกระแซง

เรือกระแซงถือเป็นพาหนะสำคัญในการขายตุ่มสามโคก เพราะตุ่มสามโคกทำด้วยดินเหนียวเนื้อหยาบจึงมีน้ำหนักมาก แถมยังมีรูปร่างอ้วนกลมมีขนาดใหญ่ การค้าขายตุ่มของชาวมอญจึงอาศัยพาหนะขนาดใหญ่ในการขนย้าย ซึ่งก็คือ เรือกระแซง

เรือกระแซง เป็นเรือต่อลักษณะคล้ายเรือเอี่ยมจุนแต่เล็กกว่าท้องเรือโค้งกลม ทวนหัวและทวนท้ายของเรือเป็นทวนแบบเรียบ ทำให้แผ่นไม้เรือส่วนหัวและหางเรือโค้งมน มักมีแผ่นกระทงเหหรือแอกวางพาดขวางบนพื้นตรงหัวและท้ายเรือ ใช้การถ่อหรือแจวในการเคลื่อนที่ ถ้ามีเรือยนต์ลากจูงจะผูกเรือกระแซงกันต่อยาวเป็นขบวนโดยมีเรือกระแซงหลายขนาด เพราะเป็นเรือต่อเพื่อใช้บรรทุกของไล่ตั้งแต่ข้าวเปลือก ข้าวสาร ไม้ผืน หิน ทราย อิฐ ตลอดจนอ่างอย่างภาชนะดินเผา รวมถึงตุ่มสามโคก เพื่อขึ้นล่องไปขายตามลำน้ำ

ลักษณะเด่นของเรือกระแซง คือ มีประทุน ซึ่งก็คือหลังโค้งค่อมตามลำเรือสำหรับเป็นที่อาศัยหลบแดดหลบฝนภายในเรือ ประทุนของเรือทำมาจาก “กระแซง”

“กระแซง” คือ เครื่องบังแดดฝน เย็บด้วยใบเตยหรือใบจากลักษณะนามเรียกว่า “ผืน”

เรือที่มีประทุนทำจากกระแซงนี้จึงถูกเรียกว่า “เรือกระแซง” ภายหลังเมื่อวัสดุอื่นที่ทนกว่าใบเตยใบจาก เช่น สังกะสี ผ้าใบ นำมาต่อเป็นประทุนเรือเพื่อใช้หลบแดดฝนแล้ว ก็ยังคงชื่อเรียกตามเดิมว่า เรือกระแซง

บ้านกระแซง

ถึงบางหลวงทรวงร้อนดังศรปัก
เมื่อคิดไปใจหายเสียดายดวง
พี่เร่งเตือนเพื่อนชายพายกระซอก
ให้รู้ร้อนอ่อนจิตระอิดแรง

พี่ร้างรักมาด้วยราชการหลวง
จนเรือล่องมาถึงย่านบ้านกระแซง
ถึงสามโคกต้องแดดยั้งแผดแสง
เห็นมอญแต่งตัวเดินมาตามทาง”

(นิราศพระบาท โดยสุนทรภู่)

บ้านกระแซงแหล่งล้นรามัญ
สาวรุ่นมุ่นมายพันผิวพักรตร์ผ่องนา

เย็บกระแซงขายกันเกลื่อนกลุ้ม
เสียแต่นุ่งถุงหุ้มกลับให้หายสวยงาม

(เป-โมรา ตลกหลวงสมัยรัชกาลที่ 5)

5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนการสอน 5E

5.1 ทฤษฎีที่สนับสนุนรูปแบบการเรียนการสอน 5E

รูปแบบการเรียนการสอน 5E เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (constructivism) โดยมีรากฐานสำคัญมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's theory of cognitive development) ซึ่งอธิบายว่าพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวทางกระบวนการดูดซึม (assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (accommodation) พัฒนาการเกิดขึ้นเมื่อบุคคลรับและซึมซับข้อมูลหรือประสบการณ์เข้าไปสัมพันธ์กับความรู้หรือโครงสร้างทางปัญญาที่มีอยู่เดิมหากไม่สามารถสัมพันธ์กันได้จะเกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น (disequilibrium) บุคคลจะพยายามปรับสภาพให้อยู่สมดุล (equilibrium) โดยใช้กระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา เพียเจต์เชื่อว่าคนทุกคนจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาเป็นลำดับขั้น จากการมีปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการคิดเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางสังคม วุฒิภาวะและกระบวนการพัฒนาความสมดุลของบุคคลนั้น (ทิกนา แคมมณี, 2545: 90-91)

การจัดการเรียนการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิสต์เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง โดยผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนได้ แต่ผู้สอนสามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้ โดยจัดสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญาหรือเกิดภาวะไม่สมดุล ซึ่งภาวะที่ประสบการณ์ใหม่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม ผู้เรียนต้องพยายามปรับข้อมูลใหม่กับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เดิม แล้วสร้างเป็นความรู้ใหม่ (พิมพันธ์ เตชะคุปต์ และ พเยาว์ ยินดีสุข, 2548 : 24) สอดคล้องกับ Slavin (1994: 224-225) ที่กล่าวว่า แนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เป็นกระบวนการพัฒนาสติปัญญาที่ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ของตนเองโดยพยายามค้นพบความรู้จากการตรวจสอบข้อมูลที่ขัดแย้งกับความรู้เดิม กระบวนการสร้างความรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่องทั้งการดูดซึมและการปรับขยายข้อมูลกลายเป็นความรู้ใหม่ที่มีความซับซ้อน

การสร้างความรู้เป็นกระบวนการเชื่อมโยงข้อมูลใหม่กับโครงสร้างความรู้เดิม ซึ่ง Atkinson และ Shiffrin (1968; cited in Mintzes et al., 1977: 421) เสนอขั้นตอนของการสร้างความรู้ไว้ ดังนี้

1. เริ่มจากการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ การสัมผัส การได้ยิน การมองเห็น การดมกลิ่น การชิมรส ข้อมูลต่างๆ ที่ผู้เรียนใส่ใจจะเคลื่อนย้ายเข้าสู่ความจำระยะสั้นอย่างรวดเร็ว กระบวนการที่ข้อมูลจะถูกเก็บเข้าไปในความจำระยะสั้น มี 2 อย่าง คือ การรู้จักและการใส่ใจ
2. การเรียกคืนความรู้ที่จัดเก็บอยู่ในความจำระยะยาว การจัดเก็บความรู้เกี่ยวข้องกับ การกระตุ้นโน้ตทัศน์ที่เกี่ยวข้องในความจำระยะยาวและมโนทัศน์ที่ถูกกระตุ้นนี้จะลดความยาวของ เครื่องโน้ตทัศน์ที่เกี่ยวข้องลง มโนทัศน์ที่ถูกกระตุ้นก็จะถูกเรียกเข้าสู่ความจำระยะสั้น

3. การเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลที่ได้จากการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสกับข้อมูลที่เป็นความรู้เดิม ในการเชื่อมโยงข้อมูลนั้น ต้องมีการเรียกคืนความรู้ที่จัดเก็บอยู่ในความจำระยะยาวโดยการเชื่อมโยงนั้นเป็นการอธิบาย การแปลความหมาย การประเมิน การเปรียบเทียบ และการโต้แย้ง ข้อมูลใหม่กับความรู้เดิมทำให้เกิดการดูดซึมและการปรับโครงสร้างทางความคิด

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน 5E นั้นมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (constructivism) ซึ่งมีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ โดยเมื่อผู้เรียนได้รับข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่ จะเกิดการซึมซาบเข้าสู่โครงสร้างทางความคิดที่มีอยู่ แต่ถ้าโครงสร้างทางความคิดที่มีอยู่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์หรือข้อมูลนั้นๆ จะทำให้เกิดภาวะไม่สมดุล จากนั้นผู้เรียนจะค่อยๆ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางความคิดเข้าสู่ภาวะสมดุลอีกครั้ง

5.2 ขั้นตอนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน 5E

รูปแบบการเรียนการสอน 5E เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (constructivism) ซึ่งมีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ จึงเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการสืบสอบ ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนตามลำดับ ซึ่งนักการศึกษาและองค์กรทางการศึกษาได้อธิบายขั้นตอนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน 5E ไว้ดังนี้

Bybee และคณะ (1990; cited in Lawson, 1995: 164-165) นักพัฒนาหลักสูตรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและจัดทำหลักสูตรชีววิทยา (biological science curriculum study: BSCS) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้อธิบายขั้นตอนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน 5E ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ไว้ดังนี้

1. ขั้นสร้างความสนใจ (engagement) เป็นขั้นตอนสร้างความสนใจให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น กระตุ้นให้นักเรียนตั้งคำถาม กำหนดประเด็นปัญหาที่จะศึกษา
2. ขั้นสำรวจค้นหา (exploration) เป็นขั้นตอนในการตรวจสอบปัญหา ดำเนินการสำรวจตรวจสอบสืบค้นและรวบรวมข้อมูล โดยการวางแผนการสำรวจตรวจสอบ ลงมือปฏิบัติเช่น การสังเกต การวัด การทดลอง และรวบรวมข้อมูล
3. ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (explanation) เป็นขั้นตอนในการวิเคราะห์ และจัดกระทำข้อมูลในรูปตาราง กราฟ แผนภาพ เป็นต้น สรุปผลและอภิปรายผลการทดลอง
4. ขั้นขยายความรู้ (elaboration) เป็นขั้นตอนในการประยุกต์ใช้สัญลักษณ์ นิยามคำอธิบายและทักษะไปสู่สถานการณ์ใหม่
5. ขั้นประเมินผล (evaluation) เป็นขั้นตอนในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2546 : 219-220) ได้อธิบายขั้นตอนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน 5E เพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นสร้างความสนใจ (engagement)

เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนหรือเรื่องที่สนใจซึ่งอาจเกิดขึ้นเองจากความสงสัย หรืออาจเริ่มจากความสนใจของตัวนักเรียนเองหรือเกิดจากการอภิปรายในกลุ่ม เรื่องที่น่าสนใจอาจมาจากเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในช่วงเวลานั้นหรือเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่เพิ่งเรียนรู้มาแล้ว เป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนสร้างคำถามกำหนดประเด็นที่จะศึกษา ในกรณีที่ยังไม่มีประเด็นที่น่าสนใจ ครูอาจให้ศึกษาจากสื่อต่างๆ หรือเป็นผู้กระตุ้นด้วยการเสนอประเด็นขึ้นมาก่อน แต่ไม่ควรบังคับให้นักเรียนยอมรับประเด็นที่ครูกำลังสนใจเป็นเรื่องที่จะใช้ศึกษา เมื่อมีคำถามที่น่าสนใจและนักเรียนส่วนใหญ่ยอมรับให้เป็นประเด็นที่ต้องการศึกษา จึงร่วมกันกำหนดขอบเขตและแจกแจงรายละเอียดของเรื่องที่จะศึกษาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น อาจรวมทั้งการรวบรวมความรู้ ประสบการณ์เดิม หรือความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่จะช่วยให้นำไปสู่ความเข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่จะศึกษามากขึ้นและมีแนวทางในการสำรวจตรวจสอบอย่างหลากหลาย

2. ขั้นสำรวจและค้น (exploration)

เมื่อทำความเข้าใจในประเด็นหรือคำถามที่สนใจศึกษาอย่างถ่องแท้แล้วให้มีการวางแผนแนวทางในการสำรวจตรวจสอบ ตั้งสมมติฐาน กำหนดทางเลือกที่เป็นไปได้ ลงมือปฏิบัติเพื่อรวบรวมข้อมูล ข้อสังเกต หรือปรากฏการณ์ต่างๆ วิธีการตรวจสอบทำได้หลายวิธี เช่น ทำการทดลอง ทำกิจกรรมภาคสนาม การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อช่วยในการสร้างสถานการณ์จำลอง การศึกษาหาข้อมูลจากเอกสารอ้างอิง หรือแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะนำไปใช้ในขั้นต่อไป

3. ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (explanation)

เมื่อได้ข้อมูลอย่างเพียงพอจากการสำรวจตรวจสอบแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผล สรุปผลและนำเสนอที่ได้รูปต่างๆ เช่น บรรยายสรุป วาดรูป สร้างตาราง หรือสร้างแบบจำลอง ฯลฯ การค้นพบในขั้นนี้เป็นไปได้หลายทาง เช่น สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้ง โตแย้งกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำหนดไว้ แต่ผลที่ได้จะอยู่ในรูปแบบใดก็สามารถสร้างองค์ความรู้และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้

4. ขั้นขยายความรู้ (elaboration)

การนำความรู้ที่สร้างขึ้นไปเชื่อมโยงกับความรู้เดิมหรือแนวคิดที่ได้ค้นคว้าเพิ่มเติม หรือนำแบบจำลองหรือข้อสรุปที่ได้ไปใช้อธิบายสถานการณ์หรือเหตุการณ์อื่นๆ ถ้าใช้อธิบายเรื่องต่างๆ ได้มากแสดงว่าข้อจำกัดน้อย ซึ่งจะช่วยเชื่อมโยงกับเรื่องต่างๆ ทำให้เกิดความรู้กว้างขวางขึ้น

5. ขั้นประเมินผล (evaluation)

การประเมินการเรียนรู้ด้วยกระบวนการต่างๆ ว่า นักเรียนมีความรู้ะไรบ้างอย่างไร มากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่นๆ การนำความรู้และแบบจำลองไปใช้อธิบายหรือประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์หรือเรื่องอื่นๆ จะนำไปสู่ข้อโต้แย้งหรือข้อจำกัด ซึ่งจะก่อให้เกิดประเด็นคำถามหรือปัญหาที่จะต้องสำรวจตรวจสอบต่อไปทำให้เกิด

กระบวนการที่ต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ จึงเรียกว่า inquiry cycle กระบวนการสืบเสาะหาความรู้จึงช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ทั้งเนื้อหา หลักการ และทฤษฎี ตลอดจนการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้ความรู้ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ 5E เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการสืบสอบโดยให้ผู้เรียนได้สัมผัสและปฏิบัติสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อนำประสบการณ์ใหม่ปรับให้เข้ากับประสบการณ์เดิมหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง โดยมีครูคอยช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกเพื่อเป็นพัฒนาการคิดขั้นสูงอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะไปสู่การพัฒนาความสามารถทำโครงการ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นสร้างความสนใจ (engagement)

กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น สนใจสิ่งที่จะเรียนรู้และทบทวนประสบการณ์เดิมของผู้เรียน จากการตั้งคำถามกระตุ้นให้คิดเพื่อนำไปสู่การระบุปัญหาหรือการสร้างประเด็นที่จะศึกษา

2. ขั้นสำรวจและค้นหา (exploration)

ดำเนินการค้นหาคำตอบของปัญหาจากประสบการณ์ตรงโดยผ่านการสืบค้น ค้นคว้า ศึกษา การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น ภายในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่ม เพื่อที่ได้ข้อมูลมาดำเนินการในขั้นตอนถัดไป

3. ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (explanation)

กระตุ้นให้ทำความเข้าใจในปัญหาที่ศึกษา อธิบายความเป็นไปได้ของคำตอบ ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้ โดยการใช้คำถามเพื่อให้ได้ข้อค้นพบและทำความเข้าใจกับปัญหาที่ศึกษาจนนำมาสู่ข้อสรุปในเรื่องนั้นๆ

4. ขั้นขยายความรู้ (elaboration)

นำข้อค้นพบและความรู้ที่ได้มาเชื่อมโยงกับความรู้เดิมผ่านกิจกรรม สำรวจ ศึกษา ค้นคว้าจากแหล่งต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ส่งเสริมการแก้ปัญหา การตัดสินใจและการนำความรู้ไปใช้

5. ขั้นประเมิน (evaluation)

ประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนจะแทรกอยู่ในทุกขั้นตอน ผู้สอนออกแบบการประเมินที่หลากหลายที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง

5.3 บทบาทครูและนักเรียนในการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการเรียน 5E

การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอน 5E ไปใช้ครูผู้สอนควรจัดเตรียมกิจกรรมให้เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของนักเรียน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับบทบาทครูและบทบาทนักเรียนเพื่อช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทของครูและนักเรียนในการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน 5E สรุปได้ดังนี้

ตาราง 1 บทบาทของครูและบทบาทของนักเรียนในการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบ
การสอน 5E

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้	บทบาทครู	บทบาทนักเรียน
1. ขั้นสร้างความสนใจ (engagement)	1. สร้างความสนใจ 2. สร้างความอยากรู้อยากเห็น 3. ตั้งคำถามกระตุ้นให้นักเรียน คิด 4. ดึงเอาคำตอบที่ยังไม่ ครอบคลุมสิ่งที่นักเรียนหรือ ความคิดเกี่ยวกับความคิดรวบ ยอดหรือเนื้อหาสาระ	1. ถามคำถามเช่น ทำไมสิ่งนี้ จึงเกิดขึ้น ฉันได้เรียนรู้ อะไรบ้างเกี่ยวกับสิ่งนี้ 2. แสดงความสนใจ
2. ขั้นสำรวจ (exploration)	1. ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันใน การสำรวจคำตอบ 2. สังเกตและฟังการโต้ตอบกัน ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน 3. ชักถามเพื่อนำไปสู่การ สำรวจตรวจสอบของนักเรียน 4. ให้นักเรียนในการคิดข้อ สงสัยตลอดจนปัญหาต่างๆ 5. ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่นักเรียน	1. คิดอย่างอิสระแต่อยู่ใน ขอบเขต 2. ทดสอบและคาดคะเนและ สมมติฐาน 3. พยายามหาทางเลือกในการ แก้ปัญหาและอภิปราย ทางเลือกเหล่านั้นกับคนอื่น 4. บันทึกการสังเกตและให้ ข้อคิดเห็น 5. ลงข้อสรุป
3. ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (explanation)	1. ส่งเสริมให้นักเรียนอธิบาย ความคิดรวบยอดหรือแนวคิด ให้คำจำกัดความด้วยคำพูดของ นักเรียนเอง 2. ให้นักเรียนแสดงหลักฐาน ให้เหตุผลและอธิบายให้กระจ่าง 3. ให้นักเรียนอธิบาย ให้คำ จำกัดความและชี้บอก ส่วนประกอบต่างๆ ใน แผนภาพ	1. อธิบายการแก้ปัญหาหรือ คำตอบที่เป็นไปได้ 2. ฟังคำอธิบายของคนอื่น อย่างคิดวิเคราะห์ 3. ถามคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่คน อื่นได้อธิบาย 4. ฟังและพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่ครูอธิบาย 5. อ้างอิงกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ มาแล้ว

ตาราง 1 (ต่อ)

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้	บทบาทของครู	บทบาทของนักเรียน
4. ขยายความรู้ (elaboration)	- คาดหวังให้นักเรียนได้ใช้ประโยชน์จากการสืบค้นส่วนประกอบต่างๆ ในแผนภาพ คำจำกัดความและการอธิบายสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว - ส่งเสริมให้นักเรียนนำสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ประยุกต์ใช้หรือขยายความรู้และทักษะในสถานการณ์ใหม่ - ให้นักเรียนอธิบายอย่างหลากหลาย - ให้นักเรียนอ้างอิงข้อมูลที่มีอยู่ พร้อมทั้งแสดงหลักฐานและคำถามนักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างหรือได้แนวคิดอะไร (ที่จะนำกลวิธีจากการสำรวจตรวจสอบรอบครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้)	- นำการสืบค้นส่วนประกอบต่างๆ ในแผนภาพ คำจำกัดความ คำอธิบาย และทักษะไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่คล้ายกับสถานการณ์เดิม - ใช้ข้อมูลเดิมในการถามคำถามกำหนดจุดประสงค์ในการแก้ปัญหา ตัดสินใจและออกแบบการทดลอง - ลงข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผลจากหลักฐานที่ปรากฏ - บันทึกการสังเกตและอธิบาย - ตรวจสอบความเข้าใจกับเพื่อนๆ
5. ประเมินผล (evaluation)	- สังเกตนักเรียนในการนำความคิดรวบยอดและทักษะใหม่ไปประยุกต์ใช้ - ประเมินความรู้และทักษะของนักเรียน - หาหลักฐานที่แสดงว่านักเรียนได้เปลี่ยนความคิดหรือพฤติกรรม - ให้นักเรียนประเมินตนเองเกี่ยวกับการเรียนรู้และทักษะกระบวนการกลุ่ม - ถามคำถามปลายเปิด	- ตอบคำถามโดยการสังเกตหลักฐานและคำอธิบายที่ยอมรับมาแล้ว - แสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดรวบยอดหรือทักษะ - ประเมินความก้าวหน้าหรือความรู้ด้วยตนเอง - ถามคำถามที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมให้มีการสำรวจตรวจสอบต่อไป

ที่มา: Bybee et al., 1990 cited in Montgomery County Public Schools, 2001: online

6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนการสอนบทบาทสมมติ

6.1 ความหมายของสถานการณ์จำลอง

ฉันท ชาติทอง (2550: 130) ได้ให้ความหมายของสถานการณ์จำลองไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ได้ฝึกทักษะ กระบวนการแก้ปัญหา การสื่อสาร การคิด ซึ่งผู้เรียนมีส่วนร่วมสูงมาก สนุกสนาน เรียนรู้อย่างมีความหมาย สามารถเพิ่มประสิทธิภาพความทรงจำได้ดี ถ่ายทอดสถานการณ์จริงได้ดี เรียนรู้แบบแก้ปัญหา และประเมินผลได้อย่างแม่นยำ

ทิตนา แคมมณี (2550: 370) ได้ให้ความหมายของสถานการณ์จำลองว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนลงไปเล่นในสถานการณ์ที่มีบทบาท ข้อมูลและกติกาการเล่นที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลที่มีความเป็นจริง และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริงในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2551: 82) การเรียนรู้โดยการใช้สถานการณ์จำลอง คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้เรียนลงไปเล่นในสถานการณ์ที่มีบทบาท ข้อมูลและกติกาการเล่นที่สะท้อนความเป็นจริงและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริงในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง โดยมีจุดมุ่งหมายช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง เกิดความเข้าใจในสถานการณ์หรือเรื่องที่มีตัวแปรจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2552: 74) ได้ให้ความหมายของสถานการณ์จำลองไว้ว่า สถานการณ์จำลอง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนให้ผู้เรียนไปอยู่ในสถานการณ์ที่สร้างขึ้นมา ซึ่งสถานการณ์นั้นจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด ทั้งสภาพแวดล้อม และปฏิสัมพันธ์โดยกำหนดบทบาท ข้อมูลและกติกาไว้เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดแก้ปัญหาและตัดสินใจจากสภาพการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ซึ่ง ผู้เรียนจะต้องใช้ข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับประกอบกับ วิจารณญาณของตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ตามสถานการณ์ให้ดีที่สุด ซึ่งการเรียนรู้แบบสร้างสถานการณ์จำลองจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้ได้ดี และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การสอนโดยการใช้สถานการณ์จำลอง หมายถึง การสอนที่มีการเลียนแบบสภาพเหตุการณ์หรือสมมุติสถานการณ์ให้มีความคล้ายคลึงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม และสอดคล้องกับเนื้อหาในบทเรียน จากนั้นเสนอเป็นกิจกรรมการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ทดลองฝึกปฏิบัติ แสดงความคิดเห็น หรือการตัดสินใจ เลือกแนวทางแก้ปัญหาจากสถานการณ์นั้น ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในภาพที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมาก

ที่สุด ซึ่งมีวิธีจะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจมีความรู้สึกร่วมต่อเหตุการณ์ได้ดี อีกทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้ไปสู่วิถีปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

6.2 ความมุ่งหมายในการใช้สถานการณ์จำลอง

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความมุ่งหมายในการใช้สถานการณ์จำลองไว้ดังนี้

อภิษฐา ดวงจันทร์ (2544: 14) แสดงถึงความมุ่งหมายในการใช้สถานการณ์จำลอง

ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักคิด ใช้วิจารณญาณในการไตร่ตรอง นำเหตุผลมาใช้อภิปรายเพื่อประกอบการแก้ปัญหาต่างๆ

2. เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาบทเรียนที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์จริงในสังคม

3. เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เกิดกระบวนการทักษะกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ อดทนยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง

4. เพื่อให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดที่ถูกต้อง

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2552: 73-74) ได้กล่าวถึง ความมุ่งหมายของการใช้สถานการณ์จำลองในการสอนไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ หรือเรื่องที่มีตัวแปรจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

2. เพื่อฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่ม การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

3. เพื่อฝึกการคิดวินิจฉัย ปัญหา ควบคุมสถานการณ์ การตัดสินใจในสถานการณ์ที่ผู้เรียนอาจพบได้ในชีวิตจริง

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การสอนแบบสถานการณ์จำลองนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่เหมือนจริงในสังคม นักเรียนได้มีส่วนร่วมพิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ได้เรียนรู้จากการกระทำที่เขาได้พบ สามารถนำไปตัดสินใจหรือนำไปใช้ในเหตุการณ์จริงในชีวิตประจำวัน

6.3 องค์ประกอบสำคัญและขั้นตอนวิธีการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2552: 75-80) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนและวิธีการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง ไว้ดังนี้

1. สถานการณ์ ข้อมูล บทบาทและกติกาที่สะท้อนความเป็นจริง

2. ผู้เรียนทำหน้าที่ผู้แสดงบทบาทต่างๆ ตามที่กำหนดไว้

3. การแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจที่เกิดจากการพิจารณาของผู้แสดง

4. การอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ ข้อมูล กติกา บทบาทหรือการแสดงพฤติกรรม และผลการแสดงเพื่อการเรียนรู้

วิธีการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง ไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียม คือ ผู้สอนเตรียมสถานการณ์จำลองที่จะใช้จัดการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนอาจจะสร้างสถานการณ์ขึ้นเอง หรือเลือกสถานการณ์จำลองที่มีผู้สร้างไว้แล้ว
2. ขั้นนำเสนอสถานการณ์จำลองและแนวทางปฏิบัติ โดยปกติสถานการณ์จำลองจะมีความซับซ้อนการนำเสนอสถานการณ์จำลอง บทบาทและกติกาต่างๆ จึงจำเป็นที่ผู้สอนต้องมีการเตรียมการอย่างดี ผู้สอนจะต้องเสนอให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอน จากการบอกเหตุผล วัตถุประสงค์ ภาพรวมของสถานการณ์จำลองทั้งหมด แล้วให้ข้อมูลรายละเอียดที่จำเป็น เช่น บทบาท กติกา พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม
3. ขั้นมอบหมายบทบาทให้ผู้เรียน เมื่อผู้เรียนเข้าใจภาพรวม ผู้เรียนควรได้รับบทบาทในการแสดง ซึ่งผู้สอนอาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกบทบาทเอง หรือผู้สอนอาจเป็นผู้กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนได้ตามความเหมาะสม ซึ่งแต่ละคนจะได้รับบทบาทไม่ตรงกับบุคลิกภาพหรือแตกต่างจากชีวิตจริง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แนวคิดใหม่ๆ ขึ้นมา
4. ขั้นแสดง ผู้เรียนที่ร่วมแสดงในสถานการณ์จำลองจะต้องใช้ข้อมูลที่ให้ไว้ประกอบกับวิจารณญาณของตนเอง เพื่อปฏิบัติหน้าที่หรือแก้ปัญหาตามสถานการณ์นั้นให้ดี โดยจะต้องพิจารณาว่า จะพูดอะไร พูดกับใคร และเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบทบาท ส่วนผู้สอนมีหน้าที่ควบคุม จัดบันทึก สังเกตพฤติกรรมกรรมการเรียน ให้คำปรึกษา กำหนดการเริ่มและยุติสถานการณ์
5. ขั้นอภิปราย เป็นวิธีที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงหรือใกล้เคียงความเป็นจริงที่สถานการณ์จำลองขึ้นมา ดังนั้นหลังจากการอภิปรายจึงจำเป็นต้องมีการอภิปรายประเด็นการเรียนรู้จาก สถานการณ์ว่ามีปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์นั้นๆ
6. ขั้นสรุปและประเมินผล ผู้สอนต้องสรุปสาระสำคัญอีกครั้ง และทำการประเมินผลการเรียนรู้

วิลเลียม สุนทรโรจน์ (2551: 82) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1. มีสถานการณ์ ข้อมูล บทบาทและกติกาที่สะท้อนความเป็นจริง
2. ผู้เล่นในสถานการณ์มีปฏิสัมพันธ์กันหรือมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ในสถานการณ์นั้น
3. ผู้เล่นหรือผู้สวมบทบาทมีการใช้ข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ
4. มีการตัดสินใจจะส่งผลต่อผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง
5. มีการอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ ข้อมูล และกติกาของสถานการณ์วิธีการเล่น พฤติกรรมการเล่น และผลของการเล่น เพื่อการเรียนรู้

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ขั้นตอนวิธีการสอน จะต้องประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 3 หลักใหญ่ๆ ประกอบด้วย ขั้นนำ ขั้นสอน และขั้นสรุป ซึ่งถือเป็นใจความสำคัญของการนำไปใช้กับการพัฒนาการเขียนแผนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพใน

เนื้อหาวิชามากยิ่งขึ้น และประการสำคัญอีกข้อสำหรับปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการใช้สถานการณ์จำลองนั้น ก็คือ ผู้สอนและผู้เรียน โดยผู้เรียนนั้นจะเกิดการเรียนรู้จากการสวมบทบาทและเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกกำหนด ส่วนผู้สอนเป็นผู้ทำหน้าที่เตรียมสถานการณ์ไว้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนโดยใช้กิจกรรมเป็นตัวนำทางให้ผู้เรียนได้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของสถานการณ์ที่กำหนดไว้ ทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการตัดสินใจและส่งผลต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเรียนการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค จิ๊กซอว์

7.1 ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์

มีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ไว้ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2552: 177) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้แนวคิดการต่อภาพ โดยแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มทุกกลุ่มจะได้รับการมอบหมายให้ทำกิจกรรมเดียวกัน ผู้สอนจะแบ่งเนื้อหาของเรื่องที่จะให้เรียนรู้ออกเป็นหัวข้อย่อยเท่ากับจำนวนสมาชิกแต่ละกลุ่ม และมอบหมายให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มศึกษาค้นคว้าคนละหัวข้อ ผู้เรียนแต่ละคนจะเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องที่ตนได้รับมอบหมายให้ศึกษาจากกลุ่ม สมาชิกต่างกลุ่มที่ได้รับมอบหมายในหัวข้อเดียวกันก็จะทำการศึกษาค้นคว้าร่วมกันจากนั้นผู้เรียนแต่ละคนจะกลับเข้ากลุ่มเดิมของตนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญอธิบายความรู้เนื้อหาสาระที่ตนศึกษาให้เพื่อนร่วมกลุ่มฟัง เพื่อให้เพื่อนสมาชิกทั้งกลุ่มได้รู้เนื้อหาสาระครบทุกหัวข้อย่อยและเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระทั้งเรื่อง

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552: 188) ได้ให้ความหมายการจัดการเรียนรู้โดยใช้เรียนแบบต่อภาพ (Jigsaw) เป็นการเรียนแบบร่วมมือโดยที่ผู้เรียนแต่ละบุคคล ต้องไปศึกษาค้นคว้าในส่วนที่ได้รับมอบหมายแล้วนำกลับมาสอนให้แก่สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ภาพรวมทั้งหมด

เสาวเพ็ญ บุญประสพ (2553: 20) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ หมายถึง กิจกรรมการเรียนที่ผู้สอนแบ่งจำนวนนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยเท่ากับจำนวนหัวข้อย่อยของเนื้อหาที่จะให้เรียนรู้ โดยที่ทุกกลุ่มจะได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมเดียวกัน ผู้เรียนของแต่ละกลุ่มจะศึกษาค้นคว้าคนละหัวข้อเพื่อเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ผู้เรียนต่างกลุ่มที่ได้รับมอบหมายในหัวข้อเดียวกันก็จะทำการศึกษาค้นคว้าร่วมกัน จากนั้นผู้เรียนแต่ละคนจะกลับเข้ากลุ่มเดิมของตนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญอธิบายความรู้ เนื้อหาสาระที่ตนศึกษาให้เพื่อนร่วมกลุ่มฟังเพื่อนสมาชิกทั้งกลุ่มได้รู้เนื้อหาสาระครบทุกหัวข้อย่อยและเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระทั้งเรื่องพร้อม

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกลุ่ม โดยละความสามารถ กลุ่มประมาณ 4-5 คน เรียนว่า กลุ่มบ้าน แต่ละกลุ่มได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมเหมือนกันทุกกลุ่ม โดยมีหัวข้อ

ย่อยเท่ากับสมาชิกแต่ละกลุ่ม สมาชิกแบ่งเนื้อหาคนละหัวข้อ แล้วนำเนื้อหาที่ตนเองได้รับไปศึกษาร่วมกับสมาชิกกลุ่มอื่นที่ได้เนื้อหาเหมือนกัน เรียกว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หลังจากนั้นผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนกลับมาที่กลุ่มบ้านกลุ่มเดิม เพื่ออธิบายความรู้ให้เพื่อนในกลุ่มเข้าใจ เมื่อจบบทเรียนจะมีการทดสอบรายบุคคลแล้วนำคะแนนของสมาชิกในกลุ่มบ้านมารวมกัน กลุ่มใดได้คะแนนรวมสูงสุด ครูมีการเสริมแรงด้วยรางวัลหรือกล่าวชมเชย

7.2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์

ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ ไว้ดังนี้

ฉันทิ ชาติทอง (2550: 184) ได้เสนอองค์ประกอบแบบเทคนิคต่อเติม (Jigsaw) ไว้ดังนี้

1. เตรียมสื่อ
 - ใบงาน ใบความรู้ สื่อ แบบทดสอบย่อย
2. จัดสมาชิกกลุ่ม
 - กลุ่มพื้นฐาน (Home Group)
 - กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert Group)
3. การรายงานและการทดสอบย่อย
 - นำเสนอ อภิปรายร่วมกัน ถาม-ตอบ
 - ทดสอบย่อย ประเมินผล

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2552: 178) เสนอว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนคือ

1. การเตรียมสื่อการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องเตรียมใบงาน ใบความรู้ สื่อการเรียนรู้อื่นๆ สำหรับผู้เชี่ยวชาญแต่ละกลุ่มและสร้างแบบทดสอบย่อยในแต่ละหน่วยการเรียนรู้
2. การจัดสมาชิกของกลุ่ม ผู้สอนจะต้องแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มๆ เรียกว่า “กลุ่มพื้นฐาน” (Home Group) แต่ละกลุ่มจะมีผู้เชี่ยวชาญ (Expert Group) แต่ละเรื่องตามใบงานที่ผู้สอนสร้างขึ้น
3. การรายงานและการทดสอบย่อย เมื่อผู้เชี่ยวชาญกลับเข้ากลุ่มตัวเองและสอนเรื่องที่ตนเองได้เรียนรู้มาสอนหรือรายงานให้กลับสมาชิกในกลุ่มแล้ว ควรมีการอภิปรายกันทั้งห้องเรียนอีกครั้งหรือมีการถาม-ตอบในหัวข้อเรื่องที่เรียนรู้ หลังจากนั้นผู้สอนทำการทดสอบย่อยและประเมินให้คะแนน

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนคือ

1. การเตรียมสื่อการเรียนรู้ ผู้สอนเตรียมใบความรู้ สื่อ ใบงาน และแบบทดสอบ
2. การจัดสมาชิกของกลุ่ม โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มพื้นฐาน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

3. การรายงานและการทดสอบย่อย

- นำเสนอ อภิปรายร่วมกัน ถาม-ตอบ
- ทดสอบย่อย ประเมินผล

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. การเตรียมสื่อการเรียนรู้ ผู้สอนเตรียมใบความรู้ สื่อ ใบงานและแบบทดสอบ
2. การจัดสมาชิกของกลุ่ม โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มพื้นฐาน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

3. การรายงานและการทดสอบย่อย ผู้เชี่ยวชาญกลับเข้ากลุ่มพื้นฐานของตนเองและรายงานเรื่องที่ได้เรียนมาให้สมาชิกในกลุ่มฟัง หลังจากนั้นผู้สอนทำการทดสอบย่อยและประเมินให้คะแนน

7.3 บทบาทของครูและผู้นำกลุ่มในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์

เอรอนสัน. (Aronson; et al.1978 : 49-58) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ในการเรียนแบบจิ๊กซอว์นั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 บทบาท คือ บทบาทของครู และบทบาทของหัวหน้ากลุ่ม ซึ่งบทบาทของครูและบทบาทของหัวหน้ากลุ่ม จะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานให้แก่การดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือและแนะนำกลุ่มเพื่อให้ทำงานได้สำเร็จลุล่วง ครูผู้ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้คอยช่วยเหลือ จำเป็นต้องมีผู้ช่วย ซึ่งก็คือนักเรียนที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม โดยครู และหัวหน้ากลุ่มมีหน้าที่และบทบาทดังนี้

บทบาทของครู

ในบางครั้งการทำงานร่วมกันของกลุ่ม อาจเกิดปัญหาขึ้น เช่น บางคน ไม่ยอมสนใจฟังสิ่งที่เพื่อนนำเสนอ ครูไม่ควรแก้ปัญหาให้กลุ่มนั้นๆ ด้วยการบอกให้เพื่อนคนนั้นทำงาน แต่ควรให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ช่วย หัวหน้าก็ควรแก้ปัญหาด้วยการให้เพื่อนที่นำเสนอ ทบทวนอีกครั้งหรือบางทีปัญหาอาจเกิดจากการที่สมาชิกเรียนรู้ได้เร็วจนรู้สึว่าการนำเสนอของเพื่อนน่าเบื่อ หัวหน้าอาจแก้ปัญหาโดยให้เพื่อนที่นำเสนอ เปลี่ยนมาใช้คำพูดของตัวเอง เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และสุดท้ายมีบางครั้งที่เราเห็นว่าควรให้มีการอภิปรายกลุ่มถึงสภาพการทำงาน เพื่อให้เกิดการพูดคุยทำความเข้าใจกันเพื่อให้เกิดการร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพในการเป็นผู้ประสานงานกลุ่มของแต่ละกลุ่ม ครูต้องเป็นแหล่งข้อมูลที่ดี เมื่อนักเรียนมีคำถามจึงจะสามารถให้คำแนะนำได้ โดยการให้ศึกษาเพิ่มเติมส่วนใด แต่ที่สคัญก็ยังคงให้อิสระกับการทำงานของนักเรียนเอง

การเลือกวิธีการสอนแบบเดิมๆ จะเป็นเรื่องยากสำหรับครู แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้นเมื่อความรับผิดชอบตกไปอยู่ที่ตัวนักเรียนเอง แต่ไม่ใช่ว่าครูจะไม่ต้องทำอะไรเลย เพราะครูยังต้องคอยวางโครงสร้างของการทำงานกลุ่มอย่างเป็นลำดับขั้นตอนให้แก่นักเรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

บทบาทของหัวหน้ากลุ่ม

ครูคาดหวังว่าหัวหน้าจะเข้าใจระบบการทำงานกลุ่ม โดยครูจะเหล้าสมาชิกช่วยคิดรายการหน้าที่และความรับผิดชอบของหัวหน้ากลุ่ม เพื่อหัวหน้ากลุ่มจะได้รับบทบาทของตน ซึ่งมี ดังนี้

1. ช่วยกลุ่มให้มีการจัดการที่ดี คือ มีแฟ้ม เลือกคนจับเวลาและผู้จัดบันทึกข้อมูลในแต่ละวัน เป็นผู้รวมหรือเลิกกลุ่ม ช่วยกลุ่มหาข้อสรุปดำเนินการปฏิบัติกิจกรรม ช่วยทำกำหนดการทำงาน

2. ให้สมาชิกทำตามหน้าที่ของตน โดยคอยชี้แนะและเตือน ถามถึงสิ่งที่ทำเสร็จไปแล้วต่อผู้บันทึก เวลาเหลือเท่าไร

3. เป็นผู้ประสานงานระหว่างครูกับกลุ่ม ทำความเข้าใจกับภาระงานจากครูก่อนที่จะนำมาอธิบายต่อเพื่อนสมาชิก

4. สร้างพฤติกรรมอันจะนำไปสู่ความสำเร็จแก่สมาชิก

5. ถามคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลหรือความชัดเจน

6. อุดหนุนและทำความเข้าใจได้ดี มีความเชื่อมั่นว่าการดำเนินงานของกลุ่มจะมีประสิทธิภาพหากร่วมมือกัน

7. ขอร้องให้เพื่อนสมาชิกทำอะไรสักอย่างให้อย่างสุภาพ

8. ช่วยให้กลุ่มแก้ปัญหาความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยความยุติธรรม และช่วยให้สมาชิกกลุ่มทำความเข้าใจซึ่งกันและกันได้

9. พร้อมรับฟังข้อคิดเห็นที่เพื่อนๆ จะมีต่อตน เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ถามว่า “ฉันควรจะเพิ่มเติม หรือปรับปรุงตรงไหนบ้างหัวหน้ากลุ่มเหล่านี้ต้องผ่านการฝึกฝน โดยตอนแรกครูอาจจะนัดพบตอนพักกลางวันเพื่อพูดคุยเกี่ยวกับกระบวนการและทำงานกลุ่มเพื่อช่วยให้มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา และมีโอกาสซักถามหรือแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งจะมีประโยชน์มากในช่วงแรกๆ ที่ต่างคนต่างขาดประสบการณ์

สาวิตรี โรจนะสมิต (2553: 4) ได้นำเสนอตารางบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนและผู้เรียนในแต่ละลำดับขั้นตอนของกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ ดังตาราง 1

ตาราง 2 บทบาทของครูผู้สอนและผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ (Jigsaw)

กิจกรรมการเรียนรู้	บทบาทของครูผู้สอน	บทบาทของผู้เรียน
1. เตรียมสื่อการสอน	- แบ่งเนื้อหาในแต่ละหัวข้อ และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน - สร้างใบความรู้ให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ - และสร้างใบงานให้สมาชิกหรือกลุ่มบ้าน - สร้างแบบทดสอบย่อย หรือเอกสารประเมินอื่นๆ	

ตาราง 2 (ต่อ)

กิจกรรมการเรียนรู้	บทบาทของครูผู้สอน	บทบาทของผู้เรียน
2. การแบ่งกลุ่ม	- อธิบายขั้นตอนการปฏิบัติ เช่น การแบ่งกลุ่ม วิธีการเปลี่ยนกลุ่ม หัวข้อ และกำหนดเวลาในการศึกษา เป็นต้น - แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มๆ กลุ่มบ้าน (Home group) โดยเลือกหมายเลขประจำตัว หรือนำเสนอหัวข้อทั้งหมดที่จะต้องศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ	- ฟังคำอธิบายของครูผู้สอน - เลือกหมายเลขประจำตัวหรือเลือกหัวข้อที่ตนเองสนใจภายในกลุ่มบ้าน (Home group)
3. การเปลี่ยนกลุ่มไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ	- ส่งสัญญาณเตือนผู้เรียนให้เปลี่ยนจากกลุ่มบ้าน (Home group) ไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert group) - คอยให้ความช่วยเหลือและประเมินการทำงานของนักเรียนภายในห้อง	- ฟังเสียงสัญญาณ รีบย้ายไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert group) - ร่วมกันศึกษาไปความรู้และใบงาน - ร่วมกันทำใบงานให้เสร็จ
4. การรายงาน	- ส่งสัญญาณเตือนผู้เรียนให้กลับมายังกลุ่มบ้าน (Home group)	- กลับไปยังกลุ่มบ้าน (Home group) และถ่ายทอดสิ่งที่ตนเองได้ศึกษามาจนครบทุกคน
5. การวัดและประเมินผล	- ควรประเมินผู้เรียนทั้งระหว่างทำกิจกรรมและหลังจากจบกิจกรรม	- ทำใบงานหรือแบบทดสอบร่วมกันภายในกลุ่มบ้าน (Home group)

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ในการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์นั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 บทบาท คือ

1. บทบาทของครู ซึ่งครูจะทำหน้าที่เป็นผู้คอยช่วยเหลือ เป็นแหล่งข้อมูลที่ดีเมื่อนักเรียนมีคำถามจะสามารถให้คำแนะนำได้ และประเมินการทำงานของนักเรียนอย่างใกล้ชิด
2. บทบาทของนักเรียน นักเรียนจะมีหัวหน้ากลุ่มโดยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานให้แก่การดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือและแนะนำกลุ่ม เพื่อให้ทำงานได้สำเร็จลุล่วงและนักเรียนในกลุ่มร่วมมือกันทำกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้งานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย

7.4 ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์

มีนักวิชาการกล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ ดังนี้

เอรอนสัน (Aronson; et al 1978: 30-31) ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์กับหลาย ๆ ชั้นเรียน เป็นเวลา 6 สัปดาห์ เพื่อเปรียบเทียบระหว่างชั้นเรียนที่ใช้การเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์กับชั้นเรียนอื่นๆ ที่เก่งๆ และมีครูเก่งๆ สอน ซึ่งผลที่ได้มีดังนี้

1. นักเรียนในชั้นเรียนที่เรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ เริ่มมีการยอมรับเพื่อรวมกลุ่มมากกว่าเพื่อนคนอื่นๆ ในห้องเดียวกัน
2. ทั้งนักเรียนเชื้อสายสเปนและกลุ่มผิวดำ เริ่มจะชอบโรงเรียนมากขึ้น (หรือเกลียดน้อยลง) กว่าพวกที่เรียนอยู่ในชั้นเรียนเก่งๆ
3. นักเรียนในกลุ่มเรียนแบบจิ๊กซอว์มีการยอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้นกว่ากลุ่มชั้นเรียนเก่งๆ
4. นักเรียนในกลุ่มการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์มีองค์ความรู้มากกว่าหรือเท่ากับนักเรียนในชั้นเรียนเก่งๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขณะที่พวกเชื้อสายสเปนทำได้ดีพอๆ กัน ในทั้ง 2 ชั้นเรียนกลุ่มผิวดำและพวกอเมริกาเชื้อสายสเปนในโรงเรียนต่อต้านการเหยียดสีผิวในชั้นเรียนแบบจิ๊กซอว์ มีการแสดงออกที่ดีกว่าในชั้นเรียนเก่งๆ อย่างมีนัยสำคัญ
5. นักเรียนในกลุ่มการเรียนรู้แบบจิ๊กซอว์ มีการร่วมมือกันมากกว่าและยอมรับได้เพื่อเป็นแหล่งความรู้มากกว่ากลุ่มนักเรียนในชั้นเรียนเก่งๆ

ฆนัท ธาตุทอง (2550: 185) ได้สรุปข้อดีของเทคนิคต่อเติม (Jigsaw) ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนเอาใจใส่รับผิดชอบตนเอง
2. ส่งเสริมผู้ที่มีความรู้ความสามารถต่างกัน เรียนรู้ร่วมกันได้
3. ฝึก เรียนรู้ทักษะทางสังคม
4. มีความตื่นเต้น สนุกสนานกับการเรียน

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2552: 181) สรุปข้อดีของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคจิ๊กซอว์ ดังนี้

1. ผู้เรียนมีความเอาใจใส่ รับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่มร่วมกับสมาชิกอื่น
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถต่างกัน ได้เรียนรู้ร่วมกัน
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนผลัดกันเป็นผู้นำ
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกและเรียนรู้ทักษะทางสังคมโดยตรง

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคจิ๊กซอว์ คือ

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน
2. นักเรียนมีภาวะความเป็นผู้นำ

3. มีการยอมรับฟังซึ่งกันและกัน
4. เป็นมิตรสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างกลุ่มของผู้เรียน
5. เกิดความสนุกสนานกับการเรียน

8. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการ เผชิญสถานการณ์

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ เป็นการฝึกให้มนุษย์แก้ปัญหาโดยผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นลำดับ และการปฏิบัติจริงอย่างเป็นระบบ ใช้สถานการณ์หรือปัญหาที่มนุษย์ต้องเผชิญในชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ วิธีการดำเนินชีวิต ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปมีทั้งสุข ทุกข์ มีปัญหาที่ต้องตัดสินใจ การนำกระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่หลากหลายทั้งที่เป็นสถานการณ์จริงและสถานการณ์จำลอง เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนสนใจใฝ่เรียนรู้ เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ เรียนรู้ในแก้ปัญหา และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551: 24)

8.1 ความหมายของกระบวนการเผชิญสถานการณ์

การศึกษากระบวนการเผชิญสถานการณ์ ได้มีนักการศึกษาของไทยหลายท่าน นำแนวคิดของสุมณ อมรวิวัฒน์ มาจัดการเรียนรู้และฝึกทักษะให้นักเรียนได้พัฒนาการคิดที่หลากหลาย และสร้างประสบการณ์ในการต่อสู้เอาชนะกับปัญหาต่างๆ ที่ได้เผชิญชีวิตประจำวัน โดยมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ดังต่อไปนี้

สุมณ อมรวิวัฒน์ (2542: 46) อธิบายไว้ว่า การเผชิญความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาของเหตุการณ์ต่างๆ อย่างมีระบบ มีเหตุผล มีการสร้างความสัมพันธ์ให้เหมาะสม เชื่อมโยงเรื่องราวต่างๆ เข้าด้วยกัน และสามารถคิดวิเคราะห์วิธีการเอาชนะปัญหาต่างๆ ได้

ทิตินา แคมมณี (2553: 276) อธิบายไว้ว่า เป็นทักษะหรือกระบวนการอย่างหนึ่งที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมาย ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ และสามารถเอาชนะปัญหาต่างๆ เหล่านั้นได้

สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2554: 52) อธิบายไว้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ฝึกให้นักเรียนได้ฝึกการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสสัมพันธ์กับสิ่งที่จะเรียนรู้และสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้นั้น มาเป็นแนวทางในการเลือกและตัดสินใจ โดยผ่านการวิเคราะห์ ประเมินค่า เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ความหมายของกระบวนการเผชิญสถานการณ์ เป็นการเรียนรู้ โดยฝึกให้นักเรียนสามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้นั้น มาเป็นแนวทางในการเลือกและการตัดสินใจ โดยผ่านการแยกแยะและประเมินค่า เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง

8.2 รูปแบบของการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์

การศึกษากระบวนการเผชิญสถานการณ์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารูปแบบของกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ของสุนน อมรวิวัฒน์ (2542: 42-60) โดยคำใช้สอนที่ประยุกต์มาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ นั่นคือ มีการประยุกต์จากหลักการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ได้แก่

1. ขั้นนำ

การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียนและบทเรียน การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน และเข้าใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญของบทเรียน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูแสดงความรักและความเมตตาต่อนักเรียนอย่างจริงใจ ครูเสนอสถานการณ์ ปัญหาหรือกรณีตัวอย่าง พร้อมทั้งแนะนำหลักการปฏิบัติตนโดยใช้ทักษะการคิดเป็นพื้นฐานนำไปสู่การเลือกและแก้ปัญหาหลายๆ ทาง

2. ขั้นสอน

ครูหรือนักเรียนนำเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง และหลักปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหาฝึกทักษะการคิด และการปฏิบัติในกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

2.1 นักเรียนฝึกทักษะการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ความรู้และหลักการที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่างๆ โดยใช้ความคิดอย่างเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือข่าวสารที่สอดคล้องเรื่องที่ศึกษา

2.2 ฝึกการประเมินข้อมูลความรู้ด้วยเหตุผล เปรียบเทียบ โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ เลือกประเด็นที่ถูกต้อง หาทางเลือกและวิธีการแก้ปัญหาว่าทางใดดีที่สุดโดยวิธีคิดอย่างมีเหตุผล นำความรู้ที่ได้มาจัดสรุปประเด็นว่าประเด็นไหนน่าจะถูกต้อง มีประโยชน์สูงสุดอย่างแท้จริง

2.3 ดำเนินการเลือกและการตัดสินใจ โดยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทดลอง ทดสอบด้วยเหตุผลจนมั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง สามารถคิดและคาดถึงผลดี-ผลเสีย ที่เกิดจากทางเลือกหรือทางออกของสถานการณ์และปัญหานั้นได้

2.4 นักเรียนลงมือปฏิบัติทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน เพื่อพิสูจน์การเลือกและตัดสินใจ ให้นักเรียนสามารถค้นหาคำตอบ แนวทางปฏิบัติ สามารถนำมาเป็นแนวคิดหลักในการประพฤติปฏิบัติ โดยมีครูคอยสังเกต แนะนำและนำไปใช้ในสถานการณ์จริง

3. ขั้นสรุป

นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การพูด การเขียนหรือการกระทำต่างๆ สมองตอบสิ่งเร้า ในรูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

จากข้อมูลข้างต้น เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ของสุมณ อมรวิวัฒน์ (2542: 42) ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นนำ 2. ขั้นสอน 3. ขั้นสรุป และมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเผชิญสถานการณ์ทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การเผชิญ 2. การเผชิญ 3. การผสมผสาน 4. การเผชิญ ซึ่งสามารถนำกระบวนการเผชิญสถานการณ์มาจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอน

จรัสศรี ศรีรัตนวิบูลย์ (2548: 28) ได้นำบทบาทของครูผู้เป็นกัลยาณมิตร มาสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจะเห็นแนวทางปฏิบัติอย่างชัดเจนใน ขั้นนำ การสร้างศรัทธา ซึ่งสามารถนำกระบวนการเผชิญสถานการณ์นำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้ดังนี้

1. ขั้นนำ การสร้างศรัทธา

ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียนครูสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน แสดงความรัก ความเมตตา ความจริงใจต่อนักเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 ครูนำเสนอสถานการณ์ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง เพื่อใช้ฝึกทักษะการคิด และการปฏิบัติในกระบวนการเผชิญสถานการณ์

2.2 นักเรียนฝึกทักษะในการแสวงหา รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลข่าวสารจากแหล่งอ้างอิงต่างๆ มีลักษณะเป็นนามธรรมหรือรูปธรรมมีเจตคติดี หรือ เจตนาร้าย

2.3 นักเรียนฝึกสรุปประเด็นสำคัญ ฝึกการประเมินค่า เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด โดยใช้วิธีคิดหลายๆ วิธี

2.4 นักเรียนฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจ โดยการฝึกการประมาณค่าตามเกณฑ์ที่ถูกต้อง ดึงมาเหมาะสม ฝึกการวิเคราะห์ผลดี ผลเสียที่จะเกิดจากทางเลือกและฝึกการใช้หลักการประสบการณ์และการทำนาย มาใช้ในการหาทางเลือกที่ดีที่สุด

2.5 นักเรียนลงมือปฏิบัติตามทางเลือกที่เลือกไว้ ครูให้คำปรึกษาแนะนำจนกัลยาณมิตร โดยปฏิบัติให้เหมาะสมตามหลักสัปปุริสธรรม 7

3. ขั้นสรุป

3.1 นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การพูด เขียน แสดงหรือกระทำในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับความสามารถและวัย

3.2 นักเรียนและครูสรุปบทเรียน

3.3 ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

สุคนธ์ สินธพานนท์และคณะ (2554: 55-57) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ตามแนวคิดของสุมณ อมรวิวัฒน์ โดยกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ภายในโรงเรียน เพื่อนำไปจัดการเรียนการสอนและพัฒนาผลการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน ครูอาจจะนำสถานการณ์ที่เป็นข่าว ภาพข่าวจากแหล่งต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นจริง บทความหรือกรณีศึกษาที่ครูได้เลือกมาเสนอให้นักเรียน และกระตุ้นให้นักเรียนได้ตอบคำถามในประเด็นสำคัญที่ครูกำหนด เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเห็นความสำคัญที่จะต้องศึกษาในเรื่องที่ครูนำเสนอ ซึ่งเป็นเรื่องสอดคล้องกับบทเรียนที่จะเรียน

2. ขั้นสอน

2.1 การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นพื้นฐานของการเผชิญสถานการณ์และการแก้ปัญหา ครูอาจจะมอบหมายให้นักเรียนได้ไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา หรือข่าวสารกระทำที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา ซึ่งอาจจะหาแหล่งข้อมูล ความรู้หรือแหล่งข่าวสารให้แก่ นักเรียน

2.2 การประเมินคุณค่าและประโยชน์

เมื่อนักเรียนได้ศึกษาความรู้หรือข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องที่ครูได้รับมอบหมาย ซึ่งข้อมูลข่าวสารนั้นจะเป็นสถานการณ์หรือเรื่องที่นักเรียนจะต้องนำมาศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ และประเมินสถานการณ์หรือข้อมูลที่ศึกษา ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องฝึกให้นักเรียนได้รู้จักหลักและวิธีการคิดในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อคิดว่าสถานการณ์หรือข้อมูลที่ได้อศึกษานั้น มีคุณค่ามาน้อย หรือมีประโยชน์เพียงไร หรือมีโทษอย่างไร อาจจะใช้เกณฑ์หรือวิธีการประเมินตามความเหมาะสม ซึ่งอาจจะใช้เกณฑ์มาตรฐานและค่านิยมของสังคม หรือกรอบทฤษฎี การคิด ประเมินค่า มีความสำคัญและมีผลต่อการเลือกการตัดสินใจ ในขั้นการประเมินคุณค่านี้ ครูอาจจะจัดทำแบบฝึกหัด หรือใบงานที่มีคำถาม เพื่อฝึกให้นักเรียนได้รู้จักวิเคราะห์ เพื่อเป็นพื้นฐานของการประเมินค่า และ ประโยชน์ หรือโทษของเรื่องที่ศึกษาก็ได้

2.3 การเลือกและการตัดสินใจ

ขั้นตอนนี้ จะเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 2 เมื่อนักเรียนได้ประเมินคุณค่าและประโยชน์จากข้อมูลและข่าวสารแล้ว จะมองเห็นช่องทางว่าถ้าตนเองได้ประสบกับสถานการณ์ดังกล่าวหรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันนั้น นักเรียนจะสามารถเลือกและตัดสินใจอย่างไร จึงจะถูกต้องหรือได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาด

ในขั้นนี้ครูอาจจะสร้างสถานการณ์ที่เป็นกรณีตัวอย่างในชีวิตจริงของนักเรียนที่อาจจะเกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ซึ่งปัญหาเหล่านั้น อาจเป็นปัญหาในครอบครัว โรงเรียน สังคมและตั้งประเด็นคำถามให้นักเรียนได้ฝึกทักษะในการเลือกและการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ

2.4 การปฏิบัติ

เมื่อนักเรียนได้ฝึกทักษะตั้งแต่ขั้นการรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ ได้ฝึกการประเมินคุณค่าและประโยชน์ ตลอดจนการเลือกและการตัดสินใจไป

แล้ว ขั้นตอนที่สำคัญ คือ ควรจะฝึกให้นักเรียนได้พิสูจน์ว่า การที่ตนได้ตัดสินใจเลือกนั้น เมื่อนำไปปฏิบัติจริงแล้ว ได้ผลดีหรือได้รับประสบการณ์นั้นไม่เหมาะสมกับการนำไปปฏิบัติตนเอง ครูอาจจะแบบกิจกรรมให้นักเรียนได้พิสูจน์ความรู้ในแง่ปฏิบัติ โดยการสัมภาษณ์จากบุคคล ผู้ที่มีประสบการณ์หรือผู้มีความรู้ หรือจากผลงานของนักวิชาการ ที่ได้พิสูจน์หรือทดลองปฏิบัติแล้วเป็นการยืนยันและเป็นการสนับสนุนการตัดสินใจของนักเรียน

3. ขั้นสรุป เมื่อครูได้ดำเนินการทำกิจกรรมจนครบทุกขั้นตอนของกระบวนการเผชิญสถานการณ์แล้ว ครูควรให้นักเรียนได้ช่วยกันสรุปแนวคิดหรือความรู้และประสบการณ์ที่ตนได้รับเป็นการย้ำเตือนให้เกิดความกระจ่างชัดขึ้น

4. ขั้นการวัดและการประเมินผล ครูควรมีวิธีการวัดและการประเมินผลให้คลุม ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย มีการกำหนดเครื่องมือวัดและประเมิน พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลให้ชัดเจน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์เป็นการสอน โดยนำสถานการณ์ตัวอย่างมาให้นักเรียนได้ศึกษา เป็นการฝึกทักษะการคิด การแสวงหาความรู้ รู้จักการประเมินค่า เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา

8.3 ประโยชน์ของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2553: 23) กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดกระบวนการเผชิญการณ์ ดังนี้

1. เด็กได้ฝึกทักษะการค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ สนับสนุน การแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. เด็กรู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน เลือกบริโภคข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริง

3. เด็กรู้จักวิธีเลือกและตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเมื่อเผชิญในสถานการณ์จริง

4. เด็กสามารถใช้ทักษะการเผชิญสถานการณ์มาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2554: 58) ได้อธิบายประโยชน์ต่อนักเรียน ดังนี้

1. ทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ตลอดจนเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ทำให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

2. นักเรียนรู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์ข่าวสารที่ได้รับมาอย่างเป็นผู้รู้เท่าทัน มีหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างหลากหลาย โดยคำนึงถึงเกณฑ์มาตรฐานของสังคมและเกณฑ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

3. นักเรียนรู้จักวิธีการเลือกและการตัดสินใจ โดยอาศัยพื้นฐานจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งมีหลากหลาย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบัน เนื่องจากนักเรียนไม่อาจเผชิญสถานการณ์ที่รุนแรงหรือร้ายแรงได้จริง แต่การที่ได้ตัวอย่างเหตุการณ์จริง จะทำให้นักเรียนสามารถฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ

4. นักเรียนสามารถปฏิบัติตนเพื่อเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาชีวิตจริง ซึ่งจะต้องใช้วิธีการปฏิบัติ โดยอาศัยหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทาง เพื่อให้การปฏิบัติตนได้ บรรดาผลโยมีการฝึกฝนตนเองให้มีสติสัมปชัญญะ รู้เท่าทันปัญหาและสถานการณ์ที่กำลังเผชิญเพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง การเผชิญสถานการณ์มีหลายระดับ ทั้งในบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ตลาดจนระดับโลก ซึ่งทุกระดับจะมีความสัมพันธ์กัน การแก้ปัญหาจึงต้องมีความสัมพันธ์กัน ธรรมชาติวิธีการคิดที่ถูกต้อง การปฏิบัติมีวิธีที่หลากหลายและต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ทำให้นักเรียนเกิดทักษะการวิเคราะห์ การคิดอย่างมีเหตุผล ปราศจากอคติ มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ มีภูมิคุ้มกันที่ดี เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ ก็สามารถตั้งสติสัมปชัญญะ รู้เท่าทันปัญหาอยู่บนความไม่ประมาท และแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง มีหลักการ เพื่อสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

9. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

9.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้อย่างหลากหลาย ดังสรุปได้ดังนี้

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2549: 96) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพสมองด้านต่างๆ ที่นักเรียนได้รับจากการประสบการณ์ทั้งปวงจากทางบ้านและสถาบันการศึกษา

ราตรี นันทสุคนธ์ (2553: 50) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ความสามารถ หรือพฤติกรรมของนักเรียนสามารถวัดและตรวจสอบจากเนื้อหาวิชาต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากได้รับการเรียนรู้

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2553: 96) กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ คุณลักษณะและความรู้ ความสามารถของบุคคล ผลเกิดจากการเรียนการสอน การฝึกฝน หรือการอบรม ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ความสามารถของนักเรียนที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาต่างๆ ทำให้เกิดการสั่งสมประสบการณ์และการเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้น

9.2 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีได้ ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง เพื่อให้ผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามความคาดหวัง ดังนี้

บลูม (Bloom. 1956. Online) ได้ศึกษาการเรียนรู้ของนักเรียน พบว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

1. ความรู้ความสามารถ หมายถึง ความรู้ที่เป็นพื้นฐานเดิมของนักเรียน หรือความถนัด หรือความสามารถพิเศษ
2. จิตใจ หมายถึง ความรู้สึก ทศนคติ และความคิดเห็นที่มีต่อเนื้อหาที่เรียน
3. คุณภาพการจัดการเรียนการสอน หมายถึง แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน

จากองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนต้องเน้นนักเรียนเป็นสำคัญและจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้จึงจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เป็นตามความมุ่งหมาย

9.3 ลักษณะของการวัดผลและเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ลักษณะของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนขึ้นอยู่กับธรรมชาติของแต่ละวิชาหรือเป้าหมายของสิ่งที่ต้องการตรวจสอบ ซึ่งนักการศึกษาได้เสนอลักษณะการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2553: 3; 31-40) ได้กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการตรวจสอบความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพทางสมองในด้านต่าง ๆ ที่นักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ โดยเครื่องมือที่ใช้วัด เรียกว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement test) ซึ่งการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้ ความคิด เป็นกระบวนการด้านสติปัญญาและสมอง
2. ด้านความรู้สึก เป็นการเจริญวุฒิภาวะและพัฒนาการในด้านจิตใจ ความสนใจ คุณค่า ความซาบซึ้ง และเจตคติต่างๆ ของนักเรียน

3. ด้านการปฏิบัติการ เป็นการพัฒนาทักษะในการปฏิบัติ เช่น การทดลอง เป็นต้น
ราตรี นันทสุคนธ์ (2553: 50) ได้กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์สามารถวัดได้ 2 แบบ คือ

1. การวัดด้านวิชาการ เป็นการวัดความรู้ความสามารถวิชาต่างๆ ที่มีการสอนในสถานศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่วัดพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย และด้านทักษะการปฏิบัติ
2. การวัดด้านการปฏิบัติ เป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัยภาคปฏิบัติ โดยเน้นการประเมินจากการทำผลงาน ชิ้นงาน และกระบวนการที่ทำและสำเร็จ

ทั้งนี้การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนส่วนใหญ่เน้นประเมินผลด้านความรู้หรือกระบวนการสติปัญญาของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของบลูม (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. 2556: 9-10) อ้างอิงจาก Bloom.1979. Taxonomy of Education Objectives) ประกอบด้วยพฤติกรรม 6 ด้าน ได้แก่

1. ความรู้ความจำ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการจดจำเรื่องราวถึงสิ่งที่มีความหมายเชิงรูปธรรมและสัญลักษณ์ เช่น บอก ระบุน ตอบ อ่าน เขียน

2. ความเข้าใจ (Comprehensive) หมายถึง ความสามารถในการจับใจความสำคัญจากการแปลความ ตีความ ยกตัวอย่าง อธิบาย สรุปอ้างอิงและเปรียบเทียบ

3. การนำไปใช้หรือการประยุกต์ใช้ (Application) หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้และความเข้าใจไปใช้ในการแก้ปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างได้ผล เช่น สาธิต ปฏิบัติ ทำงาน คำนวณ

4. การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะสิ่งต่างๆ เรื่องราวต่าง ออกเป็นส่วนย่อย เช่น บอกความแตกต่าง จัดหมวดหมู่ และบอกลักษณะ

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) หมายถึง ความสามารถในการรวบรวมเรื่องราวหรือองค์ประกอบต่างๆ มาผสมผสานกันให้เป็นสิ่งใหม่แล้วนำมาจัดระเบียบโครงสร้าง เรียบเรียงใหม่ให้ดีกว่าเดิม เช่น ออกแบบ สร้าง รวบรวม เขียนโครงสร้าง เขียนโครงการ

6. การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง การวินิจฉัยตัดสินคุณภาพสิ่งต่างๆ เรื่องราวต่างๆ โดยอาศัยข้อเท็จจริงหรือเกณฑ์มาตรฐานในการอธิบาย แยกเป็นการประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายในและการประเมินค่าโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายนอก เช่น การตัดสิน ประเมินผล เปรียบเทียบ เลือกได้ วิจารณ์ บอกประโยชน์

9.4 ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สุรศักดิ์ อมรรัตน์ และเตือนใจ เกตุษา (2544: 64-65; อมร สุวรรณชาติ.2556: 51) ได้กล่าวว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความสามารถของผู้เรียนว่ามีความรู้ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมามากน้อยเพียงใด แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบ่งออกได้ 2 ชนิด

1. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง (Teacher made Test) เป็นแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นใช้กันเองทั่วไปในโรงเรียน เพื่อวัดเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด หลังจากที่ได้ครูสอนไปในแต่ละบทหรือแต่ละวิชา แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง โดยทั่วไปไม่ค่อยได้มีการทดลองใช้เพื่อหาคุณภาพของแบบทดสอบมาก่อน

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized Test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นมาอย่างมีระบบโดยครู และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา ได้ผ่านการทดลองหาคุณภาพหลายครั้ง จนมีคุณภาพสูงทั้งทางด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) และความเชื่อมั่นของคะแนน (Reliability) รวมทั้งมีการตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก และค่าความยากง่ายของข้อสอบแต่ละข้อด้วย แบบทดสอบมาตรฐานจะมีคู่มือแบบทดสอบ (Test manual) ไว้เพื่อบอกถึงวิธีการดำเนินการสอบ การให้คะแนน การแปลความหมายคะแนน ตลอดจนมีเกณฑ์ปกติ (Norm) สำหรับเปรียบเทียบและแปลความหมายคะแนนด้วย

สมนึก ภัททิยธนี (2546: 78-82) ได้ให้ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า หมายถึง แบบทดสอบวัดสมรรถภาพทางสมองต่างๆ ที่นักเรียนได้รับการเรียนรู้ผ่านมาแล้ว ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ แบบทดสอบที่ครูสร้างกับแบบทดสอบมาตรฐาน แต่

เนื่องจากครูต้องทำหน้าที่วัดผลนักเรียน คือเขียนข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ตนได้สอน ซึ่งเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับแบบทดสอบที่ครูสร้างและมีหลายแบบแต่ที่นิยมใช้มี 6 แบบ ดังนี้

1. ข้อสอบอัตนัยหรือความเรียง (Subjective or Essay test) เป็นข้อสอบที่มีเฉพาะคำถาม แล้วให้นักเรียนเขียนตอบอย่างเสรี เขียนบรรยายตามความรู้และเขียนข้อคิดเห็นของแต่ละคน

2. ข้อสอบแบบกาถูก-ผิด (True-false test) คือข้อสอบแบบเลือกตอบที่มี 2 ตัวเลือกแต่ตัวเลือกดังกล่าวเป็นแบบคงที่และมีความหมายตรงกันข้าม เช่น ถูก-ผิด ใช่-ไม่ใช่ จริง-ไม่จริง เหมือนกัน-ต่างกัน เป็นต้น

3. ข้อสอบแบบเติมคำ (Completion test) เป็นข้อสอบที่ประกอบด้วยประโยค หรือข้อความที่ยังไม่สมบูรณ์แล้วให้ตอบเติมคำหรือประโยค หรือข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้เพื่อให้มีความสมบูรณ์และถูกต้อง

4. ข้อสอบแบบตอบสั้นๆ (Short answer test) เป็นข้อสอบที่คล้ายกับข้อสอบ แบบเติมคำ แต่แตกต่างกันที่ข้อสอบแบบตอบสั้นๆเขียนเป็นประโยคคำถามสมบูรณ์ (ข้อสอบเติมคำเป็นประโยคหรือข้อความที่ยังไม่สมบูรณ์) แล้วให้ผู้ตอบเขียนตอบ คำตอบที่ต้องการจะสั้นและกะทัดรัดได้ใจความสมบูรณ์ไม่ใช่เป็นการบรรยายแบบข้อสอบอัตนัยหรือความเรียง

5. ข้อสอบแบบจับคู่ (Matching test) เป็นข้อสอบแบบเลือกตอบชนิดหนึ่งโดยมีคำหรือข้อความแยกออกจากกันเป็น 2 แล้วให้ผู้ตอบเลือกจับคู่ว่าแต่ละข้อความในชุดหนึ่งจะคู่กับคำหรือข้อความใดในอีกชุดหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างไรอย่างหนึ่งตามที่ผู้ออกข้อสอบกำหนดไว้

6. ข้อสอบแบบเลือกตอบ (Multiple choice test) คำถามแบบเลือกตอบโดยทั่วไปจะประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนนำหรือคำถาม (Stem) กับตอนเลือก (Choice) ในตอนเลือกนั้นจะประกอบด้วยตัวเลือกที่เป็นคำตอบถูกและตัวเลือกลวง ปกติจะมีคำถามที่กำหนดให้พิจารณา แล้วหาตัวเลือกที่ถูกต้องมากที่สุดเพียงตัวเลือกเดียวจากตัวเลือกอื่นๆและคำถามแบบเลือกตอบที่ดีนิยมใช้ตัวเลือกที่ใกล้เคียงกันกำหนดให้นักเรียนพิจารณาแล้วหาตัวเลือกที่ถูกต้องมากที่สุดเพียงตัวเลือกเดียวจากตัวเลือกอื่นๆ และคำถามแบบเลือกตอบที่ดีนิยมใช้ตัวเลือกที่ใกล้เคียงกัน ดูเผินๆ จะเห็นว่าทุกตัวเลือกถูกหมด แต่ความจริงมีน้ำหนักถูกมากน้อยต่างกัน

สรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์เป็นแบบทดสอบที่ใช้วัดความสามารถของผู้เรียนว่ามีความรู้ ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์เรียนรู้ โดยครูหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาสร้างขึ้น แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบ่งออกได้ 2 ชนิด คือ แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง (Teacher made Test) และแบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized Test) เพื่อวัดความรู้ในด้านวิชาการ และทักษะต่าง ความสามารถที่ได้จากการเรียนรู้เนื้อหาสาระของวิชาที่ได้เรียนผ่านมาแล้ว

9.5 หลักในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ปราณี ทองคำ (2539: 10; อ้างอิง จาก อมร สุวรรณชาติ. 2556: 52) ได้กล่าวไว้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้ในการวัดพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัยของนักเรียน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเกือบทั้งหมดที่ใช้กันในโรงเรียนเป็นแบบทดสอบที่ครูผู้สอนสร้างขึ้นเอง สำหรับหลักในการวางแผนสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการทดสอบ ในการเรียนการสอนอาจมีการสอบหลายครั้ง เช่น ทดสอบย่อยระหว่างภาคเรียน ทดสอบรวมปลายภาคเรียน ทดสอบเพื่อวินิจฉัย ทดสอบเพื่อคัดเลือก เป็นต้น ครูจะต้องกำหนดว่าจะใช้แบบทดสอบจุดมุ่งหมายใด เมื่อไร เพื่อจะได้ออกข้อสอบที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ

2. กำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการเน้น ในการสอบแต่ละครั้งครูจะต้องกำหนดว่าวัดพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย การทดสอบความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน จำนวนข้อสอบในเนื้อหาสาระแต่ละตอนจะต้องสัมพันธ์กับน้ำหนัก ความสำคัญของเนื้อหาในตอนนั้นๆ วิธีการจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้คือตารางวิเคราะห์หลักสูตร

3. เลือกรูปแบบข้อสอบ ประเภทของข้อสอบที่จะใช้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการสอบ และองค์ประกอบอื่นๆ อีกหลายอย่าง เช่น พฤติกรรมที่วัด ลักษณะเนื้อหาวิชา ธรรมชาติของผู้สอบ เป็นต้น ข้อสอบแต่ละแบบจะมีลักษณะเด่นและลักษณะด้อยแตกต่างกัน

4. เวลาที่ใช้ในการสอบ ซึ่งขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการสอบ เช่น ทดสอบย่อยหรือ ทดสอบรวม ระดับชั้นของผู้เรียน ธรรมชาติของวิชา โดยทั่วไปเวลาสอบจะสัมพันธ์กับจำนวนข้อของข้อสอบ แบบทดสอบที่มีความยาวจะมีค่าความเที่ยงของคะแนนสูงขึ้น

5. กำหนดจุดประสงค์ในการเรียนการสอนที่จะออกข้อสอบ ข้อสอบควรเป็นตัวแทนของสิ่งที่ได้สอนไปแล้ว แต่ในการสอบบางครั้ง ไม่สามารถที่จะวัดครบทุกจุดประสงค์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเลือกจุดประสงค์ที่สำคัญมาเป็นตัวแทนของสิ่งที่สอนไปแล้วมาสอบวัด

6. ตัดสินว่าในข้อสอบควรมีความยากง่ายระดับใด การที่ข้อสอบจะมีความยากง่ายระดับใดนั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการใช้แบบทดสอบ ถ้าต้องการใช้แบบทดสอบเพื่อวินิจฉัยความบกพร่องของนักเรียน ข้อสอบควรจะง่ายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานของนักเรียน ถ้าเป็นแบบทดสอบที่ต้องการใช้ประเมินผลการเรียน ข้อสอบควรมีความยากง่ายปานกลาง เพื่อให้นักเรียนประมาณครึ่งหนึ่งตอบถูกและนักเรียนประมาณครึ่งหนึ่งตอบผิด ทำให้ข้อสอบมีอำนาจจำแนกสูงสุด

7. กำหนดวิธีการตอบแบบทดสอบของนักเรียน ในบางครั้งแบบทดสอบจะมีข้อสอบหลายรูปแบบ เช่น มีทั้งข้อสอบแบบเลือกตอบ ข้อสอบแบบจับคู่และข้อสอบอัตนัย ครูจะต้องกำหนดลักษณะการตอบข้อสอบแต่ละแบบให้ชัดเจน เช่น ให้ทำในตัวข้อสอบหรือให้ตอบในกระดาษคำตอบ โดยแยกเป็นตอนๆ ไม่ปะปนกัน ทั้งนี้ครูจะต้องกำหนดวิธีการตรวจข้อสอบไปพร้อมๆ กันด้วย เช่น ตรวจด้วยมือหรือตรวจด้วยเครื่องตรวจ

8. กำหนดวิธีการจำแนกผลการทดสอบ เมื่อตรวจให้คะแนนเรียบร้อยแล้วจะแจกแจงและแปลความหมายของคะแนนอย่างไร ใช้ระบบอิงเกณฑ์หรืออิงกลุ่ม เป็นต้น

9.6 ลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2532: 47; อ้างอิงจาก ภูริตา มหาสวัสดิ์. 2553: 146) ได้สรุปลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดีไว้ ดังนี้

1. ความเที่ยงตรง (Validity) เป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เครื่องมือวัดผลนั้นมีคุณภาพ เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่า เครื่องมือวัดนั้นสามารถวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือ วัดได้ตรงและครบถ้วนตามเนื้อหาที่ต้องการวัด วัดได้ตรงตามจุดประสงค์ วัดได้ตรงตามสภาพความเป็นจริง และวัดแล้วสามารถนำผลการวัดไปพยากรณ์หรือคาดคะเนอนาคตได้

2. ความเชื่อมั่นสูง (Reliability) เครื่องมือวัดผลที่ดีวัดสิ่งเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง ผลที่ได้จากการวัดจะเหมือนกันหรือแตกต่างกันน้อยมาก

3. ความเป็นปรนัย (Objectivity) เครื่องมือที่มีความเป็นปรนัยจะมีความชัดเจนในตัวเอง เช่น ข้อสอบที่มีความเป็นปรนัย จะมีความชัดเจนอยู่ 3 ประการ คือ คำถามชัดเจนอ่านแล้วเข้าใจตรงกัน คำตอบแน่นอน ใครตรวจก็ให้คะแนนตรงกัน และประการสุดท้ายคือ แปลความหมายคะแนนได้ตรงกัน

4. มีความยากง่ายพอเหมาะ (Difficulty) ไม่ยากเกินไปและไม่ง่ายเกินไป ข้อสอบข้อใดที่มีคนตอบถูกมากแสดงว่าง่าย ข้อที่มีคนตอบถูกน้อยแสดงว่ายาก ค่าความยากง่ายของข้อสอบ (p) มีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1.00 ข้อสอบที่ดีมีค่า p อยู่ระหว่าง 0.20 ถึง 0.80 ซึ่งเป็นข้อสอบที่ค่อนข้างยาก ปานกลางและค่อนข้างง่าย

5. มีอำนาจจำแนก (Discrimination) หมายถึง สามารถแบ่งแยกคนออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ถูกต้อง ข้อสอบที่จำแนกได้ หมายถึง ข้อสอบที่คนเก่งตอบถูก คนอ่อนตอบผิด ข้อสอบที่จำแนกกลับ คนเก่งจะตอบผิดแต่คนอ่อนจะตอบถูก และข้อสอบที่จำแนกไม่ได้ คนเก่งและคนอ่อนจะตอบถูกและผิดพอ ๆ กัน ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก อำนาจจำแนกของข้อสอบมีค่า r อยู่ระหว่าง -1.00 ถึง +1.00 ค่า r เป็นเครื่องหมายลบ หมายความว่า จำแนกไม่ได้ คนเก่งตอบถูกน้อยกว่าคนอ่อน r เป็นเครื่องหมายลบ หมายความว่า จำแนกได้ คนเก่งตอบถูกมากกว่าคนอ่อน ข้อสอบที่มีค่า r ใกล้ศูนย์ ($r = -0.19$ ถึง $+0.19$) เป็นข้อสอบที่จำแนกไม่ได้ เพราะคนเก่งตอบถูก พอ ๆ กับคนอ่อน ข้อสอบที่ดีควรมีค่า r อยู่ระหว่าง 0.20 ถึง 1.00

6. มีประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ เครื่องมือที่สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่ดีที่สุดเชื่อถือได้มากโดยใช้วิธีการที่สะดวก รวดเร็ว คล่องตัว แต่เสียเวลาน้อย ลงทุนน้อยและใช้แรงงานน้อย

7. มีความยุติธรรม (Fair) ไม่เปิดโอกาสให้มีการได้เปรียบเสียเปรียบกันระหว่างผู้ที่ถูกวัดด้วยกัน

8. ใช้คำถามถามลึก (Searching) ข้อสอบที่ดีต้องการให้ผู้ตอบใช้ความสามารถในการคิดค้นก่อนที่จะตอบ

9. ใช้คำถามยั่ว (Exemplary) มีลักษณะที่ทำให้ทายให้ผู้สอบอยากคิดอยากตอบและทำด้วยความเต็มใจ

10. คำถามจำเพาะเจาะจง (Definite) ไม่ถามวงกว้างเกินไป หรือถามคลุมเครือให้คิดได้หลายแง่หลายมุม

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ สรุปได้ว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดีจะต้องมีลักษณะดังนี้ มีความเที่ยงตรง มีความเชื่อมั่นสูง มีความเป็นปรนัย มีความยากง่ายพอเหมาะ มีอำนาจจำแนก มีประสิทธิภาพ มีความยุติธรรม ใช้คำถามถามลึก ใช้คำถามยั่ว และคำถามจำเพาะเจาะจง

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้

งานวิจัยในประเทศ

สุชาติพิทย์ เกตุแก้ว (2551: 79) ได้ทำการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เรื่อง วิถีชีวิตและระบบนิเวศชายฝั่ง ชุมชนบ้านสหกรณ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยทำการคัดเลือกกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน ด้วยการสุ่มแบบง่าย (Simple Random sampling) จากนักเรียน 139 คน ใช้รูปแบบการวิจัยแบบ One Group Pre-test and Post-test Design โดยมีลำดับขั้นตอนในการวิจัยทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานของชุมชนครูและนักเรียน 2) การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ 3) การสร้างแบบประเมินประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดเจตคติ และแบบประเมินคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้ 4) การประเมินหน่วยการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คนและปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ 5) การทดลองใช้หน่วยการเรียนรู้กับนักเรียนกลุ่มทดลอง โดยทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติก่อนและหลังการใช้หน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นประกอบไปด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย 15 แผนการจัดการเรียนรู้ และใช้เวลาสอน 20 ชั่วโมง ผลการทดลองพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลอง มีความรู้และเจตคติเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าหน่วยการเรียนรู้ ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสม สำหรับครูผู้สอนสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม “ท้องถิ่นของเรา” ในชุมชนบ้านสหกรณ์ และพื้นที่ใกล้เคียง สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัชรภรณ์ บุญปัญญา (2556: 49 และ 99-102) ได้ทำการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เรื่อง บ้านผางกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนผางวิทยายน อำเภอบ้านผาง จังหวัดขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง บ้านผางกับ

เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนฝางวิทยายน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยให้นักเรียนร้อยละ 70 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 75 ขึ้นไป กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/4 โรงเรียนฝางวิทยาคม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 จำนวน 25 คน การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียว (One-Shot Case Study) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน จำนวน 8 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า จากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง บ้านฝางกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนฝางวิทยายน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ 1. การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง บ้านฝางกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนฝางวิทยายน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นพบว่ากระบวนการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ประกอบด้วย 1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ลักษณะทั่วไปทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้ง อาณาเขต การประกอบอาชีพ บุคคลสำคัญในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมวันสำคัญในชุมชน การดำรงชีวิตของคนในชุมชนบ้านฝาง รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกำหนดหน่วยการเรียนรู้เรื่องบ้านฝางกับเศรษฐกิจพอเพียง 2) การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้บูรณาการกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ 3) ผังมโนทัศน์ 4) จัดทำตารางหน่วยการเรียนรู้ 5) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน 6) เขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียนผ่านเกณฑ์ จำนวน 22 คน คิดเป็น ร้อยละ 88.00 ของนักเรียนทั้งหมด โดยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยรวมเฉลี่ยร้อยละ 81.20 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ นักเรียนร้อยละ 70 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 75 ขึ้นไป

อมร สุวรรณชาติ (2556: 73 และ 94-101) ได้ทำการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง งานหัตถกรรมจากต้นคลุ้มสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง งานหัตถกรรมจากต้นคลุ้ม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดโคกตะเคียน อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง 2) สร้างและหาคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น เรื่อง งานหัตถกรรมจากต้นคลุ้ม 3) ศึกษาผลการใช้และประเมินผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง งานหัตถกรรมจากต้นคลุ้ม โดยวัดจาก 3.1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านการปฏิบัติงานของนักเรียน 3.2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ของนักเรียน 3.3) ความรัก และห่วงใยในภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน กลุ่มประชากรในการวิจัย คือ นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดโคกตะเคียน อำเภอบำบอน จังหวัดพัทลุง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 29 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสำรวจความคิดเห็นและความ ต้องการของผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง แบบสำรวจครูภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบ สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยการเรียนรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง งานหัตถกรรมจากต้นคลุ้ม แบบสังเกตการณ์ปฏิบัติงาน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนด้านความรู้ และแบบสอบถามความรักและความห่วงใยในภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนเห็นความสำคัญและ ต้องการให้มีการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง งานหัตถกรรมจากต้นคลุ้ม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดโคกตะเคียน อำเภอบำบอน จังหวัดพัทลุง การ สร้างหน่วยการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีองค์ประกอบสอดคล้อง เหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุดศึกษาผลการใช้และประเมินผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการ ประเมินผลพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการปฏิบัติงานของนักเรียน อยู่ในระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 84.09 2) หาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ของนักเรียนอยู่ในระดับดี โดยมี ค่าเฉลี่ยร้อยละ 78.05 3) ความรักและความห่วงใยในภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนอยู่ในระดับ มากที่สุด เท่ากับ 4.55

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

งานวิจัยในประเทศ

ณัฐยา ทิพรัตน์ (2543: 74) ได้ทำการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้าน ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้านการเตรียมการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน การเลือกใช้วิธีและเทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การสอนซ่อมเสริม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ครูผู้สอนศิลปศึกษา จำนวน 84 คน และปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ด้านเนื้อหา ผลการวิจัย 1. ครูผู้สอน วิชาศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น “หนังตะลุง” ทั้ง 6 ด้าน คือ การเตรียมการสอน กำหนดวัตถุประสงค์ การเลือกวิธีและ เทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การสอนซ่อมเสริม 2. ปราชญ์

ชาวบ้านเห็นด้วยมากในการนำศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง มาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเน้นการสอนทางด้านการแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุง สถานที่ใช้ในการเรียนการสอน เน้นการสอนที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน วิธีการสอนควรเน้นการสอนแบบสาธิต การวัดและประเมินผลโดยสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนควรสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ 3. ผลจากการสังเกตการสอนของครูและปราชญ์ชาวบ้านในโรงเรียน พบว่า ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายสลับการสอนแบบสาธิต และแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน โดยครูผู้สอนควรเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน และนำปราชญ์ชาวบ้าน มาถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนโดยตรง การสอนจะเปิดสอนในคาบชุมชน (กิจกรรมซ่อมเสริม) และเปิดเป็นวิชาเลือก นักเรียนที่สนใจส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย สถานที่ทำการสอนส่วนใหญ่ใช้ห้องเรียนที่อยู่ภายในอาคารเรียน ครูและปราชญ์ชาวบ้านสอนเรื่องการแสดงและการแกะรูปหนังตะลุง สอนในเนื้อหาที่เห็นว่าสำคัญ และการสังเกตการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดและเทปบันทึกการแสดง ลำดับขั้นตอนวิธีการแสดงไม่แตกต่างกัน แต่จะต่างกันที่บรรยากาศ การชมได้ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลังการแสง การแกะรูปหนังตะลุงไม่ยากจนเกินไป ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ 4. ครูศิลปศึกษาและปราชญ์ชาวบ้านได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงเป็นศิลปะที่ควรอนุรักษ์และสืบทอด ควรมีการเข้าสู่กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนต่างๆ อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถม-อุดมศึกษาโดยให้มีการเรียนการสอน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติและเป็นการสอนให้เห็นคุณค่าศิลปะพื้นฐานทางด้านหนังตะลุง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ชื่นชม และมีความตระหนักในคุณค่าอันนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

ธนพล กลิ่นเมือง (2550: 74) ได้ทำการศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน 5E ในหน่วยการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อความสามารถในการทำโครงการ และเจตคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสามารถในการทำโครงการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นหลังเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน 5E ในหน่วยการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ศึกษาเจตคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหลังเรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน 5E ในหน่วยการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเบญจมราชูทิศราชบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 1 ห้องเรียน โดยกำหนดให้เป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบประเมินความสามารถในการทำโครงการที่มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.99 2) แบบวัดเจตคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.90 และค่าอำนาจจำแนกอยู่ในช่วง 1.77-5.97 และ 3) แบบสัมภาษณ์ต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1. นักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน 5E ในหน่วยการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละความสามารถในการทำโครงการสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ สูงกว่าร้อยละ 70

2. นักเรียนที่ได้เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน 5E ในหน่วยการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคะแนนเฉลี่ยเจตคติต่อภูมิปัญญาอยู่ในระดับดี

นัจกค บุษานิพิมพ์ (2551: 79) ได้ทำการพัฒนาผลการเรียนรู้และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรื่อง ภูมิปัญญาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัยด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่อง ภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 2) ศึกษาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เรื่องภูมิปัญญาไทย ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 3) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนวัดห้วยจรเข้มหาวิทยาลัยอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม จำนวน 40 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ดำเนินการทดลองใช้ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ระยะเวลาที่ใช้ 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 2) แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาไทย 3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานแบบ t-test Dependent ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่ผลการเรียนรู้หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ 2. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่นักเรียนมีความสามารถด้านคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับดี 3. ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้โดยภาพรวม อยู่ในระดับ เห็นด้วยมาก มีค่าเฉลี่ย (= 2.67) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.25)

งานวิจัยต่างประเทศ

โคปอง เอลส์ (Kopong,Elias, อ้างอิงจาก วิจิตรา ไสยะ, 2543: 54) ได้ทำการศึกษาการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการกรณีศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในประเทศอินโดนีเซีย พบว่าในการพัฒนาการศึกษาและวัฒนธรรมของประชาชนลามาโฮลลอต ซึ่งเป็นชนกลุ่มเล็กที่มีสังคมวัฒนธรรมของตนเองที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกของอินโดนีเซีย ซึ่งการเรียนของชาวลามาโฮลลอต จะเป็นการเรียนที่แตกต่างจากการเรียนของส่วนกลาง โดยการเรียนรู้จะเป็นการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวลามาโฮลลอตเองโดยที่นักเรียนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ทำให้เป็นการเรียนการสอนที่สามารถคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตนเองไว้ไม่สูญหาย

เกรย์ (Gray: 2001: 30-35) ได้ศึกษาการนำนวัตกรรมมาใช้กับวิธีการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีอันหลากหลาย เพื่ออำนวยความสะดวกการทดสอบบทบาทของแต่ละคน ในการเปลี่ยนแปลงการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และการศึกษารายการที่บูรณาการการสอน วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษา ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ศิลปะ ครูผู้สอนที่สอนต้องใช้กลยุทธ์ต่างๆ และนำนวัตกรรมมาใช้ในการเรียนการสอน ผลวิจัยพบว่า ครูและกระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง การสนับสนุน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงออก และเพิ่มพูนการเรียนรู้ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการบูรณาการทางการสอนเป็นสิ่งที่ส่งผลทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้น

รีริก (Relic, 2001, Abstract) ได้ศึกษารูปแบบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคลที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่นิยมกันในชั้นเรียนของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ การเชิญผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพแตกต่างกันมาถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับนักเรียนในชั้นเรียนและมีการเปิดโอกาสให้ซักถามกันอย่างกว้างขวาง

วิทเทอร์ (Witer, Sarah E. 2000) ได้ศึกษาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการศึกษาโดยยึดท้องถิ่นเป็นบ้านซึ่งมีจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อทดสอบโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (YVLEI) โดยทดลองกับโรงเรียนจำนวน 5 แห่ง เป็นหลักสูตรที่ยึดท้องถิ่นและเตรียมโอกาสในการพัฒนาชุมชนของนักเรียนต่อไป คำถามการวิจัยคือ 1) ส่วนสัมพันธ์ในการสร้างหลักสูตรกับผลการเรียนรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาหลักสูตรคืออะไร 2) อะไรคือประเด็นที่ทำให้เกิดการสร้างเครื่องมือของหลักสูตรที่ใช้ใน 5 โรงเรียน 3) หลักสูตรที่ยึดท้องถิ่นเป็นฐานสัมพันธ์กับทฤษฎีทางการศึกษาในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร รูปแบบการวิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้ในการศึกษาภาคสนาม เป็นเวลา 7 เดือน โดยการสัมภาษณ์ สังเกต และวิเคราะห์ข้อมูล โครงการศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีการเขียน การสัมภาษณ์ และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและนักเรียน โดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกหรือหน่วยงานอื่น ผลการวิจัยพบว่า การมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นเครื่องบ่งบอกความเข้มแข็งของสมาชิกในชุมชนและสามารถนำมาใช้เป็นมาตรฐานทางเนื้อหาเพื่อออกแบบกิจกรรมที่ต้องการสำหรับโรงเรียน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. การกำหนดประชากร
2. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย
3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย
4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 3 ห้อง เนื่องจากทุกห้องเรียนมีความสามารถ รวมผู้เรียนทั้งสิ้น 66 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 โดยใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ซึ่งใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก รวมจำนวนนักเรียน 26 คน

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยทำการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 ใช้เวลาในการทดลองจำนวน 15 คาบ คาบเรียนละ 60 นาที โดยทำการทดสอบก่อนเรียนจำนวน 1 คาบ ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 15 คาบ และมีการทดสอบหลังเรียนจำนวน 1 คาบ

3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก เป็นเนื้อหาสาระตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระประวัติศาสตร์ สาระภูมิศาสตร์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 หน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้	ตัวชี้วัด	จำนวน
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม	ส 5.1 ม.4-6/1 ส 5.1 ม.4-6/3	2 คาบ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ภูมินาม นามสามโคก	ส 4.1 ม.4-6/1 ส 4.3 ม.4-6/1	3 คาบ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ภูมิปัญญาตมสามโคก	ส 2.1 ม.4-6/5 ส 4.1 ม.4-6/2 ส 4.3 ม.4-6/3 ส 5.3 ม.4-6/4	8 คาบ
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 สืบทอดภูมิปัญญาตมสามโคก	ส 2.1 ม.4-6/5 ส 4.3 ม.4-6/5 ส 5.2 ม.4-6/5	2 คาบ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

1) วิเคราะห์ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเลือกรับวัฒนธรรมสากล (ส 2.1 ม.4-6/5)

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

- ตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ (ส 4.1 ม.4-6/1)
- สร้างองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ (ส 4.1 ม.4-6/2)
- วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน (ส 4.3 ม.4-6/3)
- วางแผนกำหนดแนวทางและมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย (ส 4.3 ม.4-6/5)

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

1) ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ (ส 5.1 ม.4-6/1)

2) วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยและทวีปต่าง ๆ (ส 5.1 ม.4-6/3)

3) มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ส 5.2 ม.4-6/5)

4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ดังนี้

1. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

2. แผนการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือและคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้มีขั้นตอนดังนี้

ในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ผู้วิจัยได้ดำเนินการและหาคุณภาพตามขั้นตอน (ลัดดา ศิลาน้อย, 2553) ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการสัมภาษณ์ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และศึกษาเอกสารข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของภูมิปัญญาตุ่มสามโคก ศึกษาข้อมูลจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี รวมทั้งลงสำรวจพื้นที่จริง เช่น แหล่งโบราณคดีวัดสิงห์เพื่อเก็บข้อมูล ศึกษาบริบทและลักษณะทั่วไปของจังหวัดปทุมธานี ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) ในเรื่องของแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล รวมทั้งศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พร้อมทั้งกำหนดชื่อหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ตุ่มสามโคก สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

2) วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดบางตัวในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ได้แก่ สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม สาระประวัติศาสตร์ และสาระภูมิศาสตร์ ที่สอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง

3) กำหนดเนื้อหา / สารการเรียนรู้ และบูรณาการเนื้อหาจากตัวชี้วัดในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการร่วมกันในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พร้อมทั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ย่อย

4) กำหนดตารางหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย หน่วยย่อย แผนการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งเวลาเรียนในแต่ละเนื้อหา

5) ออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยกำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามแนวการปฏิบัติที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กำหนดกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้การจัดการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้เป็นไปตามจุดที่กำหนดไว้ กำหนดสื่อให้เหมาะสมและสอดคล้อง กำหนดการวัดและประเมินผล แนวทางการวัดและประเมินผลใช้หลักของการประเมินตามสภาพจริง โดยมุ่งเน้นการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ได้ผลตามมาตรฐาน ตัวชี้วัดและจุดประสงค์การเรียนรู้ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

6) เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นการนำเอาหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำไปสู่ผู้เรียน เป็นการกำหนดขอบเขตกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ซึ่งต้องศึกษา การออก การจัดกิจกรรมมาเป็นแนวทางในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 4 แผนใช้เวลา 15 คาบ มีขั้นตอนการสร้างและหาประสิทธิภาพ ดังนี้

6.1) ศึกษาหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ต่อมสามโคก

6.2) ตั้งชื่อแผนการจัดการเรียนรู้ตามเนื้อหาสาระในหน่วยการเรียนรู้

6.3) กำหนดอัตราเวลาเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

6.4) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้

6.5) วิเคราะห์เนื้อหาสาระการเรียนรู้ เนื้อหา กำหนดสาระสำคัญ

6.6) กำหนดกระบวนการเรียนรู้ตามเนื้อหาสาระในหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น เรื่อง ต่อมสามโคก

6.7) กำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้และรูปแบบ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยทำการวัดผลตามสภาพจริงและสิ่งที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริง

6.8) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา ความถูกต้องก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก ก)

1) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 ท่าน

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนสังคมศึกษา จำนวน 1 ท่าน

3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 1 ท่าน

6.9) ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

6.10) นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์แล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก รวมจำนวนนักเรียน 26 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559

7) นำหน่วยการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท เพื่อพิจารณาความถูกต้องของขั้นตอน และความสอดคล้องระหว่างผลการเรียนรู้กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พร้อมทั้งนำไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

8) นำหน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย (ภาคผนวก ก)

- 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 1 ท่าน
- 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนสังคมศึกษา จำนวน 1 ท่าน
- 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 1 ท่าน

โดยผู้เชี่ยวชาญได้ทำการพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องของการจัดการเรียนรู้และให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนความสอดคล้องระหว่างขั้นตอนต่างๆ ของการจัดการเรียนรู้ซึ่งได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งมีคุณภาพตามเกณฑ์ไม่ต่ำกว่า 0.5 ดังตารางที่ 4

ตาราง 3 การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา

หน่วยการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้	คาบ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ปทุมธานีเมืองแห่ง สายน้ำและวัฒนธรรม	การจัดการเรียนรู้โดยใช้ กระบวนการ (Learning Process)	สารคดี การทำลาย วัฒนธรรมและภูมิ ปัญญา	2	0.67-1.00
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ภูมินาม นามสามโคก	การจัดการเรียนรู้แบบ ร่วมมือ (Cooperative Learning)	สารคดีประวัติศาสตร์ ในอดีตจังหวัด ปทุมธานี	3	0.67-1.00
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ภูมิปัญญาสู่สามโคก	วิธีสอนแบบสืบเสาะหา ความรู้ (Inquiry Method : 5E)	สารคดีสู่สามโคก	8	0.67-1.00
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 สืบทอดภูมิปัญญา สู่สามโคก	การจัดการเรียนรู้โดยใช้ ทักษะกระบวนการเผชิญ สถานการณ์ (Conflict Situation Skills)	ภาพสู่สามโคก บริเวณหน้าวัดสิงห์	2	0.67-1.00

9) นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแก้ไขหน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

เนื้อหา

1) ปรับปรุงการใช้ภาษาของสาระสำคัญในการแผนการจัดการเรียนรู้ให้ตรงประเด็น

2) ปรับปรุงระยะเวลาในแต่ละกิจกรรม ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้

3) ให้นักเรียนทุกกลุ่มมีบทบาทในการนำเสนอโปสเตอร์สารคดีหน้าชั้นเรียนทุกกลุ่ม

10) นำหน่วยการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยปรับปรุงแล้ว ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก รวมจำนวนนักเรียน 26 คน

จากการสร้างและหาคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นสู่สามโลก สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

3. การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชา สังคมศึกษา นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก เป็นแบบปรนัย ชนิด เลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 80 ข้อ โดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร สารการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ในหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง สู่สามโคก

2) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของ กระทรวงศึกษาธิการ

3) สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบปรนัย 5 ตัวเลือก จำนวน 80 ข้อ จาก แผนการจัดการเรียนรู้ 4 แผน

ตาราง 4 การวิเคราะห์หลักสูตรแสดงการจำแนกเนื้อหา จำนวน 80 ข้อ

ที่	เนื้อหา	คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย					
		ความรู้	เข้าใจ	นำไปใช้	วิเคราะห์	สังเคราะห์	ประเมิน ค่า
1	ปทุมธานีเมืองแห่ง สายน้ำและ วัฒนธรรม	2	2	2	3	3	3
2	ภูมินาม นามสาม โคก	3	3	2	4	4	4
3	ภูมิปัญญาสู่สาม โคก	4	4	4	6	6	6
4	สืบทอดภูมิปัญญา สู่สามโคก	2	2	2	3	3	3
		11	11	10	16	16	16
		80					

4) นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเบื้องต้น

5) นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องสอดคล้อง โดยใช้การ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (IOC) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อสอบแต่ละข้อใช้วัดความรู้ของผู้เรียนตาม จุดประสงค์ กำหนดเกณฑ์คือจะต้องมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การ เรียนรู้ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

6) นำค่า IOC ที่ได้แปลผลความหมาย จากที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

7) นำแบบทดสอบจำนวน 80 ข้อ ไปทดลองกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/2 จำนวน 20 คนและนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/3 จำนวน 20 คน โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

8) นำผลมาคำนวณคุณภาพของแบบทดสอบ คำนวณหาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) โดยคัดเลือกข้อสอบที่ใช้ได้ ซึ่งมีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป (ล้วน สายยศ ; และอังคณา สายยศ. 2543: 217-218) ผลปรากฏว่ามีข้อสอบที่ใช้ได้ จำนวน 50 ข้อ มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.25-0.7 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.4-0.8 (ภาคผนวก ข)

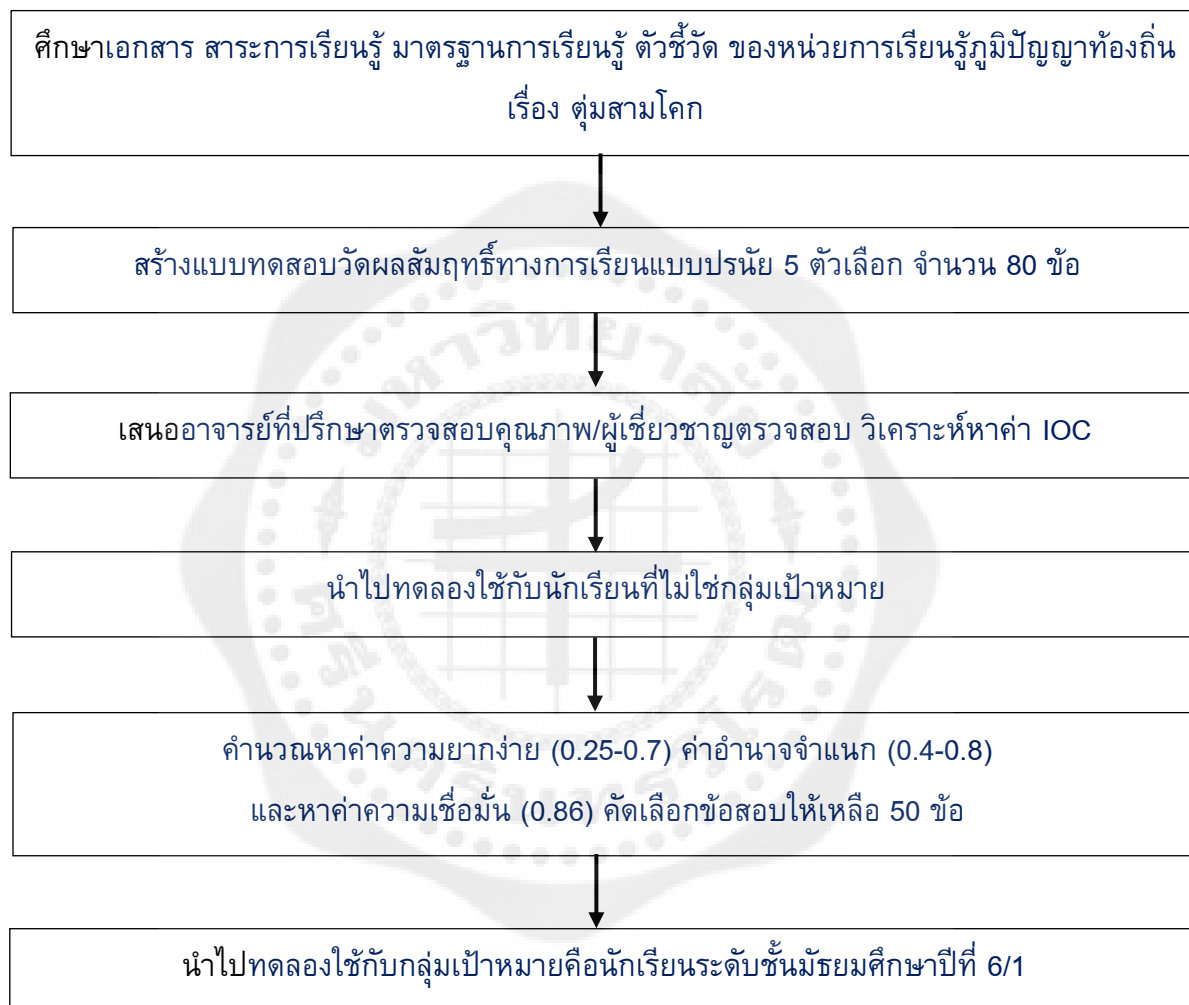
9) คัดเลือกข้อสอบที่ใช้ได้เพื่อใช้เป็นแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน และหลังเรียน จำนวน 50 ข้อ คือ ความรู้ความจำ 8 ข้อ ความเข้าใจ 6 ข้อ การนำไปใช้ 6 ข้อ วิเคราะห์ 11 ข้อ การสังเคราะห์ 9 ข้อ และการประเมินค่า 10 ข้อ ซึ่งปรากฏว่า ข้อ มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.25-0.7 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.4-0.8 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.86

ตาราง 5 การวิเคราะห์หลักสูตรแสดงการจำแนกเนื้อหา จำนวน 50 ข้อ

ที่	เนื้อหา	คุณลักษณะด้านพุทธิพิสัย						รวม
		ความรู้	เข้าใจ	นำไปใช้	วิเคราะห์	สังเคราะห์	ประเมินค่า	
1	ปทุมธานีเมืองแห่ง สายน้ำและ วัฒนธรรม	1	2	1	2	2	2	10
2	ภูมินาม นามสาม โคก	2	1	1	2	2	2	10
3	ภูมิปัญญาตุ่มสาม โคก	3	2	3	5	3	4	20
4	สืบทอดภูมิปัญญา ตุ่มสามโคก	2	1	1	2	2	2	10
		8	6	6	11	9	10	50

10) นำแบบทดสอบไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนโรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 จำนวน 26 คน เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้น

จากการสร้างและหาประสิทธิภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสามารถสรุปขั้นตอนได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แสดงขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยใช้แบบแผนการทดลองเป็นแบบ One – group Pretest Posttest Design (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2543: 249) ซึ่งมีวิธีการ ดังนี้

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
E	T_1	X	T_2

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบแผนการทดลอง

E	แทน	กลุ่มตัวอย่าง
X	แทน	การจัดการเรียนรู้โดยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก
T_1	แทน	การสอบก่อนที่จัดกระทำทดลอง (Pretest)
T_2	แทน	การสอบหลังการจัดกระทำทดลอง (Posttest)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยได้รวบรวมเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำความรู้มาประกอบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้เพิ่มเติม และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะวิเคราะห์ข้อมูล โดยได้แผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 4 แผนการเรียนรู้ ดังนี้

- หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ภูมินาม นามสามโคก
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก

2. เมื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และเครื่องมือการวิจัยเสร็จตามขั้นตอนแล้ว นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้โดยการปฐมนิเทศนักเรียน เพื่อทำความเข้าใจกับผู้เรียนเกี่ยวกับจุดประสงค์ของการเรียน บทบาทของผู้เรียน การวัดและการประเมินผล

3 นำหน่วยการเรียนรู้และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 50 ข้อ ไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก จำนวน 26 คน ก่อนเริ่มเรียน และทำการบันทึกคะแนนที่ได้เป็นคะแนนก่อนเรียน (Pretest)

4 ผู้วิจัยดำเนินการทดลองโดยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 4 แผน 15 คาบ คาบละ 60 นาที ทำการเก็บข้อมูลระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสังเกตการณ์เข้าร่วมกิจกรรม การนำเสนอผลงาน การอภิปราย การตรวจใบงาน

5 เมื่อสิ้นสุดการสอนตามกำหนดแล้วจึงทำการทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชา สังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นชุดเดิมกับการทดสอบก่อนเรียนให้ทำการทดลองหลังเรียนและบันทึกคะแนนที่ได้เป็นคะแนนหลังเรียน (Posttest)

6 นำคะแนนผลจากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษาไปวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติเพื่อตรวจสอบสมมติฐานในการวิจัยต่อไป (ภาคผนวก ค)

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย มีดังต่อไปนี้

6.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6.2 สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

6.2.1 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่อหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง สู่สามโคก สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้สูตร IOC (Index of Consistency: IOC)

6.2.2. ค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ข้อสอบรายข้อใช้วิธีวิเคราะห์ตามแบบอิงเกณฑ์ของเบรนนัน (Brennan)

6.2.3 การวิเคราะห์ค่าความยากง่ายของแบบทดสอบ (Power of Difficulty)

6.2.4 การวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก (Discrimination Indexes)

6.2.5 หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบทั้งฉบับโดยใช้วิธีของ Kuder-Richardson สูตร KR-20

6.3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

6.3.1 สถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test dependent samples

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วย หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผลการทดลอง ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

n	แทน	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{x}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนในกลุ่มตัวอย่าง (Mean)
S.D	แทน	คะแนนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
t	แทน	ค่าวิกฤตที่ใช้ในการพิจารณาแจกแจงค่า t
p	แทน	ค่าความน่าจะเป็น (Probability) ของค่าสถิติที่ใช้ทดสอบ ตกอยู่ในช่วงปฏิเสธสมมติฐาน
**	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคม ศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ตาราง 6 ผลการตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก
รายวิชาสังคมศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
1. ด้านสาระสำคัญ	0.67
2. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้	0.67
3. ด้านเนื้อหา	1.00
4. ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้	0.83
5. ด้านสื่อการเรียนการสอน	0.83
6. ด้านการวัดและประเมินผล	0.75

ผลการตรวจสอบคุณภาพหน่วยการเรียนรู้จากตาราง 3 หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งอยู่ในช่วงเกณฑ์ความสอดคล้องที่ยอมรับได้ กำหนดเกณฑ์ไม่ต่ำกว่า 0.5 จึงแสดงว่าหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในการวิจัยครั้งนี้ มีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้จริง รวมทั้งได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ เมื่อได้ผลจึงนำมาปรับปรุงให้มีความเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการทดลองจริง

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ตาราง 7 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (รายหน่วยการเรียนรู้) ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา

ที่	หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก	จำนวนข้อ	ก่อนเรียน (n=26)		หลังเรียน (n=26)	
			$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D
1	ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม	10	6.12	1.85	8.15	1.01
2	ภูมินาม นามสามโคก	10	3.35	1.50	8.88	0.99
3	ภูมิปัญญาตมสามโคก	20	7.65	3.35	15.62	2.02
4	สืบทอดภูมิปัญญาตมสามโคก	10	3.27	1.71	7.65	0.97

จากตาราง 7 พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน สามารถอธิบายโดยการเรียงลำดับหน่วยการเรียนรู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดได้ดังนี้ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อมสามโคก มีคะแนนเฉลี่ย 7.65 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม มีคะแนนเฉลี่ย 6.12 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ภูมินาม นามสามโคก มีคะแนนเฉลี่ย 3.35 และหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ย 3.27 ตามลำดับ

คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน สามารถอธิบายโดยการเรียงลำดับหน่วยการเรียนรู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดได้ดังนี้ หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อมสามโคก มีคะแนนเฉลี่ย 15.62 หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ภูมินาม นามสามโคก มีคะแนนเฉลี่ย 8.88 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม มีคะแนนเฉลี่ย 8.15 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ย 7.65 ตามลำดับ

ตาราง 8 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (รายชั้นการเรียนรู้) ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวนข้อ	ก่อนเรียน (n=26)		หลังเรียน (n=26)		t
		$\bar{x}$	S.D	$\bar{x}$	S.D	
1. ความรู้ ความจำ	8	3.34	1.13	7.31	0.74	15.06
2. ความเข้าใจ	6	2.85	1.19	5.54	0.58	12.22
3. การนำไปใช้	6	2.31	1.29	5.50	0.65	11.74
4. การวิเคราะห์	11	5.00	2.04	8.46	1.48	8.89
5. การสังเคราะห์	9	2.92	1.41	6.69	1.16	12.34
6. การประเมินค่า	10	3.96	1.80	6.81	1.13	7.68
ภาพรวม	50	20.38	8.86	40.31	5.74	24.79

หมายเหตุ

p แทน ค่าความน่าจะเป็น (Probability) ของค่าสถิติที่ใช้ทดสอบตกอยู่ในช่วงปฏิเสธสมมติฐาน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

t แสดงการทดสอบสมมติฐาน t-test dependent samples

จากตาราง 8 พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน สามารถอธิบายโดยการเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากที่สุดได้ดังนี้ ด้านการวิเคราะห์ มีคะแนนเฉลี่ย 5.00 ด้านการประเมินค่า มีคะแนนเฉลี่ย 3.96 ด้านความรู้ ความจำ มีคะแนนเฉลี่ย 3.34 ด้านการสังเคราะห์ 2.92 ด้านความเข้าใจ มีคะแนนเฉลี่ย 2.85 และด้านการนำไปใช้ มีคะแนนเฉลี่ย 2.31 ตามลำดับ

คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน สามารถอธิบายโดยการเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากที่สุดได้ดังนี้ ด้านการวิเคราะห์ มีคะแนนเฉลี่ย 8.46 ด้านความรู้ความจำ มีคะแนนเฉลี่ย 7.31 ด้านการประเมินค่า 6.81 ด้าน ด้านการสังเคราะห์ 6.69 ด้านความเข้าใจ 5.54 และด้านการนำไปใช้ 5.50 ตามลำดับ

ตาราง 9 ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุ่งสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

การทดสอบ	n	$\bar{x}$	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	26	20.38	8.86	24.79**	0.000
หลังเรียน	26	40.31	5.74		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง 8 และ 9 พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุ่งสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน และมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1

จากตาราง 9 พบว่า คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการทดสอบด้วยหน่วยการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุ่งสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนได้รับการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุ่งสามโคก คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 20.38 คะแนน และ 8.86 ตามลำดับ หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องทุ่งสามโคก มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 40.31 คะแนน และ 5.74 ตามลำดับ

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลต่างของคะแนนด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุ่งสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุ่งสามโคก พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

บทที่ 5

สรุป การอภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการเรียนหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ซึ่งใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) จำนวน 1 ห้องเรียน โดยได้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 จำนวน 26 คน ที่เรียนรายวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอกที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

- 2.1. หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

2.2. แผนการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รายวิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก

2.3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอก เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 5 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล ดังนี้

3.1. ผู้วิจัยได้รวบรวมเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อสามโคก ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำความรู้มาประกอบการจัดทำหน่วยการเรียนรู้เพิ่มเติม และเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านที่ได้ให้ข้อเสนอแนะวิเคราะห์ข้อมูล โดยได้หน่วยการเรียนรู้ทั้งหมด 4 หน่วย

3.2. เมื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และเครื่องมือการวิจัยเสร็จตามขั้นตอนแล้ว นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้โดยการปฐมนิเทศนักเรียน เพื่อทำความเข้าใจกับผู้เรียนเกี่ยวกับจุดประสงค์ของการเรียน บทบาทของผู้เรียน การวัดและการประเมินผล

3.3 นำหน่วยการเรียนรู้และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 50 ข้อ ไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6/1 โรงเรียนเซนต์โยเซฟเมืองเอกก่อนเริ่มเรียน และทำการบันทึกคะแนนที่ได้เป็นคะแนนก่อนเรียน (Pretest)

3.4 ผู้วิจัยดำเนินการทดลองโดยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 4 แผน 15 คาบ คาบละ 60 นาที ทำการเก็บข้อมูลระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสังเกตการณ์ เข้าร่วมกิจกรรม การนำเสนอผลงาน การอภิปราย การตรวจใบงาน

3.5 เมื่อสิ้นสุดการสอนตามกำหนดแล้วจึงทำการทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ต่อมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นชุดเดิมกับการทดสอบก่อนเรียน ให้ทำการทดลองหลังเรียนและบันทึกคะแนนที่ได้เป็นคะแนนหลังเรียน (Posttest)

3.6 นำคะแนนผลจากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อสามโคก รายวิชาสังคมศึกษาไปวิเคราะห์โดยใช้วิธีการทางสถิติเพื่อตรวจสอบสมมติฐานในการวิจัยด้วยสถิติ t-test dependent sample

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการประเมินหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยผู้เชี่ยวชาญพบว่าผลการตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก โดยผู้เชี่ยวชาญ มีมีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งอยู่ในช่วงเกณฑ์ความสอดคล้องที่ยอมรับได้ แสดงว่าคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคกในการวิจัย มีความเหมาะสมกับและสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้

2. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคกมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์รายวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก สามารถนำมาใช้อภิปรายได้ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาการจัดการเรียนสอนรายวิชาสังคมศึกษา พบว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ และวิธีการประเมินผล จากการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่าประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก มีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งอยู่ในช่วงเกณฑ์ความสอดคล้องที่ยอมรับได้ แสดงว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก มีความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้ได้

การตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ด้านเนื้อหา มีคะแนนเท่ากับ 1.00 เนื่องจากการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก ได้ดำเนินการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้มีปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบหาความเชื่อถือของข้อมูลจากแหล่งที่ต่างกัน (รัตนะ บัวสนธ์ . 2556 : 182)ทั้งในด้านเอกสารในการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก เอกสาร หนังสือ งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นตุมสามโคก การศึกษาข้อมูลจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี แหล่งโบราณคดีวัดสิงห์ เพื่อเก็บข้อมูล ศึกษาบริบทและลักษณะทั่วไปของจังหวัดปทุมธานี ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนใน

ท้องถิ่นด้านบุคคลจากการสัมภาษณ์ และในด้านเวลา จากศึกษาพัฒนาการของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคกตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ทำให้ได้ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคกอย่างหลากหลาย ทำให้การตีความข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคกมีความสมบูรณ์จนสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถานศึกษา สอดคล้องกับซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 วรรค 2 ให้สังคมและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้สามารถนำมาสร้างเป็นหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคก

รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคก ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ด้านการจัดการเรียนรู้ มีคะแนนเท่ากับ 0.83 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ใช้การออกแบบโดยคำนึงถึงความเหมาะสมในการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา โดยนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์มาตรฐานและตัวชี้วัด เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคก และบริบทของสถานศึกษา รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการเนื้อหาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งสอดแทรกความรู้ทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นและใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงศักยภาพในการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับทฤษฎีพหุปัญญาของ Gardner กล่าวว่า นักเรียนมีความถนัดและการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ต้องหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางสติปัญญาของนักเรียน อันส่งผลให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนได้ดีขึ้น (สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ .2543: 31) จากการจัดการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ทั้ง 4 หน่วย ผู้วิจัยพบว่านักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคกได้ดี เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคกเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่นักเรียนไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ทำให้นักเรียนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างดี รวมทั้งจากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ทำงานเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และฝึกให้นักเรียนเกิดทักษะด้านการสื่อสารเพื่อนำเสนองานด้วยตัวเองให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by Doing) จึงเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้กับนักเรียน

ในด้านการตรวจสอบคุณภาพของหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคก ค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ด้านสื่อการเรียนการสอน มีคะแนนเท่ากับ 0.83 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ใช้สื่อการเรียนการสอนในการจัดการเรียนรู้ ทั้งสารคดีและภาพสามโคกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสนใจกับการเรียนเนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคกเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่นักเรียนไม่เคยได้เรียนรู้

มาก่อน ทำให้ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรับรู้ (Active Participation) นักเรียนมีความสนใจ เกิดความสนุกสนาน กล้าคิดกล้าถาม มีส่วนร่วมในการงานเรียน ไม่เบื่อหน่าย สร้างความกระตือรือร้นด้านการรู้คิดมากกว่าวิธีการสอนโดยให้ผู้เรียนท่องจำเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนและเกิดความคิดรวบยอดในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคกได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้มากที่สุดและช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชานั้นได้ดียิ่งขึ้น จึงทำให้ง่ายต่อการจดจำเกิดความคงทนในการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการสร้างกิจกรรมในชั้นเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนโดยใช้สื่อการสอนมาสนับสนุนในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ช่วยลดช่องว่างระหว่างบุคคลทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลได้เป็นอย่างดี (สรญา สารสุภาพ, 2553: 35)

2. จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 40.31 คะแนน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จึงเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 สามารถอภิปรายได้ดังนี้ ในการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 คำนึงถึงการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งการเรียนรู้ของชุมชนเป็นหลัก ผ่านการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดของภาณุวัฒน์ ภักดีวงศ์ (2554: 207) ที่กล่าวว่า การนำความรู้ในชุมชนและท้องถิ่นสู่กระบวนการเรียนจัดการเรียนรู้โดยการนำภูมิปัญญาที่สอดคล้องต่อชีวิต ทำให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในหน่วยการเรียนรู้ นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้จากการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวผู้เรียนเองจนเกิดการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) และองค์ความรู้ใหม่ โดยผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่มีก่อนกับความคิดรวบยอดใหม่ที่จะต้องเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยมีครูและปราชญ์ชาวบ้านคอยเอื้ออำนวยความรู้ ซึ่งเห็นได้จากการที่ผู้เรียนลงพื้นที่การสำรวจแหล่งโบราณคดีวัดสิงห์ โรงงานเครื่องปั้นดินเผา ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และมีความสุขสนุกสนานไปกับการเรียน เปิดโอกาสให้เห็นประสบการณ์ตรง จะช่วยสร้างความสนใจให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเองและเห็นคุณค่าของการเรียนด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้นำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของ บรูเนอร์ (Bruner, 1965 อ้างใน ทิศนา แหมมณี, 2544: 14) กล่าวคือ การจัดการเรียนรู้ควรสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากรูเห็น และอยากค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนคุ้นเคย ทำให้นักเรียนเข้าใจและเชื่อมโยงความรู้ได้

จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยนำความรู้เดิมผสมกับความรู้ใหม่ ผู้เรียนสร้างความรู้โดยผ่านกระบวนการคิดของตนเองด้วยการสืบเสาะองค์ความรู้ จนเกิดความเป็นองค์ความรู้ใหม่ สอดคล้องกับแนวความคิดของสูนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2540 : 1) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการสอนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม จะทำให้นักเรียนได้คิด ได้ปฏิบัติ และได้ค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด และเข้าใจเนื้อหาได้อย่างรวดเร็ว การอภิปรายและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันทั้งหน้าชั้นเรียนและนอกห้องเรียน สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบการสืบเสาะหาความรู้ (5E) กล่าวคือการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาความสามารถให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าหาความรู้ โดยผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการทางความคิดจนค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง (สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ ,2545 : 136) จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก เป็นหน่วยที่มีคะแนนผลสัมฤทธิ์มากที่สุด เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5E) เป็นรูปแบบวิธีการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการลงมือปฏิบัติ เช่น สามารถอธิบายประวัติความเป็นมาของตมสามโคก เอกลักษณ์และเส้นทางคำของตมสามโคก จากการแสวงหาความรู้และค้นคว้าหาคำตอบจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏร่องรอยในท้องถิ่น ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้น

การจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคก ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้เป็นกลุ่ม เพราะนักเรียนแต่ละคนย่อมมีความถนัดและความสามารถต่างกัน จึงเปิดโอกาสให้นักเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการพึ่งพาในทางบวก สมาชิกทุกคนมีบทบาทและความสำคัญ ขณะจัดกิจกรรมการเรียนรู้พบว่า มีการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน มีการอาศัยทักษะระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม การใช้กระบวนการกลุ่มทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและปรับปรุงการทำให้ดีขึ้น การเรียนรู้แบบกลุ่มทำให้นักเรียนที่เรียนได้ช่วยเหลือเพื่อนที่มีความสามารถต่างกัน โดยนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นตมสามโคกทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาความรู้ สอดคล้องกับค่าการกระจายของข้อมูล (S.D.) ก่อนเรียนนักเรียนมีค่าการกระจายของข้อมูลเท่ากับ 8.86 และหลังเรียนมีค่าการกระจายของข้อมูลเท่ากับ 5.74 พบว่าเมื่อนักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตมสามโคกทำให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันได้รับการพัฒนาความรู้ใกล้เคียงกัน สอดคล้องกับแนวคิดของบลูม (Bloom: 1971, นังจัก ภูเขาพิมพ์ 2551: 103) กล่าวว่า การเรียนแบบกลุ่ม ทำให้เกิดการช่วยเหลือกันนักเรียนที่มีความสามารถต่างกัน จึงทำให้นักเรียนในกลุ่มได้รับการพัฒนาให้มีความรู้พอกๆ กัน รวมทั้งการทำงานเป็นกลุ่มที่มีการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนร่วมกันทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงานที่ได้จากการทำกิจกรรม จึงเกิดความภาคภูมิใจ กระตือรือร้นในการเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยวิธีการสอนที่หลากหลาย ดังนั้นครูผู้สอนควรใช้วิธีการวัดและประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เพื่อสะท้อนถึงศักยภาพของนักเรียนควบคู่กับการทดสอบด้วยแบบทดสอบ เช่น การประเมินชิ้นงานและผลงานของนักเรียน การร่วมกิจกรรมในสถานการณ์ต่างๆ เป็นต้น

1.2 การจัดการเรียนการสอนในการให้นักเรียนศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน พบว่า เมื่อนักเรียนได้หลักฐานชั้นรอง นักเรียนบางกลุ่มมักจะเชื่อในเอกสารหรือหลักฐานนั้นๆ โดยไม่พิจารณาหรือเปรียบเทียบกับเอกสารหรือหลักฐานอื่นๆ ดังนั้นครูควรติดตามและตรวจสอบเอกสารและหลักฐานอย่างใกล้ชิด รวมทั้งควรอธิบายเกี่ยวกับวิธีการค้นคว้า ประเภทหลักฐาน การตีความ ข้อมูลอย่างถูกต้อง หรือนำประเด็นต่างๆที่แตกต่างมาให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายอย่างมีเหตุผลตามหลักฐานและข้อที่หามาเพื่อนำมาสนับสนุนให้ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

1.3 การปฏิบัติกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนนำผลงานไปจัดแสดงเป็นนิทรรศการแสดงผลงาน เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดปทุมธานี

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลของหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อสามโคกบูรณาการในสาระประวัติศาสตร์กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาผลการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระสังคมศึกษาและกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และให้ผู้เรียนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3 ควรมีการศึกษาและการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ร่วมกันอนุรักษ์และเพื่อนำข้อมูลที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องอื่นๆต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2539). สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- . (2539). ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ
- . (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- . (2548). แนวทางการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ:ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- . (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- . (2552). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- . (2553). แนวทางการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิด กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมศิลปากร. (2544). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- กฤษฎา พิณศรี. (2541, มกราคม-มีนาคม). เครื่องถ้วยที่สามโคก. เมืองโบราณ. ปีที่ 24 (ฉบับที่ 1) : 36
- คันทรส เฟื่องจรัส. (2549). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหน่วยการเรียนรู้จังหวัดสระแก้ว สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- คณะกรรมการ,สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ. (2541). แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ.
- . (2545). รายงานวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- . (2545). คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ : พรินทวาทกราฟฟิค.
- ฉันท ชาติทอง.(2550). การออกแบบการสอนและบูรณาการ. นครปฐม. เพชรเกษม, 2550.

- จรัสศรี ศรีรัตนวิบูลย์. (2548). การพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ปรินุญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- จรรยา บุญโนนแต่. (2538). สารคดีทางวิทยุโทรทัศน์ รายการ รอยอดีต ตอนต๋มสามโคก. เอกสารประกอบผลงานปรินุญานิพนธ์ ภาควิชาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. ถ่ายเอกสาร
- ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจนและน้ำทิพย์ วิภาวิน. (2554). เอกสารและการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่น. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- ชนาธิป พรกุล. (2546). มาทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำอธิบายรายวิชาหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544. วารสารวิชาการ.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2554). 80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ : แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตปอเรชั่น.
- ชมพูนุช วราศิริ. (2548). การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับรายวิชาประวัติศาสตร์ไทย สาขาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ. ปรินุญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2553). เทคนิคการเขียนเค้าโครงการวิจัย แนวทางสู่ความสำเร็จ. กรุงเทพฯ : ไทเนรมิต อินเทอร์เน็ต โปรเกรสซิฟ.
- ชูศรี สัตยานนท์. (2548). การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน กรณีศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ฐาปกรณ์ วิแสง. (2548). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง แหล่งเรียนรู้ในเขตอุทยานแห่งชาติภูเก้า ตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ณฐกรณ คำชะอม. (2553). ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ 5E และวิธีการทางประวัติศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ. ปรินุญานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ณัฐยา ทิพรัตน์. (2543). การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปรินุญาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองคำ พันนัทธี. (2536, กันยายน). ต๋มสามโคกของปทุมธานี. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ 30 (ฉบับที่ 12 : 33)

- (2536 , ธันวาคม). รอยอารยธรรมเมืองสามโคก. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ 31 (ฉบับที่ 3) : 112.
- (2541, ตุลาคม). วัดสิงห์ปทุมธานี เป็นมรดกทางวัฒนธรรม. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ 36 (ฉบับที่ 1) : 24.
- ทัศนีย์ ทองไชย. (2542). สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทิตนา แคมมณี. (2544). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้นท์.
- (2545). รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2550). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนพรรณ สุนทร. (2538, มกราคม-มิถุนายน). ผลกระทบทางเศรษฐกิจ-สังคมของการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมในเขตอำเภอธัญบุรีและอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วารสารวิจัยสภาวะแวดล้อม.ปีที่ 17 (ฉบับที่ 1) :1.
- ชนพล กลิ่นเมือง. (2550). ผลของการใช้รูปแบบการเรียนการสอน 5E ในหน่วยการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อความสามารถในการทำโครงการและเจตคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. ปรินญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาวิทยาศาสตร์ ภาควิชาหลักสูตร การสอน และเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นัตยา ปิลันธนานนท์. (2545). จากมาตรฐานสู่ชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- (2546). จากหลักสูตรสู่หน่วยการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- นฤมล ดันธสุเรษฐ์. (2552). ภูมิปัญญาสามโคก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- (2554, มกราคม-มิถุนายน). ผลการใช้ชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. ปีที่ 4 (ฉบับที่ 1) : 41.
- นัจก บุษานิคม. (2551). การพัฒนาผลการเรียนรู้และความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ เรื่อง ภูมิปัญญาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม ด้วย วิธีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้. ปรินญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นันทสาร สีสลับ และคณะ. (2541). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- นิธิดา เบ้าศรี. (2552, เมษายน-มิถุนายน). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการสอนโดยใช้แนวทางปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนหนองสองห้องวิทยา จังหวัดขอนแก่น. วารสารศึกษาศาสตร์. ปีที่ 32 (ฉบับที่ 2) :46.
- นพเก้า ณ พัทลุง. (2552). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ : กรณีศึกษา โรงเรียนในจังหวัดพัทลุง. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นนทพร วังงาม. (2554). ปทุมธานี : เมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : เซ็นเตอร์พีช,
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. (2546, พฤษภาคม-สิงหาคม). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้วิชาท้องถิ่นของเรา เรื่อง “วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนนาโค” โดยใช้โรงเรียนและชุมชนเป็นฐาน. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ 18 (ฉบับที่ 2) : 83.
- เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว. (2547). การสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้.
- ปวีณา ภูมิแดนดิน. (2551). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ทรัพยากรในดินท้องถิ่นของเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกคำวิทยา อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2556). การพัฒนาการคิด. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิก พรินติ้ง.
- ประเวศ วะสี. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์.
- . (2542). ปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : เพื่อนคิด.
- พจนา ทรัพย์สมาน. (2549). การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนแสวงหาและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชัย ตุงคนาค. (2551). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เรื่อง อาชีพในชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. (2553). การศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระธรรมปิฎก. (2543, กุมภาพันธ์) กล่องข้าว แบบอย่างการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชน. สานปฏิรูป. ปีที่ 2 (ฉบับที่ 23) : 82.
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์ และ เพียว ยินดีสุข. (2548). ทักษะ 5C เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- (2548). การสอนคิดด้วยโครงงาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 พูลจิต หล่ออินทร์. (2556). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการ เรื่อง วัฒนธรรม ประเพณีใน
 ท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
 โรงเรียนชุมชนหนองเม็ก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
 หลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
 พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2543). วิธีการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ:
 สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 ภิรมย์ อิสโร. (2549). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง กุ้งเสียบ โรงเรียนบ้านท่าสนุก สังกัด
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 ภูริตา มหาสวัสดิ์. (2553, มกราคม-มิถุนายน). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ทำศาลา
 บ้านเรา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.วารสารหลักสูตรและการ
 สอนทักษิณ. ปีที่ 5 (ฉบับที่ 1) : 154.
 มาลัย สิงหะ. (2544). การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนแบบโครงงาน.
 กรุงเทพฯ : กองทุนรางวัลเกียรติยศแห่งวิชาชีพครู.
 เยาวลักษณ์ ชื่นอารมณ. (2549). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติทางวิทยาศาสตร์ของ
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมวัฏจักรการเรียนรู้ 5E.
 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการมัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ.
 รัตนะ บัวสนธิ์. (2556). วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
 ราตรี นันทสุนน. (2553). หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
 รุ่ง แก้วแดง. (2541). การปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
 ลัดดา ภูเกียรติ. (2544) โครงงานเพื่อการการเรียนรู้ หลักการและแนวทางการจัดกิจกรรม.
 กรุงเทพฯ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ลัดดา ศิลาน้อย. (2544). โครงงานเพื่อการเรียนรู้ : หลักการและแนวทางการจัดกิจกรรม. พิมพ์ครั้งที่
 1. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 ----- (2545). การรวบรวมแหล่งความรู้ไปสู่งานวิจัยสังคมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์, ปีที่
 26 (ฉบับที่ 2) : 34-38
 ----- (2553). การจัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการแนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.
 ขอนแก่น : ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
 ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. (2542). การวัดด้านจิตพิสัย. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
 ----- (2543). เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (พานิช). (2555). *ครูสังคมศึกษากับการพัฒนาทักษะแก่นักเรียน*.
 กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วราพร ศรีสุพรรณ. (2548). *เอกสารการสอน วิชา การวิเคราะห์โครงการนวัตกรรมการศึกษา*
 ชุด “นวัตกรรมการศึกษาหลักสูตรเพื่อท้องถิ่น”.
- วราภรณ์ แก้วสีขาว. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การประดิษฐ์ดอกไม้กระดาษสาชูป*
น่ายางพารา กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดโบราณสถิต จังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วราภรณ์ สังสง. (2551). *การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่อง “ความเบิกบานจากฝีมือ”*
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.
วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2545 , ธันวาคม). *เมืองโบราณก่อนกรุงศรีอยุธยาที่ทุ่งพญาเมือง อำเภอสาม*
โคก ปทุมธานี. ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 42 (ฉบับที่ 2) : 146.
- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2551). *นวัตกรรมการเรียนรู้. มหาสารคาม : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน*
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิศิษฐ์ นาสารีย์. (2544). *การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน วิชา*
ศิลปศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
ศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรภรณ์ บุญปัญญา. (2556). *การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง บ้างฝางกับเศรษฐกิจพอเพียงโดย*
ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนฝางวิทยายน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). *การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*
พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ : พริกงานกราฟฟิค.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ :*
มูลนิธิธิดาศรี-สฤณีวงศ์
- วิจิตรา ไสยะ. (2543). *การศึกษาการมีส่วนร่วมของบุคคลท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นใน*
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขต
การศึกษา เขต 8.
- วิชัย วงศ์ใหญ่. (2542, พฤศจิกายน). *ยกเครื่องเรื่องเรียนรู้. สานปฏิรูป. ปีที่ 2 (ฉบับที่ 20) : 55.*

- วิชา ขันติบุญญานุรักษ์. (2551,กันยายน-ธันวาคม). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ “เรียนเกษตรอย่างสร้างสรรค์” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา. วิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศึกษา. ปีที่ 29 (ฉบับที่ 3) หน้า 207.
- วิไลพร แคว้นน้อย. (2552). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้วิถีไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านใหม่วิไลวัลย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพชรบูรณ์ เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วีรวัฒน์ วงศ์สุปไทย. (2535, กรกฎาคม-กันยายน). ตุ่มสามโคก. *ความรู้คือประทับใจ*. (ฉบับที่ 3) : 11.
- ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชน. *ปริญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- ศรียรรณ มากชู. (2549). แนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่สอดคล้องกับผู้เรียน ชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ. เอกสารประกอบคำสอนวิชาการพัฒนาหลักสูตรและการสอน สำหรับสถานศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศิริพร แสงคร้าม. (2555). ผลการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบูรณ์ เขต 3. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2547). *ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สมบัติ กาญจนารักพงศ์. (2549). เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 5E ที่เน้นพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง : กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ธารอักษร.
- สมพร โตนวล และกุลชญา วงษ์เพ็ญ. (2556). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับครูสังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2546). *การวัดผลการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กทม. : ประสานการพิมพ์.
- สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ. (2544). การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินสภาพจริง. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : THE KNOWLEDGE CENTER
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. 2556. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนเล่มที่ 23. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สาวิตรี โรจนะสมิต. (2553). *โครงการผลิตนักวิจัยพัฒนาด้านการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*.

- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2546). รายงานการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาความคิดระดับสูงวิชาชีววิทยาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ระยะที่ 1) .กรุงเทพมหานคร, 2546.
- สุจินต์ เพิ่มพูล. (2552). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาสามโคก. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สุทินันท์ ปรชัยพฤกษ์. (2542, พฤศจิกายน). โรงเรียนบ้านนอก : ปฏิรูปการศึกษาแบบปากว่าตาขยิบ. *สานปฏิรูป*. ปีที่ 2 (ฉบับที่ 20) : 72.
- สุชาติพิทย์ เกตุแก้ว. (2551). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง “วิถีชีวิตและระบบนิเวศชายฝั่งชุมชนบ้านสหกรณ์” กรณีศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพันท้ายนรสิงห์วิทยา. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนีย์ เหมาะประสิทธิ์. (2554). ตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามหลักสูตรขั้นพื้นฐานโดยใช้กระบวนการเรียนรู้การบูรณาการ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2552). 19 วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ. (2554). วิธีการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิคพรินติ้ง.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2542). การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559).กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- .(2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) -----.(2549). แนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย,2549.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2534). ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : อรุณลาดพร้าว
- สำนักงานจังหวัดปทุมธานี. (2555). บรรยายสรุปจังหวัดปทุมธานี. ปทุมธานี : สำนักงานจังหวัดปทุมธานี.
- สำนักทดสอบทางการศึกษา. (2555). คู่มือประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). *สาระการเรียนรู้แกนกลางสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- . (2551). *เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- เสาวเพ็ญ บุญประสพ. (2553). ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิ๊กซอว์ เรื่อง การแปลงทางเรขาคณิตที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อมร สุวรรณชาติ. (2556). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง งานหัตถกรรมจากต้นคลุ้ง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ปรินิพนธ์หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อภิษฎา ดวงจันทร์. (2544). การเปรียบเทียบผลของการใช้สถานการณ์จำลองและการเสริมแรงต่อความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเศวตฉัตร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อังกูร สมคะเนย์. (2535). สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2541 : 5). *ภาพรวมภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์
- อุดม เขยทึงค์. (2545). *หลักสูตรท้องถิ่น : ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- Araya Palachot. (2008). *The Development of learning unit with corporate scientific explanation using fading scaffold technique to promote students'reasoning skills*. Doctor of education degree in Science Education Srinakharinwirot University.
- Aronson, E.; et al. (1978). *The Jigsaw Classroom*. Beverly Hills. CA & London: Sage Publications.
- Bloom B S. (1956) *Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals –Handbook I: Cognitive Domain* New York: McKay Read. Retrieved September 25, 2015, from [referenc.htm#ixzz.j27xelrx](#)
- Bruner, J. (1960). *The Process of Education*. Cambridge: Harvard University Press.

- Cesar Delgado. (2009). *Development of a research-based learning progression for middle school through undergraduate students' conceptual understanding of size and scale*. A Dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy (Education) The University of Michigan.
- Good, C.V. (1973). *Dictionary of Education*. New York : McGraw-Hill Book company.
- Gray,K. (2001). Teachers' perception of innovation adoption. *Action in teacher Education*,XXIII (2),(30-35).
- Jean Pierre. (2013). The Best Practice Unit : A model for learning, Research and development. *Journal of Social Intervention : Theory and Practice*. Volume 22, Issue 2.
- Lawson,A.E. *Science Teaching and Development of Thinking*. California: Wadsworth,1995.
- Mintzes, J.J.,Wandersee,J.H. and Novak,J.D. *Meaningful Learning in Science: The Human Constructivist Perspective in Phye,G.D.* Handbook of academic learning: construction of knowledge. 445-447. Ca:Academic, 1997
- Monroe, M. E. (1980). The Cultural Role of the Public Library, 1920-1980 and Its Impact on Library Education. Retrieved December 23, 2002, from <http://medline.lib.buu.ac.th>
- Nanaka,I and Konno,N.(1999) The Concept of "Ba" : *Building a Foundation of Knowledge Creation*. In: The Knowledge Management Yearbook 1999-2000.Boston, Ma : Butterworth-Heinemann.
- Rokeach. (1970). Belief,attitudes and values : A theory of organization and change.*Journal Education and Psychological Measurement*, 21:501.
- Ruggles, Rudy and Hplthouse. (1999). *The Knowledge Advantage*. Oxford: Capstone.
- Slavin, R.E. *Educational psychology theory and practice*. Massachusetts: Allyn and Bacon, 1994.
- Wasana Keeratichamroen. (2010).*Developing a science learning unit to enhance secondary school students' understanding of a chemical reaction based on the constructivist approach*. A Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy faculty of graduate studies Mahidol university.
- Yapadee Senkao. (2005). *The Development of learning units integrated between Science and Career & Technology subjects on "properties of matter and "design and technology" for high school students in Thailand*. A Dissertation (Ed.D.(Science Education)) Srinakharinwirot University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเสนอแนะ ดังนี้

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตุ่มสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. อาจารย์ ดร. อรุณา เจริญสุข	อาจารย์ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. อาจารย์ ดร. อธิระ อุตมาน	อาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. นายพันธกานต์ เป็กตะวงค์	ครู
ชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนราษฎร์
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยม เขต 4

ภาคผนวก ข

- ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ปทุมธานี เมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม
- ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิอนาม...นามสามโคก
- ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคก
- ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง สืบทอดภูมิปัญญาสามโคก
- ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา
- ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 80 ข้อ

ตาราง 10 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ปทุมธานี
เมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

รายการ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. ด้านสาระสำคัญ	+1	+1	0	2	0.67
2. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	0	+1	2	0.67
3. ด้านเนื้อหา	+1	+1	0	2	0.67
4. ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
5. ด้านสื่อการเรียนการสอน	+1	+1	+1	3	1.00
6. ด้านการวัดและประเมินผล	+1	0	+1	2	0.67

ตาราง 11 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิ
นามสามโคก โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

รายการ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. ด้านสาระสำคัญ	+1	+1	0	2	0.67
2. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	0	+1	2	0.67
3. ด้านเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4. ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
5. ด้านสื่อการเรียนการสอน	+1	+1	0	2	0.67
6. ด้านการวัดและประเมินผล	+1	0	+1	2	0.67

ตาราง 12 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

รายการ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. ด้านสาระสำคัญ	+1	+1	0	2	0.67
2. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	0	+1	2	0.67
3. ด้านเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4. ด้านการจัดกระบวนการ เรียนรู้	+1	+1	0	2	0.67
5. ด้านสื่อการเรียนการสอน	+1	+1	+1	3	1.00
6. ด้านการวัดและประเมินผล	+1	0	+1	2	0.67

ตาราง 13 ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง สืบทอด
ภูมิปัญญาสู่สามโคก โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

รายการ	ความคิดเห็นของ			รวม	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1. ด้านสาระสำคัญ	+1	+1	0	2	0.67
2. ด้านจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	0	+1	2	0.67
3. ด้านเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4. ด้านการจัดกระบวนการ เรียนรู้	+1	+1	0	2	0.67
5. ด้านสื่อการเรียนการสอน	+1	+1	0	2	0.67
6. ด้านการวัดและประเมินผล	+1	0	+1	2	0.67

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC	การพิจารณา
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	+1	0	1	2	0.67	ใช้ได้
3	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
4	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
5	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
6	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
7	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
8	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
9	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
10	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
11	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
12	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
13	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
14	+1	+1	0	1	0.67	ใช้ได้
15	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
16	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
17	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
18	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
19	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
20	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
21	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
22	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
23	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
24	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
25	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
26	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
27	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC	การพิจารณา
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
28	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
29	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
30	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
31	+1	+1	0	1	0.67	ใช้ได้
32	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
33	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
34	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
35	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
36	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
37	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
38	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
39	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
40	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
41	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
42	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
43	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
44	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
45	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
46	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
47	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
48	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
49	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
50	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
51	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
52	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
53	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
54	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
55	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	ค่า IOC	การพิจารณา
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
56	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
57	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
58	+1	+1	0	2	0.67	ใช้ได้
59	+1	0	+1	1	0.67	ใช้ได้
60	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
61	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
62	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
63	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
64	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
65	+1	+1	+1	3	0.67	ใช้ได้
66	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
67	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
68	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
69	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
70	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
71	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
72	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
73	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
74	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
75	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
76	+1	0	+1	2	0.67	ใช้ได้
77	+1	+1	0	1	0.67	ใช้ได้
78	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
79	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้
80	+1	+1	+1	3	1.00	ใช้ได้

คัดเลือกแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้
ปัญหาท้องถิ่นสามโคก ข้อที่มีค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยพิจารณาจากค่า
 $IOC \geq 0.5$ จึงคัดเลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67-1.00 จำนวน 80 ข้อ

ตาราง 15 ผลการวิเคราะห์ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ปัญหาท้องถิ่นสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 80 ข้อ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ข้อที่	ค่า p	ค่า r	การพิจารณา	ข้อที่	ค่า p	ค่า r	การพิจารณา
1	0.55	0.5	ใช้ได้	26	0	0	ตัดออก
2	0.95	0.1	ตัดออก	27	0.4	0.4	ใช้ได้
3	0.6	0.4	ใช้ได้	28	0.25	0.1	ตัดออก
4	0.75	0.5	ใช้ได้	29	0.55	0.5	ใช้ได้
5	0.55	0.1	ตัดออก	30	0.15	0.1	ตัดออก
6	0.5	0.6	ใช้ได้	31	0.7	0.6	ใช้ได้
7	0.15	0.1	ตัดออก	32	0.6	0.6	ใช้ได้
8	0.7	0.4	ใช้ได้	33	0.45	0.7	ใช้ได้
9	0.65	0.5	ใช้ได้	34	0.35	0.1	ตัดออก
10	0.5	0.4	ใช้ได้	35	0.1	0	ตัดออก
11	0.25	0.5	ใช้ได้	36	0.5	0.4	ใช้ได้
12	0.75	0.1	ตัดออก	37	0.3	0.4	ใช้ได้
13	0.7	0.6	ใช้ได้	38	0.15	0.1	ตัดออก
14	0.85	0.1	ตัดออก	39	0.35	0.5	ใช้ได้
15	0.5	0.4	ใช้ได้	40	0.25	0.1	ตัดออก
16	0.65	0.5	ใช้ได้	41	0.4	0.4	ใช้ได้
17	0.55	0.7	ใช้ได้	42	0.65	0.5	ใช้ได้
18	0	0	ตัดออก	43	0.25	0.1	ตัดออก
19	0.25	0.1	ตัดออก	44	0.7	0.6	ใช้ได้
20	0.15	0.3	ตัดออก	45	0.3	0.4	ใช้ได้
21	0.5	0.4	ใช้ได้	46	0.15	0.1	ตัดออก
22	0.15	0.1	ตัดออก	47	0.35	0.5	ใช้ได้
23	0.4	0.4	ใช้ได้	48	0.25	0.1	ตัดออก
24	0.3	0.4	ใช้ได้	49	0.7	0.4	ใช้ได้
25	0.05	0.1	ตัดออก	50	0.5	0.4	ใช้ได้

ตาราง 15 (ต่อ)

ข้อที่	ค่า p	ค่า r	การพิจารณา	ข้อที่	ค่า p	ค่า r	การพิจารณา
51	0.25	0.5	ใช้ได้	66	0.4	0.4	ใช้ได้
52	0.35	0.5	ใช้ได้	67	0.4	0.6	ใช้ได้
53	0.35	0.5	ใช้ได้	68	0.55	0.1	ตัดออก
54	0.25	0.5	ตัดออก	69	0.4	0.4	ใช้ได้
55	0.45	0.1	ใช้ได้	70	0.45	0.1	ตัดออก
56	0.2	0	ตัดออก	71	0.65	0.5	ใช้ได้
57	0.65	0.5	ใช้ได้	72	0.45	0.5	ใช้ได้
58	0.65	0.7	ใช้ได้	73	0.1	0.2	ตัดออก
59	0.1	0	ตัดออก	74	0.5	0.4	ใช้ได้
60	0.15	0.1	ตัดออก	75	0.6	0.4	ใช้ได้
61	0.1	0	ตัดออก	76	0.4	0.8	ใช้ได้
62	0.3	0.4	ใช้ได้	77	0.25	0.1	ตัดออก
63	0.4	0.4	ใช้ได้	78	0.85	0.1	ตัดออก
64	0.55	0.5	ใช้ได้	79	0.55	0.5	ใช้ได้
65	0.7	0.6	ใช้ได้	80	0.6	0.6	ใช้ได้

ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.86

ข้อสอบจำนวน 80 ข้อ ข้อสอบที่ผ่านการคัดเลือกมีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.2-0.8 และมีค่าอำนาจจำแนก มีค่าตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป โดยคัดเลือกข้อสอบไว้ 50 ข้อ ซึ่งมีค่าความยากง่ายของแบบทดสอบอยู่ระหว่าง 0.25-0.70 ซึ่งเป็นความยากง่ายเหมาะสม และค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบมีค่าอยู่ระหว่าง 0.40-0.80 ซึ่งเป็นข้อที่สามารถจำแนกนักเรียนอ่อนและเก่งได้ แล้วนำไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 คน หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับได้เท่ากับ 0.86

ภาคผนวก ค

- คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ 6
ก่อนและหลังเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่ม
สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา (คะแนนเต็ม 50 คะแนน)

ตาราง 16 คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ 6 ก่อนและหลังเรียน
 ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา
 (คะแนนเต็ม 50 คะแนน)

เลขที่	คะแนน ก่อนเรียน	คะแนน หลังเรียน	เลขที่	คะแนน ก่อนเรียน	คะแนน หลังเรียน
1	20	39	16	21	41
2	21	40	17	14	42
3	23	42	18	18	39
4	22	38	19	15	44
5	24	40	20	25	42
6	13	33	21	26	43
7	25	44	22	16	38
8	27	45	23	14	39
9	27	41	24	31	43
10	26	46	25	18	41
11	12	36	26	24	40
12	28	44			
13	17	38			
14	11	33			
15	12	37			
$\bar{x}$	20.38	40.31			
S.D.	8.86	5.74			

ภาคผนวก ง

- แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลสามโคก รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
- แผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลสามโคก

(ตัวอย่าง)

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หน่วยการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก รายวิชาสังคมศึกษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559

คำชี้แจง

*ข้อสอบฉบับนี้เป็นแบบปรนัย 5 ตัวเลือก

*ให้นักเรียนทำทุกตอนลงในกระดาษคำตอบที่แจกให้

ตอนที่ 1

จงทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่างที่ถูกที่สุดเพียงข้อเดียว

1. จากภาพดังกล่าวบริเวณหมายเลข 7 คือที่ตั้งของอำเภอใด

ก. อำเภอลาดหลุมแก้ว

ข. อำเภอลำลูกกา

ค. อำเภอสามโคก

ง. อำเภอลองหลวง

จ. อำเภอธัญบุรี

2.

หนึ่งโคกเขตที่ตั้ง

เมืองปทุม

มอญมากกว่าไทยคุม

พวกฟ้อง

ทำอิฐโอ่งอ่างชุม

ตาลตก คงนา

ยลแต่มอญไม่ต้อง

จิตเพื่อเสมอสมร

โคลงนิราศ เป-โมรา

โคลงนิราศดังกล่าวแสดงถึงศูนย์กลางความเจริญของอำเภอใด

ก. อำเภอสามโคก

ข. อำเภอลำลูกกา

ค. อำเภอหนองเสือ

ง. อำเภอลาดหลุมแก้ว

จ. อำเภอลองหลวง

3. “รูปทรงกลม ปากโอ่งแคบ กลางป่อง กันเป็นรูปทรงกลมเตี้ย เนื้อหนา เป็นดินสีแดง” เป็นลักษณะของผลิตภัณฑ์ในข้อใด

ก. กระถางดินเผา

ข. ตุ่มสามโคก

ค. หม้อข้าวแช่

ง. กระถางปลูกบัว

จ. โอ่งมังกร

4. หากนักเรียนต้องการความรวดเร็วและประหยัดเวลาในการเดินทางไปสู่จังหวัดนนทบุรี นักเรียนควรเลือกใช้เส้นทางใด

ก. ทางหลวงหมายเลข 3312

ข. ทางหลวงหมายเลข 346

ค. ทางหลวงหมายเลข 345

ง. ทางหลวงหมายเลข 340

จ. ทางหลวงหมายเลข 307

5. ชาวปทุมธานีเปรียบเทียบกับแม่น้ำเจ้าพระยาได้กับสิ่งใด

ก. สายเลือดหล่อเลี้ยงชีวิต

ข. ความรักและความเข้าใจ

ค. ระบบชลประทานเพื่อการเกษตร

ง. ของเก่าลายคราม

จ. ถนนหลวงสายสำคัญ

6. เพราะเหตุใดสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงทรงเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นเมืองประทุมธานี

ก. เพราะมีโคกโบราณอยู่

ข. เพราะเป็นเมืองที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน

ค. เพราะมีประชาชนได้นำดอกบัวขึ้นทูลเกล้าถวาย

ง. เพราะมีประชาชนชาวมอญอาศัยอยู่มาก

จ. เพราะเป็นเมืองที่มีประเพณีเกี่ยวข้องกับสายน้ำ

7. นโยบายรัฐนิยมในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่สนับสนุนให้คนไทยบริโภค เป็นการแก้ไขเศรษฐกิจของชาติ เพื่อจะได้มีเงินหมุนเวียนในประเทศ

จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนแนวคิดอัตลักษณ์ทางอาชีพใดแก่ชาวปทุมธานี

ก. อาชีพการทำแกงมอญ

ข. อาชีพการขายกล้วยเดี่ยวเรือ

ค. อาชีพการตกกุ้งแม่น้ำ

ง. อาชีพการทำขนมถ้วย

จ. อาชีพการทำน้ำตาลโตนด

8.

การขุดคลอง เพื่อที่จะให้เป็นที่มหาชนทั้งปวงได้ไปมาอาศัย และเป็นทางที่จะให้สินค้าได้บรรทุกไปมาโดยสะดวก ซึ่งให้ผลแก่การเรือกสวนไร่นา ซึ่งจะได้เกิดทวีขึ้นในพระราชอาณาจักร เป็นการอุดหนุนการเพาะปลูกในบ้านเมืองให้วัฒนาเจริญยิ่งขึ้น"

พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนความเจริญใดแก่ชาวปทุมธานี

ก. นโยบายการขยายพื้นที่การปลูกข้าวตามสนธิสัญญา

ข. การขยายพื้นที่ให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรม

ค. การช่วยย่นระยะเวลาในทางเดินทาง

ง. การรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นครั้งแรก

จ. การพัฒนาที่ดินเพื่อให้คนอพยพตั้งถิ่นฐาน

9. นักเรียนคิดว่าการปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของจังหวัดปทุมธานี เป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่

- ก. จำเป็น เพราะทำให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและรู้จักอนุรักษ์ความคู่กัน
- ข. จำเป็น เพราะจะทำให้สามารถเข้ากับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี
- ค. ไม่จำเป็น เพราะปัจจุบันเป็นยุคสมัยใหม่มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาทุกอย่าง
- ง. ไม่จำเป็น เพราะเราควรอนุรักษ์วิถีการดำเนินชีวิตดั้งเดิม
- จ. ไม่จำเป็น เพราะ ความเจริญย่อมสร้างความก้าวหน้าให้กับชุมชน

10. ข้อใดคือสิ่งที่ควรส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่กับจังหวัดปทุมธานีมากที่สุด

- ก. การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและขยายโครงการบ้านจัดสรรชั้นนำแนวหน้าในจังหวัด
- ข. จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ
- ค. ชีวิตที่ทันสมัยกับห้างสรรพสินค้าและสวนสนุกในจังหวัด
- ง. สืบสานและเลือกสรรภูมิปัญญาชาวบ้านที่แสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม
- จ. ปลุกจิตสำนึกคนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

หน่วยการเรียนรู้	ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม	เวลา 15 ชั่วโมง
เรื่อง	ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม	เวลา 2 ชั่วโมง
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559	

1. สาระการเรียนรู้ที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้ ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด ส 5.1 ม.4-6/1 ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ส 5.1 ม.4-6/3 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยและทวีปต่าง ๆ

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายที่ตั้ง อาณาเขตและสภาพทั่วไปของจังหวัดปทุมธานีได้
2. จำแนกลักษณะพื้นที่ทางกายภาพภูมิประเทศจังหวัดปทุมธานี
3. เกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

3. สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

จังหวัดปทุมธานี เป็นจังหวัดปริมณฑลที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นลำน้ำสายหลักไหลผ่าน พื้นที่สองฝั่งแม่น้ำมีลำคลองหลายสายเชื่อมต่อกันอย่างทั่วถึง ทำให้ปทุมธานีมีน้ำทำอุตสาหกรรม วิถีชีวิตชาวปทุมธานีผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีตจวบจน

4. สาระการเรียนรู้

1. ความรู้

แผนที่จังหวัดปทุมธานี

ที่ตั้งอาณาเขตของจังหวัดปทุมธานี

ขนาดและเขตการปกครอง

คำขวัญประจำจังหวัดปทุมธานี

2. ทักษะกระบวนการ

กระบวนการกลุ่ม

5. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ความสามารถในการคิด

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

6. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย
2. ใฝ่เรียนรู้
3. รักความเป็นไทย

7. กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1

ขั้นนำ

- ครูผู้สอนกล่าวแสดงการต้อนรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559

ขั้นสอน

- ครูผู้สอนแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง ตุ่มสามโคก
- ครูผู้สอนแนะนำกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนการสอนและบทบาทของนักเรียน อภิปรายและให้เหตุผล เกี่ยวกับการปฏิบัติตน เพื่อที่จะให้ได้ผลการเรียนที่ดีและมีประสิทธิภาพ

- ครูผู้สอนอธิบายเกณฑ์ และวิธีการวัดผล ประเมินผลการเรียนการสอน

ขั้นสรุป

- นักเรียนและครูผู้สอน ร่วมกันสรุป และให้เหตุผลถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ได้ อธิบาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามข้อสงสัยที่ยังไม่เข้าใจในกระบวนการเรียนจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติม

ชั่วโมงที่ 2

ขั้นนำ

- ครูให้นักเรียนดูสารคดีการทำลายวัฒนธรรมของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน และอธิบายสาเหตุและความจำเป็นของการเรียน
- ครูนำข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดและสนทนากับนักเรียนในเรื่องข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดปทุมธานี
- นักเรียนตอบคำถามเพื่อกระตุ้นความสนใจ

ขั้นสอน

- ครูแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4 คน ตามความสมัครใจ โดยให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรมและสรุปสาระสำคัญ
- ครูให้นักเรียนกลุ่มเดิมร่วมกันวางแผนการนำเสนอความรู้ในรูปแบบนำเสนอสถานการณ์จำลองจัดโปรแกรมทัวร์ปทุมธานี ในหัวข้อ “สมมุติว่าฉันเป็นไกด์”
- นักเรียนแต่ละกลุ่มสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมของจังหวัดปทุมธานีจากแหล่งข้อมูลสารสนเทศ เช่น คอมพิวเตอร์ หรือ Smart Phone เพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม ในการจัดโปรแกรมทัวร์ภายใน 1 วัน โดยนักเรียนจะต้องสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมเช่น เส้นทาง ระยะเวลา สถานที่ท่องเที่ยว ของที่ระลึก หลังจากนั้นครูผู้สอนต้องจัดกลุ่มแยกอีก 1 กลุ่ม เพื่อให้นักเรียนสมมุติตัวเองเป็นนักท่องเที่ยว และตัดสินใจเลือกซื้อโปรแกรมทัวร์ของเพื่อน

ขั้นนำเสนอและสรุป

- ครูสนทนากับนักเรียนถึงความพร้อมของการแสดงสถานการณ์จำลองโดยครูกำชับให้นักเรียนแสดงอยู่ในเวลา 6 นาที
- ตัวแทนกลุ่มออกมาจับฉลากเพื่อนำเสนอสถานการณ์จำลองตามลำดับหมายเลข
- นักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงบทบาท เมื่อจบการแสดงแต่ละกลุ่มให้สรุป ครูและเพื่อนนักเรียนคอยตั้งคำถาม เพื่อหาข้อสรุปในการตัดสินใจเลือกซื้อโปรแกรมทัวร์ของมัคคุเทศก์กลุ่มใด
- ครูและนักเรียนสรุปความรู้ ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม และสรุปผลการทำงานกลุ่ม มีปัญหาหรืออุปสรรคหรือไม่ นักเรียนมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร

8. สื่อการเรียนรู้

สารคดีการทำลายวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

หนังสือค้นคว้าเพิ่มเติม

ขจรศักดิ์ สิงโตกุล. (2555). ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม..
 กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

9. การวัดผลและประเมินผล

วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์
ประเมินการนำเสนอสถานการณ์จำลอง	แบบประเมินการนำเสนอสถานการณ์จำลอง	ระดับคุณภาพ 3 ผ่านเกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	ระดับคุณภาพ 3 ผ่านเกณฑ์
สังเกตการใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นในการทำงาน และรักความเป็นไทย	แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์	ระดับคุณภาพ 3 ผ่านเกณฑ์

บันทึกหลังการสอน

1. ผลการเรียนรู้

.....

2. ปัญหาและอุปสรรค

.....

3. แนวทางการแก้ไขและพัฒนา

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวนฤมล การชัยศรี)

ครูผู้สอน

ความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวนฤมล การชัยศรี)

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ความคิดเห็นของความคิดเห็นของหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวรสสุคนธ์ เขียวปัญญาพันธ์)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการ

แบบประเมิน การแสดงบทบาทสมมติ

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน ประเมินการนำเสนอผลงานของนักเรียนตามรายการที่กำหนด แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน			
		4	3	2	1
1	เนื้อหาละเอียดชัดเจน				
2	ความถูกต้องของข้อมูล				
3	มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์				
4	กล้าแสดงออกอย่างชัดเจน				
5	ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเป็นอย่างดี				
รวม					

ลงชื่อ

.....
...../...../.....

ผู้ประเมิน

เกณฑ์การให้คะแนน

ผลงานหรือพฤติกรรมสมบูรณ์ชัดเจน	ให้ 4 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องบางส่วน	ให้ 3 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องเป็นส่วนใหญ่	ให้ 2 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องมาก	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

แบบสังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่ม

ชื่อกลุ่ม ชั้น

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล ของผู้รับการ ประเมิน	การแสดง ความ คิดเห็น				การยอมรับ ฟังคนอื่น				การทำงาน ตามที่ได้รับ มอบหมาย				ความมี หัวใจ				การมีส่วนร่วมใน การ ปรับปรุง ผลงาน กลุ่ม				รวม 20 คะแนน
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	

ลงชื่อ..... ผู้ประเมิน
..... /..... /.....

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ	ให้ 4 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง	ให้ 3 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมน้อยครั้ง	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

ภูมินาม...นามสามโคก

เวลา 15

ชั่วโมง

เรื่อง ภูมินาม...นามสามโคก

เวลา 3 ชั่วโมง

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559

1. สาระการเรียนรู้ที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้

ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภาคภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ตัวชี้วัด

ส 4.1 ม.4-6/1 ตระหนักถึงความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของมนุษยชาติ

ส 4.3 ม.4-6/1 วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

- อธิบายความเป็นมาของประวัติศาสตร์เมืองปทุมธานี
- จำแนกหลักฐานทางด้านเอกสารโบราณคดีที่อธิบายความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานี
- นำเสนอและจัดแสดงประวัติศาสตร์เมืองปทุมธานีและประวัติเมืองสามโคกได้
- เห็นความสำคัญและสนใจศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองปทุมธานี

3. สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองปทุมธานี เมืองสามโคก ตำนานสามโคก สามารถศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและวรรณกรรมท้องถิ่น

4. สาระการเรียนรู้

1. ความรู้

ประวัติศาสตร์จังหวัดปทุมธานี
ประวัติศาสตร์เมืองสามโคก
ตำนานเมืองสามโคก

5. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ความสามารถในการคิด

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

6. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย
2. ใฝ่เรียนรู้
3. รักความเป็นไทย

7. สื่อการเรียนรู้

ภาพประวัติศาสตร์เมืองปทุมธานี

ใบความรู้เรื่อง ประวัติศาสตร์ปทุมธานี

ใบความรู้เรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองสามโคก

ใบความรู้เรื่อง ตำนานสามโคก

8. กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

- ครูนำสารคดีประวัติศาสตร์ในอดีตของจังหวัดปทุมธานี และอธิบายเหตุการณ์สำคัญและความรู้เพิ่มเติมของแต่ละภาพ
- ครูอธิบายเชื่อมโยงแต่ละเหตุการณ์นั้นมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดปทุมธานี
- นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด

ขั้นที่ 2 แสวงหาความรู้ใหม่

- ครูแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 3 คน คละกันตามความสามารถ ให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มกำหนดหมายเลขประจำตัวของตนเอง 1-3 ตามลำดับเรียกกลุ่มนี้ว่า กลุ่มบ้าน (Home Group)
- สมาชิกแต่ละหมายเลขของกลุ่มบ้านแยกย้ายกันไปรวมกับสมาชิกหมายเลขเดียวกันเป็นกลุ่มใหญ่ เรียกกลุ่มนี้ว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert Group) แล้วให้แต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาความรู้ เรื่อง ภูมินาม...นามสามโคก จากใบความรู้หมายเลขละ 1 เรื่อง ดังนี้

หมายเลข 1 ศึกษาใบความรู้เรื่อง ประวัติศาสตร์จังหวัดปทุมธานี

หมายเลข 2 ศึกษาใบความรู้เรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองสามโคก

หมายเลข 3 ศึกษาใบความรู้เรื่อง ตำนานสามโคก

ขั้นที่ 3 ศึกษาทำความเข้าใจในข้อมูล/ความรู้ใหม่

- สมาชิกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละหมายเลขร่วมกันทำความเข้าใจความรู้ที่ศึกษา แล้วนำไปเป็นพื้นฐานในการทำใบงาน ดังนี้

หมายเลขที่ 1 ทำใบงานเรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองปทุมธานี

หมายเลขที่ 2 ทำใบงานเรื่อง ประวัติศาสตร์สามโคก

หมายเลขที่ 3 ทำใบงานเรื่อง ตำนานเมืองสามโคก

- สมาชิกทุกคนในกลุ่มร่วมกันอธิบายความรู้ให้สมาชิกในกลุ่มเข้าใจและตรวจสอบความถูกต้องในใบงานที่ตนรับผิดชอบ
- นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด

ชั่วโมงที่ 2

ขั้นที่ 4 แลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในกลุ่ม

- สมาชิกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแยกย้ายกลับเข้าสู่กลุ่มบ้าน แล้วผลัดกันนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาและการทำใบงานมาเล่าให้สมาชิกคนอื่นฟัง
- สมาชิกในกลุ่มผลัดกันซักถามในประเด็นที่สงสัยจนเกิดความเข้าใจกระจ่างชัดเจน
- ครูสุ่มตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลงานในใบงานกลุ่มละ 1 เรื่องหรือ 1 ใบงาน ตามความเหมาะสม และให้ผู้อื่นนำเสนอเพิ่มเติมในส่วนที่แตกต่างกัน โดยมีครูเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้อง

ชั่วโมงที่ 3

ขั้นที่ 5 สรุป

- สมาชิกในแต่ละกลุ่มนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาสังเคราะห์และสรุปเป็นความคิดรวบยอด โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะ และตรวจสอบความถูกต้อง

ขั้นที่ 6 นำเสนอและแสดงผลงาน

- นักเรียนแต่ละกลุ่มนำความรู้ที่ได้จากการศึกษามานำเสนอเผยแพร่ความรู้

9. การวัดผลและประเมินผล

วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์
ตรวจใบงาน เรื่อง ประวัติศาสตร์เมือง ปทุมธานี	ใบงานเรื่อง ประวัติศาสตร์เมือง ปทุมธานี	ร้อยละ 70 ผ่านเกณฑ์
ตรวจใบงานเรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองสาม โคก	ใบงานเรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองสามโคก	ร้อยละ 70 ผ่านเกณฑ์
ตรวจใบงานเรื่อง ตำนานเมืองสามโคก	ใบงานเรื่อง ตำนานเมืองสามโคก	ร้อยละ 70 ผ่านเกณฑ์
ประเมินการนำเสนอผลงาน	แบบประเมินการนำเสนอผลงาน	ระดับคุณภาพ 2 ผ่าน เกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล	แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน รายบุคคล	ระดับคุณภาพ 2 ผ่าน เกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	ระดับคุณภาพ 2 ผ่าน เกณฑ์

ใบงาน เรื่อง ภูมินาม...นามสามโคก

คำชี้แจง : ให้นักเรียนสืบค้นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ด้วย หลัก 5 W1H

เรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองปทุมธานี

ใบงาน เรื่อง ภูมินาม...นามสามโคก

คำชี้แจง : ให้นักเรียนสืบค้นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ด้วย หลัก 5 W1H

เรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองสามโคก

ใบงาน เรื่อง ภูมินาม...นามสามโคก

คำชี้แจง : ให้นักเรียนสืบค้นเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ด้วย หลัก 5 W1H

เรื่อง ตำนานเมืองสามโคก

บันทึกหลังการสอน

1. ผลการเรียนรู้

.....

2. ปัญหาและอุปสรรค

.....

3. แนวทางการแก้ไขและพัฒนา

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวนฤมล การชัยศรี)

ครูผู้สอน

ความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวนฤมล การชัยศรี)

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ
วัฒนธรรม

ความคิดเห็นของความคิดเห็นของหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวรสสุคนธ์ เขียวปัญญานันท์)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการ

แบบประเมิน การนำเสนอผลงาน

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน ประเมินการนำเสนอผลงานของนักเรียนตามรายการที่กำหนด แล้วขีด ✓
ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน			
		4	3	2	1
1	เนื้อหาละเอียดชัดเจน				
2	ความถูกต้องของเนื้อหา				
3	ภาษาที่ใช้เข้าใจง่าย				
4	ประโยชน์ที่ได้จากการนำเสนอ				
5	วิธีการนำเสนอผลงาน				
รวม					

ลงชื่อ.....
..... / /

ผู้ประเมิน

เกณฑ์การให้คะแนน

ผลงานหรือพฤติกรรมสมบูรณ์ชัดเจน	ให้ 4 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องบางส่วน	ให้ 3 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องเป็นส่วนใหญ่	ให้ 2 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องมาก	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

แบบสังเกตพฤติกรรม การทำงานรายบุคคล

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างเรียนและนอกเวลาเรียน แล้วขีด

✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล ของผู้รับการประเมิน	ความมี วินัย				ความมี น้ำใจ เอื้อเฟื้อ เสียสละ				การรับฟัง ความ คิดเห็น				การแสดง ความ คิดเห็น				การตรงต่อ เวลา				รวม 20 คะแนน
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	

ลงชื่อ

.....

ผู้ประเมิน

..... /

/.....

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ	ให้ 4 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง	ให้ 3 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมน้อยครั้ง	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

แบบสังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่ม

ชื่อกลุ่ม ชั้น

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างเรียนและนอกเวลาเรียน แล้วขีด

✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล ของผู้รับการ ประเมิน	การแสดง ความ คิดเห็น				การยอมรับ ฟังคนอื่น				การทำงาน ตามที่ได้รับ มอบหมาย				ความมี น้ำใจ				การมีส่วนร่วมใน การ ปรับปรุง ผลงาน กลุ่ม				รวม 20 คะแนน
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	

ลงชื่อ..... ผู้ประเมิน
...../...../.....

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ	ให้ 4 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง	ให้ 3 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมน้อยครั้ง	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

เวลา 15

ชั่วโมง

เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

เวลา 8 ชั่วโมง

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559

1. สาระการเรียนรู้ที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้

ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และ
ธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มี ความรักความ
ภาคภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการ
สร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัด

ส 2.1 ม.4-6/5 วิเคราะห์ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์
วัฒนธรรมไทยและเลือกรับวัฒนธรรมสากล

ส 4.1 ม.4-6/2 สร้างองค์ความรู้ใหม่ทางประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์อย่าง
เป็นระบบ

ส 4.3 ม.4-6/3 วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรม
ไทย ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน

ส 5.2 ม.4-6/4 อธิบายใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรม อันเป็น
เอกลักษณ์ของท้องถิ่นทั้งในประเทศไทยและโลก

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมายและสาเหตุของการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดปทุมธานี

2. อธิบายประวัติความเป็นมาของตุ่มสามโคก เอกลักษณ์และเส้นทางการค้าขายของตุ่มสามโคกจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏร่องรอยในท้องถิ่นได้

3. นำเสนอและจัดนิทรรศการภูมิปัญญาตุ่มสามโคก

4. สืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนได้

5. ตระหนักในคุณค่าของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

3. สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

ตุ่มสามโคกเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่มีความสำคัญและแสดงถึงความสามารถของบรรพชนที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา กลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จนพัฒนาเอกลักษณ์และมรดกของชาติ

4. สาระการเรียนรู้

1. ความรู้

ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประวัติความเป็นมาของตุ่มสามโคก

ตำนานตุ่มสามโคก

เอกลักษณ์ของตุ่มสามโคก

เส้นทางการค้าขายตุ่มสามโคก

เรือกระแซงพาหนะสำคัญในการขายตุ่มสามโคก

5. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ความสามารถในการคิด

ความสามารถในการสื่อสาร

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

6. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย

2. ใฝ่เรียนรู้

3. รักความเป็นไทย

4. มุ่งมั่นในการทำงาน

7. สื่อการเรียนรู้

ภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก

หนังสือค้นคว้าเพิ่มเติม

วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย (2555). ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม.

กรุงเทพมหานคร : เซ็นเตอร์พีช.

8. กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1-2

ขั้นที่ 1 กระตุ้นความสนใจ

- ครูนำผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากผลงานของคนไทยมาให้นักเรียนดู เช่น ยาสมุนไพร เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ
 - ครูตั้งประเด็นคำถาม ดังนี้
 - 1) ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากฝีมือและมันสมองของคนไทยมีคุณค่าอย่างไร
 - 2) เพราะสาเหตุใดคนไทยในปัจจุบันจึงหันมาสนใจผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ผลิตภายในประเทศกันมากขึ้น
 - ครูชี้แจงให้นักเรียนทราบว่าผลิตภัณฑ์ที่ครูนำมาให้นักเรียนดูนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - ครูนำข้อความ 6 ข้อความ ซึ่งจะมีทั้งข้อความที่เป็นลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อความที่ไม่ใช่ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ติดบนกระดาน โดยให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ว่าข้อความใดถูกต้องข้อความใดไม่ถูกต้อง
 - ในขณะที่พิจารณาแต่ละข้อความให้ครูตั้งประเด็นคำถามว่าเหตุใดข้อความนั้นจึงไม่ถูกต้อง พร้อมให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นประกอบด้วย
- ข้อความ
1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะในตัวเอง
 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี
 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงถึงความสำคัญระหว่างคนกับคนเท่านั้น
 4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงถึงความสำคัญระหว่างคนกับคนเท่านั้น
 5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สามารถปรับปรุงให้เข้ากับสังคมในปัจจุบันได้
 6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว เพื่อการอยู่รอด

- ครูดึงข้อความที่ไม่ถูกต้องออกแล้วนักเรียนช่วยกันนิยามความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 สืบค้นหา

- ครูแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน
- ครูกำหนดประเด็นคำถาม เกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานี โดยให้แต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาในประเด็น ดังนี้
 - 1) ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิต
 - 2) ความเชื่อและระบบความสัมพันธ์ของสิ่งเหนือธรรมชาติ
 - 3) ความเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอาชีพ
- 4) การตอบสนองอารมณ์สุนทรีย์
- 5) การประยุกต์รับอิทธิพลภายนอก
 - นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาความรู้ตามประเด็นที่กำหนดจากแหล่งข้อมูลสารสนเทศ โดยแบ่งหน้าที่กันศึกษาคนละ 1 ประเด็น แล้วบันทึกความรู้ที่ได้จากการศึกษาลงในแบบบันทึกการอ่าน
 - นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด

ชั่วโมงที่ 2

ขั้นที่ 3 อธิบายความรู้

- สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มนำความรู้ที่ได้จากการศึกษามาอธิบายให้เพื่อนในกลุ่มฟัง ผลัดกันซักถามข้อสงสัย หากครูพิจารณาว่าประเด็นใดไม่ชัดเจนให้นักเรียนสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม แล้วนำมาอธิบายร่วมกันจนทุกคนมีความเข้าใจชัดเจน
- นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด

ขั้นที่ 4 ขยายความรู้ความเข้าใจ

- นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันทำใบงานเรื่องความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบผล

- นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอใบงานหน้าชั้นเรียน ครูและเพื่อนกลุ่มอื่นร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง
- นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปความรู้เรื่อง ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และครูอธิบายเพิ่มเติม
- นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด

ชั่วโมงที่ 3-7

ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างความสนใจและสำรวจ

- ครูแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม (กลุ่มเดิม)
- ครูนำภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น ตุ่มสามโคก และสนทนากับนักเรียนในประเด็นดังนี้
คำว่า “สามโคก” มีความเป็นมาอย่างไร
เครื่องปั้นดินเผาสามโคกมีความสำคัญต่อจังหวัดปทุมธานีอย่างไร
- นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด
- ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาความรู้เรื่อง ภูมิปัญญาสามโคกจากหนังสือค้นคว้าเพิ่มเติม ห้องสมุด และแหล่งข้อมูลสารสนเทศ แล้วบันทึกลงในแบบบันทึกการอ่าน
- ครูและนักเรียนร่วมกันสรุป ความรู้เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก จากนั้นให้นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด
- ครูอธิบายขั้นตอนการทำสารคดีปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคกอย่างคร่าวๆ โดยกำหนดหัวข้อการทำสารคดีสั้น ชุด “เช็คอินถิ่นตุ่มสามโคก”

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน

- ครูแจกใบความรู้ เรื่อง ขั้นตอนการทำสารคดีสั้น ให้นักเรียนกลุ่มละ 1 ชุดแล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษาหาความรู้ ผลัดกันซักถามหากมีข้อสงสัย จากนั้นครูอธิบายความรู้เกี่ยวกับการทำสารคดี ให้นักเรียนฟัง เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่มากยิ่งขึ้น
- ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับขั้นตอนในการทำสารคดีสั้นชุด “เช็คอินถิ่นตุ่มสามโคก” ว่ามีขั้นตอนอย่างไร โดยแต่ละกลุ่มต้องมีประเด็นหรือสาระในการสารคดีสั้นดังนี้
 - 1) ประวัติความเป็นมาของตุ่มสามโคก
 - 2) ตำนานตุ่มสามโคก
 - 3) เอกลักษณ์ตุ่มสามโคก
 - 4) เส้นทางการค้าตุ่มสามโคก
 - 5) เรื่องราวแห่งพหุวัฒนธรรมสำคัญในการค้าขายตุ่มสามโคก
 หลังจากนั้นครูอธิบายถึงประโยชน์ของสารคดีที่มีต่อโรงเรียนและชุมชน
- ครูอธิบายถึงการทำโปสเตอร์สารคดี “เช็คอินถิ่นตุ่มสามโคก” ขนาด A3 โดยมีระยะเวลาในการทำสารคดีสั้น 1 เดือน

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และวางแผน

- นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนการทําสารคดี แล้วเขียนเค้าโครงการทําสารคดี “เช็คอินถิ่นต๋มสามโคก”

- นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอเค้าโครงการทําสารคดีที่หน้าชั้นเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ

ขั้นที่ 4 ลงมือปฏิบัติ

- นักเรียนร่วมกันสืบค้นข้อมูลในการทําสารคดีตามเค้าโครงการที่กำหนดไว้ โดยครูเป็นผู้สังเกตติดตามและตอบให้คำแนะนำ และตรวจสอบความก้าวหน้า หรือข้อสงสัยของนักเรียน ในทุกสัปดาห์ เพื่อประเมินความก้าวหน้าในการทําสารคดี ครูและนักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ

ขั้นที่ 5 ประเมินผลระหว่างปฏิบัติงาน

- ครูสุ่มนักเรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอโปสเตอร์สารคดีที่หน้าชั้นเรียน โดยครูและเพื่อนร่วมกันประเมินผลงานลงในแบบประเมินโปสเตอร์สารคดีและให้ข้อเสนอแนะ

- ครูแนะนำให้นักเรียนนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงสารคดีของตนเองเพื่อให้ผลงานดียิ่งขึ้น

- นักเรียนตอบคำถามกระตุ้นความคิด

ขั้นที่ 6 สรุป รายงานและเสนอผลงาน

- ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้เรื่อง ภูมิปัญญาต๋มสามโคก

- นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอผลงาน โปสเตอร์สารคดี “เช็คอินถิ่นต๋มสามโคก” ที่หน้าชั้นเรียน

- ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป ความรู้และข้อเสนอแนะโปสเตอร์สารคดี เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการทำงานในโอกาสต่อไป

- ครูและนักเรียนนำผลงานสารคดีของแต่ละกลุ่มนำมาจัดแสดงเพื่อเผยแพร่ผลงานต่อไป

9. การวัดผลและประเมินผล

วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์
ตรวจแบบบันทึกการอ่าน	แบบบันทึกการอ่าน	ระดับคุณภาพ 3 ผ่านเกณฑ์
ตรวจใบงานเรื่อง ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น	ใบงานเรื่อง ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น	ร้อยละ 70 ผ่านเกณฑ์
ประเมินการนำเสนอผลงาน	แบบประเมินการนำเสนอผลงาน	ระดับคุณภาพ 3 ผ่านเกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	ระดับคุณภาพ 3 ผ่านเกณฑ์
ตรวจแบบประเมินสารคดี	แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	ระดับคุณภาพ 3 ผ่านเกณฑ์
สังเกตการมีวินัย ใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นในการทำงานและรักความเป็นไทย	แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์	ระดับคุณภาพ 3 ผ่านเกณฑ์

ใบความรู้ หลักการและขั้นตอนการเขียนสารคดีท่องเที่ยว

การเขียนสารคดีท่องเที่ยวเป็นการเขียนทำนองเล่าประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้จากการพบเห็นในการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่หนึ่งใด เราก็นำเอาสิ่งที่ได้พบเห็นมาเขียนโดยเนื้อหาสาระอาจไม่แตกต่างกันนัก นอกจากลีลาสำนวนซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว แต่ถ้าเรามีความสังเกตมองเห็นข้อปลีกย่อยที่แทรกอยู่ในสภาพการณ์ปกติ เราก็สามารถหยิบยกข้อปลีกย่อยนั้นมากล่าวถึง การสังเกตจึงเป็นเคล็ดลับสำคัญในการนำมาเป็นข้อมูลที่เราไม่ได้จากแหล่งข้อมูลทั่วไป นำไปสู่การสร้างงานเขียนที่มีคุณค่ามากขึ้น

หลักการและขั้นตอนการเขียนสารคดีท่องเที่ยวโดยสรุป

๑. การเลือกเรื่อง ควรเลือกเรื่องที่เป็นประสบการณ์ตรงของผู้เขียนและเป็นเรื่องที่คุณเขียนมีความรู้หรือหาความรู้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งได้ กำหนดเรื่องให้อยู่ในวงแคบเพื่อที่จะได้เสนอเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจ

๒. กำหนดจุดมุ่งหมายของการเขียน จุดมุ่งหมายในการเขียนสารคดีท่องเที่ยวอาจนำเสนอได้ ๒ แนว แนวแรกคือการเขียนแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ โดยให้รายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามทางธรรมชาติที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ให้รายละเอียดการเดินทาง และให้เกร็ดความรู้เกี่ยวกับตำนานและความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งต่างๆ

ขณะท่องเที่ยว การเขียนแนวที่สองคือการเขียนทำนองเล่าประสบการณ์การไปเที่ยวยังที่ต่างๆ โดยมีเนื้อหาเช่นเดียวกับแนวแรก

๓. การวางโครงเรื่อง วางโครงเรื่องให้ตรงตามจุดมุ่งหมาย จากนั้นควรกำหนดกลวิธีในการเขียน และการดำเนินเรื่องเพื่อให้สอดคล้องกัน และทำให้ได้สาระตรงตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ ควรมีลักษณะดังนี้

- วางโครงเรื่องให้อยู่ในขอบข่ายของชื่อเรื่อง
- ระดมความคิดและจัดระเบียบความคิดให้มีอิสระ ไม่ซ้ำซ้อนกัน อย่างมีเหตุผล
- จัดประเด็นให้มีน้ำหนักความสำคัญใกล้เคียงกัน มีการลำดับความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นอย่างดีและน่าอ่าน

๔. การตรวจทาน เมื่อเขียนสารคดีท่องเที่ยวเสร็จแล้ว ควรอ่านตรวจทานทบทวนดูสาระของเรื่องว่าตรงกับชื่อเรื่องที่ตั้งไว้หรือไม่ และปรับปรุงสำนวนภาษาให้น่าอ่านยิ่งขึ้น

อนึ่งการเขียนสารคดีท่องเที่ยวต้องเขียนให้ผู้อ่านสนุกสนานเสมือนกำลังเล่าให้ผู้อ่านฟัง จึงต้องเขียนให้เห็นภาพราวกับว่าได้ท่องเที่ยวไปกับผู้เขียน

ใบงาน

เรื่อง ความหมายและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำชี้แจง ให้นักเรียนพิจารณาข้อความและตอบคำถามต่อไปนี้

1. นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการพูดภาษาไทยติดสำเนียงฝรั่งของวัยรุ่นไทยในปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

2. นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่กับการนำเอาค่านิยมของต่างชาติมายึดถือปฏิบัติเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

.....

.....

.....

.....

.....

3. จากคำกล่าวที่ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่สืบทอดในอดีต” ดังนั้นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาจึงเป็นการถ่วงดุลความเจริญของสังคมไทย นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

บันทึกหลังการสอน

1. ผลการเรียนรู้

.....

2. ปัญหาและอุปสรรค

.....

3. แนวทางการแก้ไขและพัฒนา

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวนฤมล การชัยศรี)

ครูผู้สอน

ความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวนฤมล การชัยศรี)

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ความคิดเห็นของความคิดเห็นของหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวรสสุคนธ์ เขียวปัญญาพันธ์)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการ

แบบบันทึกการอ่าน

ชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง นามปากกา
 สำนักพิมพ์ สถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์

 จำนวนหน้า ราคา บาท อ่านวันที่ เดือน พ.ศ. เวลา

1. สารสำคัญของเรื่อง

.....

2. วิเคราะห์ข้อคิด/ประโยชน์ที่ได้จากเรื่องที่อ่าน

.....

3. สิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

.....

4. ข้อเสนอแนะของครู

.....

ลงชื่อ นักเรียน ลงชื่อ
 ครูผู้สอน (.....) (.....)

เกณฑ์การให้คะแนน

ผลงานมีความสมบูรณ์ชัดเจน

ให้ 4 คะแนน

ผลงานมีข้อบกพร่องเป็นส่วนใหญ่

ให้ 2 คะแนน

ผลงานมีข้อบกพร่องเพียงเล็กน้อย

ให้ 3 คะแนน

ผลงานมีข้อบกพร่องมาก

ให้ 1 คะแนน

แบบประเมิน การนำเสนอผลงาน

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน ประเมินการนำเสนอผลงานของนักเรียนตามรายการที่กำหนด แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน			
		4	3	2	1
1	เนื้อหาละเอียดชัดเจน				
2	ความถูกต้องของเนื้อหา				
3	ภาษาที่ใช้เข้าใจง่าย				
4	ประโยชน์ที่ได้จากการนำเสนอ				
5	วิธีการนำเสนอผลงาน				
รวม					

ลงชื่อ

.....

ผู้ประเมิน

..... /

/.....

เกณฑ์การให้คะแนน

ผลงานหรือพฤติกรรมสมบูรณ์ชัดเจน	ให้ 4 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องบางส่วน	ให้ 3 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องเป็นส่วนใหญ่	ให้ 2 คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องมาก	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

แบบประเมิน การจัดนิทรรศการ

นิทรรศการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

คำชี้แจง : ข้อมูลผู้ตอบแบบประเมินการจัดนิทรรศการ

ประเภท : ☐ นักเรียน ☐ ครู

1. แต่ละประเด็นมีคะแนน 5 คะแนน

2. ในการให้คะแนนแต่ละข้อให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนตามเกณฑ์ดังนี้

5 = ดีมาก

4 = ดี

3 = ปานกลาง

2 = พอใช้

1 = ปรับปรุง

ลำดับ ที่	คำถามแสดงความคิดเห็น	ระดับคะแนน				
		5	4	3	2	1
1	เนื้อหาความรู้ละเอียดชัดเจน					
2	รูปแบบการจัดมีความเหมาะสม สร้างสรรค์					
3	การนำเสนอของนักเรียนมีความรอบรู้ รอบด้าน อธิบายได้น่าสนใจ					
4	ความสวยงาม โดดเด่นของผลงาน					
5	ความคุ้มค่าของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้					
รวม						

ลงชื่อ..... ผู้ประเมิน
..... / /

แบบประเมิน ผลการเขียนสารคดี

ชื่อกลุ่ม ชั้น.....

คำชี้แจง เขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตามความเป็นจริงที่นักเรียนปฏิบัติ

รายการประเมิน	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ควรปรับปรุง (1)
1. เนื้อเรื่อง				
2. ความคิดสร้างสรรค์				
3. การลำดับความคิดและข้อมูล				
4. ความน่าและความจบ				
5. ความน่าสนใจของเรื่อง				
6. การใช้ภาษา				

สรุปผลการประเมิน

นักเรียนได้คะแนนรวม	20-24	คะแนน	แสดงว่าผลงานนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ ดีมาก
นักเรียนได้คะแนนรวม	15-19	คะแนน	แสดงว่าผลงานนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ ดี
นักเรียนได้คะแนนรวม	10-14	คะแนน	แสดงว่าผลงานนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ พอใช้
นักเรียนได้คะแนนรวม	6-9	คะแนน	แสดงว่าผลงานนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ ควรปรับปรุง

ลงชื่อ.....ครูผู้สอน

ข้อสังเกต

1. เนื้อเรื่องน่าสนใจ เป็นเรื่องเล่าที่มีมุมมองแปลกใหม่ เหมาะสมกับชื่อเรื่อง หากมีข้อบกพร่องลดระดับคุณภาพตามสภาพที่เป็นจริง
2. ความคิดสร้างสรรค์ แปลกใหม่ ให้คุณค่าสารประโยชน์ หากมีข้อบกพร่องลดระดับคุณภาพตามลำดับ
3. การลำดับความคิดและข้อมูล ลำดับความคิดเป็นขั้นเป็นตอน มีเหตุมีผล ไม่วกวน ข้อมูล ข้อเท็จจริงถูกต้อง มีการศึกษาค้นคว้าอย่างดี หากมีข้อบกพร่องลดระดับคุณภาพตามสภาพที่เป็นจริง
4. ความน่าและความจบ มีความน่า ความจบตามรูปแบบ ใช้กลวิธีได้น่าสนใจ ใช้ความน่าดึงดูดความสนใจผู้อ่านได้ จบอย่างประทับใจ น่าคิด หากมีข้อบกพร่องลดระดับคุณภาพตามสภาพที่เป็นจริง
5. ความน่าสนใจของเรื่อง ใช้กลวิธี ข้อมูลในการสร้างความสนใจของเรื่อง หากมีข้อบกพร่องลดระดับคุณภาพตามลำดับตามสภาพจริงที่ปรากฏ
6. การใช้ภาษา ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย กระชับ ใช้โวหารสร้างสีสัน หากมีข้อบกพร่องลดระดับคุณภาพตามสภาพที่เป็นจริง

แบบสังเกตพฤติกรรม

การทำงาน

กลุ่ม

ชื่อกลุ่ม ชั้น

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างเรียนและนอกเวลาเรียน แล้วขีด

✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล ของผู้รับการประเมิน	การแสดง ความ คิดเห็น				การยอมรับ ฟังคนอื่น				การทำงาน ตามที่ได้รับ มอบหมาย				ความมี หัวใจ				การมีส่วนร่วมใน การ ปรับปรุง ผลงาน กลุ่ม				รวม 20 คะแนน
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	

ลงชื่อ

.....

ผู้ประเมิน

..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ	ให้ 4 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง	ให้ 3 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมน้อยครั้ง	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

สืบทอดภูมิปัญญาตุ่มสามโคก

เวลา 15

ชั่วโมง เรื่อง สืบทอดภูมิปัญญาตุ่มสามโคก

เวลา 2 ชั่วโมง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559

1. สาระการเรียนรู้ที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้

ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และดำรงรักษาประเพณี และวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภาคภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัด

ส 2.1 ม.4-6/5 วิเคราะห์ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเลือกรับวัฒนธรรมสากล

ส 4.3 ม.4-6/5 วางแผนกำหนดแนวทางและมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมไทย

ส 5.2 ม.4-6/5 มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. รู้และเข้าใจวิธีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคก
2. บอกวิธีการอนุรักษ์ตุ่มสามโคก
3. นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ่มสามโคกเป็นรากฐานความรู้อันเกิดการสะสมองค์ความรู้ของบรรพบุรุษที่ผ่านกระบวนการสืบทอด จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ควรส่งเสริมและอนุรักษ์ให้คงอยู่คู่กับสังคมไทยนับเป็นการธำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทยได้อีกทางหนึ่ง

4. สารการเรียนรู้

1. วิธีการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แนวทางการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ความสามารถในการคิด
 ความสามารถในการแก้ปัญหา
 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

6. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย
2. ใฝ่เรียนรู้
3. รักความเป็นไทย

7. สื่อการเรียนรู้

ภาพตุ้มสามโคกบริเวณหน้าวัดสิงห์
 แหล่งข้อมูลสารสนเทศ

8. กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

- ครูให้นักเรียนศึกษาสารคดีตุ้มสามโคกที่อยู่บริเวณวัดสิงห์ วัดโบราณแห่งแรกของชาวมอญ
- ครูให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์ความสำคัญของภาพและตอบคำถามกระตุ้นความคิด
- ครูอธิบายเชื่อมโยงให้นักเรียนเข้าใจว่า ภาพดังกล่าวแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมมาจาก

บรรพบุรุษไทย

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูล

- ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ร่วมกันศึกษาความรู้เรื่องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จาก แหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ

- นักเรียนร่วมกันอภิปรายประเด็นสำคัญของข้อมูลที่ได้ศึกษามา

ขั้นที่ 2 ประเมินคุณค่าและประโยชน์

- นักเรียนนำข้อมูลที่สืบค้นได้มาอภิปราย วิธีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นตุ้มสามโคก

ขั้นที่ 3 เลือกและตัดสินใจ

- สมาชิกแต่ละกลุ่มช่วยกันเลือกแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก แล้วนำไปปฏิบัติในระยะเวลาที่ตกลงกัน

ชั่วโมงที่ 2

ขั้นที่ 4 ปฏิบัติ

- นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันปฏิบัติตนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคกตามที่ตกลงกัน และบันทึกการปฏิบัติ นำส่งครูตามระยะเวลาที่กำหนดพร้อมหลักฐาน

9. การวัดผลและประเมินผล

วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์
ตรวจสอบประเมินการปฏิบัติตนในการอนุรักษ์	แบบประเมินการปฏิบัติตนในการอนุรักษ์	ระดับคุณภาพ 3 ผ่าน เกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล	แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล	ระดับคุณภาพ 3 ผ่าน เกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	ระดับคุณภาพ 3 ผ่าน เกณฑ์
สังเกตการใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นในการทำงาน และรักความเป็นไทย	แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์	ระดับคุณภาพ 3 ผ่าน เกณฑ์

บันทึกหลังการสอน

1. ผลการเรียนรู้

.....

2. ปัญหาและอุปสรรค

.....

3. แนวทางการแก้ไขและพัฒนา

.....

ลงชื่อ

.....

(นางสาวนฤมล การชัยศรี)

ครูผู้สอน

ความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

.....

ลงชื่อ

.....

(นางสาวนฤมล การชัยศรี)

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ความคิดเห็นของความคิดเห็นของหัวหน้าฝ่ายวิชาการ

.....

ลงชื่อ

.....

(นางสาวรสสุคนธ์ เขียวปัญญานันท์)

รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการ

แบบสังเกตพฤติกรรม

การทำงานรายบุคคล

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล ของผู้รับการประเมิน	ความมี วินัย				ความมี น้ำใจ เอื้อเฟื้อ เสียสละ				การรับฟัง ความ คิดเห็น				การแสดง ความ คิดเห็น				การตรงต่อ เวลา				รวม 20 คะแนน
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	

ลงชื่อ..... ผู้ประเมิน
..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ	ให้ 4 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง	ให้ 3 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมน้อยครั้ง	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

แบบบันทึกการปฏิบัติตนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

คำชี้แจง

1. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
2. นักเรียนในกลุ่มเลือกแนวทางการปฏิบัติตนแล้วบันทึกผลการปฏิบัติพร้อมหลักฐานประกอบ

[illegible]

ใบงาน เรื่อง การอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

คำชี้แจง ให้นักเรียนนำภาพกิจกรรมที่แสดงถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

(ภาพกิจกรรม)

1. ภาพกิจกรรม

.....

.....

2. กิจกรรมในภาพแสดงถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาไทยอย่างไร

.....

.....

3. ผลของการดำเนินกิจกรรมมีผลดีต่อสังคมไทยและประเทศชาติอย่างไร

.....

.....

4. นักเรียนสามารถนำข้อคิดจากการวิเคราะห์ภาพไปประยุกต์ปฏิบัติได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

แบบสังเกตพฤติกรรม

การทำงานกลุ่ม

ชื่อกลุ่ม ชั้น

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในระหว่างเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล ของผู้รับการ ประเมิน	การแสดง ความ คิดเห็น				การยอมรับ ฟังคนอื่น				การทำงาน ตามที่ได้รับ มอบหมาย				ความมี น้ำใจ				การมีส่วนร่วมใน การ ปรับปรุง ผลงาน กลุ่ม				รวม 20 คะแนน
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	

ลงชื่อ..... ผู้ประเมิน
...../...../.....

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ	ให้ 4 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง	ให้ 3 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้ง	ให้ 2 คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมน้อยครั้ง	ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
ต่ำกว่า 10	ปรับปรุง

ใบความรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์จังหวัดปทุมธานี

1.ปทุมธานียุคเก่า (สมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ตอนต้น)

จากการศึกษาหลักฐานเอกสารประวัติศาสตร์เกี่ยวกับปทุมธานียุคเก่า คือ สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ พบว่าบริเวณที่เป็นตัวจังหวัดปทุมธานี แต่เดิมนั้นล้วนเกี่ยวข้องกับชนชาติขวามอญแทบทั้งสิ้น และยอมรับว่า ชนชาวมอญหรือไทยรามัญเหล่านั้นมีส่วนสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ของปทุมธานีด้วย ทั้งด้านการตั้งถิ่นฐาน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม แม้แต่เรื่องศิลปกรรม

การอพยพของชาวมอญจากพม่าเข้าสู่ประเทศสยามมีหลายครั้งด้วยกัน โดยทั่วไปคนไทยมักจะเรียกชาวมอญที่อพยพเข้ามาในสมัยธนบุรีว่า มอญเก่า และเรียกชาวมอญที่อพยพมากับสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทสมเด็จพะพุทธเลิศหล้านภาลัยว่า มอญใหม่ อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของปทุมธานีกับชาวมอญมากยิ่งขึ้น จึงขอกล่าวเรียงลำดับอายุสมัย ดังนี้

1.1 สมัยอยุธยา

มีการอพยพของชาวมอญเข้ามาตั้งบ้านเรือนในปทุมธานี รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ปรากฏเรื่องราวของชาวมอญที่ติดตามสมเด็จพระนเรศวรซึ่งคราวนั้นพระองค์ทรงหนีราชภัยจากพม่า มีพวกมอญเข้าในกองทัพด้วยจำนวนมาก ชาวมอญที่มีชื่อเสียงได้แก่ พระยาเกียรติ พระยาราม และพระมหาเถรคันฉ่อง ต่อมาภายหลังได้โปรดฯ ให้ตั้งบ้านเรือนที่บริเวณบ้านใหม่ มะขามหย่อง บางสี บางขาม ปากน้ำประสบ บ้านบางเพลิง บ้านไร่ ป่าฝ้าย บ้านขมิ้น และบ้านหัวแหลม โดยเฉพาะบ้านขมิ้นถือว่าเป็นชุมชนมอญที่มีขนาดใหญ่และเป็นที่พำนักของพระยาเกียรติ พระยาราม ที่มีส่วนสำคัญในราชการสงครามของสมเด็จพระนเรศวรกับพม่าหลายครั้ง ต่อมาเมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จขึ้นครองราชย์ ปรากฏว่าพระเจ้าหงสาวดีทรงโกรธแค้นที่ชาวมอญเอาใจช่วยฝ่ายไทย ทำให้พม่าต้องสูญเสียพระมหาอุปราชและแพ้งครามหลายหน พระองค์ทรงสั่งประหารชีวิตชาวมอญที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก พวกมอญจึงกระด้างกระเดื่องจนก่อกบฏขึ้นในปี พ.ศ.2136 พระเจ้าหงสาวดีได้ส่งกองทัพของพระองค์ไปปราบปรามมอญ ทำให้มอญเกิดการอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระนเรศวรเป็นจำนวนหลายพันคน เมื่อสมเด็จพระนเรศวรยกกองทัพขึ้นไปตีหงสาวดี เมื่อ พ.ศ.2138 หลังจากล้อมหงสาวดีอยู่เป็นเวลานานกว่า 3 เดือน พระองค์จึงยกทัพกลับพร้อมกวาดต้อนครอบครัวมอญกลับมากองศรีอยุธยาด้วย แต่ไม่ปรากฏ

ว่าทรงพระกรุณาให้ชาวมอญเหล่านี้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใด สันนิษฐานว่าคงตั้งบ้านเรือนอยู่แถบชานพระนครและส่วนหนึ่งคงอยู่ร่วมกับชาวมอญ ที่อพยพเข้ามาครั้งแรกแล้วนั่นเอง

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมื่อมอญร่วมมือกันก่อนการกบฏต่อพระเจ้าสุทโธทรมกษัตริย์พม่าในปี พ.ศ. 2135 นั้นปรากฏว่าพวกมอญที่เป็นกบฏถูกปราบปรามลงเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งที่หนีรอดมาได้ เดินทางเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาคกับสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง จนพม่าส่งทูตมาเจรจาขอคืนครอบครัวมอญแต่พระเจ้าปราสาททองทรงปฏิเสธ

ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ เมื่อพม่ารบกับจีนใน พ.ศ.2203 พวกมอญที่ถูกเกณฑ์เข้าร่วมสงคราม ได้พากันหลบหนีจากกองทัพ พาคครอบครัวจากเมืองเมะตะมะเข้ามาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาประมาณ 10,000 คน สมเด็จพระนารายณ์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญที่อพยพเข้ามาในครั้งนั้น ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคกปลายเขตแดนกรุงศรีอยุธยาต่อกับเขตเมืองนนทบุรี และบริเวณวัดตองปุ ชานพระนครศรีอยุธยา

รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้เกิดสงครามระหว่างมอญกับพม่าอีก ทำให้ชาวมอญอพยพเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาหลายครั้ง แต่ไม่มีหลักฐานแน่ชัดเกี่ยวกับการอพยพโยกย้าย แต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านโพธิ์สามต้น ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ปรากฏหลักฐานทั้งจาก คำให้การชาวกรุงเก่า และคำให้การขุนหลวงหาวัด ว่ามีชุมชนชาวมอญหลายแห่งกระจายตัวอยู่ในบริเวณกำแพงพระนครกับชานพระนคร รายรอบกรุงศรีอยุธยา ชาวมอญเหล่านี้ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขาย

1.2 สมัยกรุงธนบุรี

ได้มีการอพยพครั้งใหญ่ของชาวมอญ โดยมีพระยาเจ่งหัวหน้ากบฏมอญในพม่าเป็นหัวหน้ากลุ่มชาวมอญ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวชาวมอญทั้งหมดไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรีและสามโคก ชาวมอญที่อพยพโยกย้ายเข้ามาในสมัยนั้นมีจำนวนถึง 30,000 คนเศษ

1.3 สมัยรัตนโกสินทร์

มีการอพยพของชาวมอญครั้งสำคัญในรัชกาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ดังที่พงศาวดารกล่าวคือชาวมอญในประเทศพม่าถูกกดขี่ทารุณมาก จึงอพยพโยกย้ายเข้ามายังชายแดนไทย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระกรม

พระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จไปรับครอบครัวมอญเหล่านี้ที่เมืองกาญจนบุรี และเจ้าฟ้าอภัยภูธร สมุหนายกไปรับครอบครัวมอญที่เมืองตาก และนำครอบครัวชาวมอญทั้งหมดมาตั้งบ้านเรือนที่แขวงเมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี และนครเขื่อนขันธ์ โดยตั้งให้สมิงสอดเบาเป็นพระยารัตนจักรคอยควบคุมดูแลชาวมอญเหล่านี้

การที่ชาวมอญเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์ไทยเรื่อยมา เป็นลำดับก่อนให้เกิดคำถามว่า สถานภาพของชาวมอญที่อพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งบ้านเรือนในไทยนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในเขตปทุมธานีนี้ น่าจะสืบเนื่องมาจากนโยบายทางการเมืองมากกว่าสาเหตุอื่น เพราะสภาพทางภูมิศาสตร์เอื้อต่อการสอดส่องดูแลทุกข์สุขของประชาชนและความเคลื่อนไหวของชาวมอญที่อพยพเข้ามาเป็นกลุ่มๆ ได้

ในระยะแรกๆ นั้น ชาวมอญส่วนมากจะได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้งบ้านเรือนสองฟากฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะในเขตพื้นที่สามโคก จนต่อมาเมื่อจำนวนประชาชนชาวมอญเพิ่มขึ้นจึงได้โยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนในพื้นที่รอบนอกออกไป ส่งผลทำให้มีการจับจองพื้นที่ดินในการเพาะปลูก ซึ่งฝ่ายไปเองก็ได้กีดกันแต่อย่างใด จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมาพบว่า ผู้นำชาวมอญต่างได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินจากทางกษัตริย์ไทยหลายคน การปกครองดูแลทุกข์สุขของชาวมอญ ทางของไทยได้ให้ความสำคัญและความทัดเทียมกับการปกครองคนไทย ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันทั้งในแง่ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งงานระหว่างชาวไทย-มอญ เพื่อให้ชาวมอญที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อไทย จนปัจจุบันเชื้อสายชาวมอญเหล่านี้ได้กลายเป็นชาวไทยอย่างสมบูรณ์

ความสำคัญของชุมชนสามโคก ปรากฏชัดเจนอีกครั้งในรัชกาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ได้เสด็จพระพาสเมืองสามโคกทางชลมารค ในเดือน 11 ปีพ.ศ.2358 เพื่อทรงเยี่ยมพสกนิกรชาวมอญ ทรงประทับอยู่ในพลับพลาริมน้ำที่ถูกปลูกสร้างขึ้นตรงกันข้ามกับชุมชนสามโคก (ปัจจุบันคือวัดปทุมทอง) ชาวมอญทั้งหลายต่างกันกันมาเฝ้ารับเสด็จและได้นำดอกบัวขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอย่างเนืองแน่น ด้วยเหตุนี้ พระองค์ทรงดำริว่าเมืองสามโคกนี้มีดอกบัวเป็นจำนวนมากเสมือนสัญลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อเมืองใหม่เพื่อความเป็นสิริมงคลว่า ปทุมธานี เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2358 มีฐานะเป็นเมืองชั้นตรี ดังปรากฏในรัชกาลฎาของ ซึ่งแต่งขึ้นโดย สุนทรภู่ เมื่อปี พ.ศ.2371 ความว่า

ถึงสามโคกโคกทวิถึงปิ่นเกล้า
 ประทานนามสามโคกเป็นเมืองตรี

พระพุทธเจ้าหลวงบำรุงซึ่งกรุงศรี
 ชื่อประทุมธานีเพราะมีบัว

จึงที่นี้มีนามชื่อสามโคก
 ครั้นพระโกศโปรดปรานประทานแปลง

เป็นคำโลกสมมติสุดแถลง
 ที่ตำแหน่งมอญมาสามภักดี

ชื่อปทุมธานีที่เสด็จ
 มารับส่งตรงนี้ที่สำนัก

เดือนสิบเอ็ดบัวออกทั้งดอกฝัก
 พระยาพิทักษ์ทวยหาญผ่านพารา

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯพระราชทานให้ยกฐานะเมืองนนทบุรี ประทุมธานี นครเขื่อนขันธ์ สมุทรปราการ ไปขึ้นอยู่กับกระทรวงพระนครบาล แขวงกรุงเทพฯ ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการปกครองและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสายงานการบังคับบัญชา ปทุมธานีจึงย้ายจากการกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทยไปขึ้นกับกระทรวงนครบาล และในรัชกาลนี้ยังได้มีการจัดทำบัญชีสำมะโนครัวราษฎร พ.ศ.2441-2442 ปรากฏว่าเมืองปทุมธานีในสมัยนั้นมีกลุ่มชนเชื้อสายต่างๆ จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ มอญ จีน ลาว ญวน และแขก (ซึ่งต่อมาชนกลุ่มนี้รู้จักในนาม “มุสลิม”) ซึ่งในปัจจุบันยังมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่อำเภอต่างๆ ของปทุมธานี มีการผสมผสานกับชาวไทยทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมจนแยกกันไม่ออก อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของชนกลุ่มเชื้อสายต่างๆ ก็ยังคงดำรงชีวิตตามรูปแบบเฉพาะของตนอยู่ โดยเฉพาะชาวมอญที่มีมากที่สุดในอำเภอสามโคก

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชย์สมบัติแล้ว มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเขตกรุงเทพมหานครใหม่ มีการตราพระราชบัญญัติการบังคับบัญชาหัวเมืองเสียใหม่ ยกเลิกมณฑล เมืองชัยบุรี และประทุมธานี จึงขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย อีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2458

ต่อมาในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2458 จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้โอนหัวเมืองทั้งสองไปขึ้นอยู่กับมณฑลกรุงเก่า และในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2459 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่า เมือง เป็น จังหวัด และเปลี่ยนการเขียนชื่อจังหวัด จาก ประทุมธานี เป็นปทุมธานี ขึ้นอยู่กับมณฑลกรุงเก่า (มณฑลกรุงเก่าเปลี่ยนเป็นมณฑลอยุธยาในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2461) มีเขตการปกครองประกอบด้วยอำเภอ 3 อำเภอ คือ อำเภอบางกระดี่ (หรืออำเภอเมืองในปัจจุบัน) อำเภอสามโคก และอำเภอเชียงราก (ต่อมาย้ายมาอยู่ที่ตำบลระแหง เรียกว่าอำเภอระแหง ในปัจจุบัน คืออำเภอลาดหลุมแก้ว)

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบจังหวัดธนบุรี มาเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดปทุมธานี จึงมีเขตการปกครองเพิ่มขึ้นอีก 4 อำเภอ คือ อำเภอธัญบุรี อำเภอลำลูกกา อำเภอหนองเสือ อำเภอบางพวย (ปัจจุบันคืออำเภอลองหลวง)

2. ปทุมธานียุคใหม่ (สมัยรัตนโกสินทร์-พ.ศ.2500)

2.1 กำเนิดทุ่งหลวงรังสิต

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของรังสิต เกิดขึ้นในรัชสมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นผลจากการสัมปทานขุดคลองใน โครงการรังสิตของบริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม พ.ศ.2431 ซึ่งผลที่ตามมาคือเกิดการบุกเบิกพื้นที่ดินขนาดใหญ่จากสภาพท้องทุ่งและป่า กลายเป็นนาข้าวอันกว้างใหญ่ไพศาล ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบสนองต่อเศรษฐกิจการส่งออกข้าวที่ได้ขยายตัวขึ้นอย่างกว้างขวาง ภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (Bowring Treaty) ในปลายทศวรรษ 2390

พื้นที่ที่รู้จักในนามของ ทุ่งหลวงรังสิต แต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรที่เรียกว่า ขายกันว่ ทุ่งหลวง อันหมายถึง ท้องทุ่งอันกว้างใหญ่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณทางตอนใต้ของอยุธยาจนจรดกรุงเทพฯ มีแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำบางปะกง (หรือแม่น้ำนครนายก) เป็นแนวกระหนาบซ้ายและขวากับมีคลองแสนแสบ-บางขนาก เป็นแนวเขตแดนทางตอนใต้ จากหลักฐานในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งให้เห็นว่าภายหลังการขุดคลองแสนแสบในรัชกาลที่ 3 ได้เริ่มมีผู้คนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานตามแนวคลองแสนแสบ และคลองสาขาอยู่บ้างแล้ว ทำให้ท้องทุ่งบริเวณคลองแสนแสบมีชื่อเฉพาะว่า ทุ่งหลวงแสนแสบ หรือทุ่งแสนแสบ ในขณะที่เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 5 มีการขุดคลองรังสิต และคลองซอยต่างๆ ได้ผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณใหม่ซึ่งเรียกว่า ทุ่งหลวงรังสิต หรือ ทุ่งรังสิต การอพยพของผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในทุ่งหลวงทั้งสองเขตได้เกิดขึ้นอย่างขนานใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะเขตทุ่งหลวงทั้งสองขึ้นเป็นเมืองใหม่คู่กันคือ เมืองมีนบุรี สำหรับ ทุ่งหลวงแสนแสบ และเมือง ธัญบุรี สำหรับ ทุ่งหลวงรังสิต มีความหมายว่า เป็นเมืองปลา และเมืองข้าว โดยลำดับ

ในการขอสัมปทานขุดคลองในโครงการรังสิต ซึ่งหมายถึงการขุดคลองรังสิต และคลองซอยต่างๆ นั้น บริษัทขุดคลองแลคูนาสยามได้รับอนุญาตขุดคลองตามระยะสัมปทาน 25 ปี และได้ขุดคลองทั้งสิ้นตามโครงการจำนวน 59 สายเป็นระยะทาง 22,779 เส้น หรือ 911.16

กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 800,000 – 1,500,000 ไร่ โดยครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ที่สุดของสัมปทานขุดคลอง ได้แก่เขตอำเภอธัญบุรี (อำเภอรังสิตเดิม) อำเภอลองหลวง อำเภอหนองเสือ และอำเภอลำลูกกา

บริษัทแลควนาสยาม (Siam Lands Canal and Irrigation Company) ได้ถือกำเนิดในรูปแบบของบริษัทเอกชน ในปี พ.ศ.2431 โดยการรวมหุ้นของกลุ่มเจ้านาย ขุนนางและนักธุรกิจชาวตะวันตก ประกอบด้วย พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ พระนันทาภิรักษ์ (สิ้นบุณนาค) นายโยคิม แกรซี่ (Joachim Qrassi) และเจ้าสัวยม พิศลยบุตร หรือหลวงสาธตราชายุกต์ ต่อมาในปี พ.ศ.2435 ได้มีการเปลี่ยนแปลงหุ้นส่วนอีกครั้งโดยมีนายเออร์วิน มุลเลอร์ (Erwin Muller) หรือพระปฏิบัติราชประสงค์ นายฮันส์ เมทสเลอร์ (Han Metzler) และ ม.ร.ว.สุวพันธ์ สนิทวงศ์ บุตรคนโตในพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เข้ามาแทนหุ้นเดิม 3 คน คือ พระนันทาภิรักษ์ นายโยคิม แกรซี่และเจ้าสัวยม

ในระยะเริ่มต้นของการก่อตั้งบริษัท พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ทรงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินงานเพื่อขอพระบรมราชานุญาต ขุดคลองจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงเป็นผู้ที่เข้าไปบุกเบิกการขุดคลองด้วยพระองค์เอง ด้วยเหตุนี้คลองแรกที่ขุด คือ คลองรังสิตประยูรศักดิ์ จึงมีชื่อเรียกในระยะแรกขุดคลองโดยชาวบ้านว่า คลองเจ้าสาย ตามพระนามของพระองค์ นอกจากนี้ยังเรียกว่า คลองแปดวา ซึ่งเป็นการเรียกตามขนาดความกว้างของคลอง อย่างไรก็ตามในระยะเวลาต่อมาเมื่อกิจการขุดคลองได้ขยายตัวไป ประกอบกับพระองค์เจ้าสายเริ่มประชวรเรื้อรัง บทบาทสำคัญในการขุดคลองและบริหารกิจการของบริษัทจะตกอยู่กับบุคคล 2 คน คือ ม.ร.ว.สุวพันธ์ สนิทวงศ์ ในฐานะผู้อำนวยการบริษัท และพระปฏิบัติราชประสงค์ในฐานะผู้จัดการบริษัท

การขอพระบรมราชานุญาตขุดคลองตามโครงการรังสิต ปรากฏตามความคำกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพิธีเปิดประตูน้ำคลองรังสิต เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2439 ว่า เกิดขึ้นเนื่องจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริสกับพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์มาก่อนว่า

ในพระราชอาณาเขตสยามนี้ คลองเป็นสิ่งสำคัญ ในปีหนึ่งควรให้ได้มีคลองขึ้นสักสายหนึ่ง จะทำให้บ้านเมืองเจริญ ถึงจะออกพระราชทรัพย์ปีละพันชั่ง หรือสองพันชั่งก็ไม่ทรงเสียดาย

พระองค์เจ้าสาย ประราธนาจะสนองพระราชดำริจึงได้ปรึกษากับนายแกรซี สถาปนิกชาวอิตาลี ให้เป็นผู้วางโครงการ จุดประสงค์ในการดำเนินงาน ของบริษัทขุดคลองแลคูนาสยามตามข้อเสนอของบริษัทเมื่อแรกเริ่ม คือ การจัดวางโครงการขุดคลองเพื่อเปิดที่ดินใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีการเพาะปลูกมาก่อน เพื่อใช้ในการปลูกข้าว บริษัทได้รับพระราชทานสัญญาพระบรมราชานุญาตขุดคลอง เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2431 และได้รับอนุญาตให้ขุดคลองสายแรก ตามหนังสืออนุญาตขุดคลอง ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2433 โดยเริ่มขุดที่ตำบลบ้านใหม่ ใต้เกาะใหญ่ แขวงเมืองปทุมธานี ผังแม่น้ำเจ้าพระยาไปออกแม่น้ำนครนายก ขนาดคลองกว้าง 6 วา ลึก 6 ศอก ยาว 1,400 เส้น เมื่อลงมือขุดคลองสายนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อคลองว่า คลองรังสิต (รังสฤษฎี) ประยูรศักดิ์ เณลิมพระเกียรติแด่พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ในเจ้าจอมมารดา ม.ร.ว.เนือง พระธิดาในพระองค์เจ้าสายสนธิวงศ์ (ต่อมาได้ทรงกรมเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทร) และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ เสด็จไปทำพิธีที่นั่นด้วย

การเปิดพื้นที่ใหม่ๆ โดยการขุดคลองในโครงการรังสิต ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเขตนี้ คือ มีการอพยพผู้คนจากถิ่นต่างๆ เข้าไปตั้งรกรากทำมาหากิน แรงจูงใจที่ทำให้เกิดการอพยพเป็นจำนวนมากและรวดเร็ว เป็นผลจากการเติบโตเศรษฐกิจข้าว ที่เป็นที่ต้องการของตลาดโลก และแรงผลักดันที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในทางสังคมและเศรษฐกิจในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การที่กรุงเทพฯ ขยายตัวและราคาที่ดินได้ถีบตัวสูงขึ้นผลักดันให้ชาวนาในเขตกรุงเทพฯ ต้องออกไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ ผลพวงจากการเลิกทาส ในปี พ.ศ.2415 ทำให้ทาสบางส่วนมีฐานะเป็นเสรีชนและถูกผลักดันให้ต้องอพยพออกไปตั้งถิ่นฐานใหม่ ขณะเดียวกันสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในเขตทำนาเดิมมีความเปลี่ยนแปลงก็เป็นอีกเหตุผลที่ทำให้ชาวนาจากฝั่งทะเลต้องอพยพมาสู่เขตรังสิตด้วยความหวังว่าระบบคลองที่บริษัทขุดคลองแลคูนาสยามได้พัฒนาขึ้นจะช่วยแก้ปัญหาที่เขาเผชิญ

3. ปทุมธานียุคปัจจุบัน

3.1 ปทุมธานีกับการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สมัยใหม่

ปทุมธานีเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในช่วงปี พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวไปสู่การเพาะปลูกพืชทางการเกษตรอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า เช่น การทำสวนผัก แตงโม สวนส้มและผลไม้อื่นๆ ทั้งนี้เพื่อ

ตอบสนองตลาดภายในประเทศรวมไปถึงตลาดเพื่อการส่งออก ขณะเดียวกันก็พบว่าพื้นที่อีกบางส่วนก็ได้พัฒนาไปสู่การผลิตในภาคอุตสาหกรรม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ได้แก่งัดตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณคลองรังสิต สำหรับพื้นที่ด้านตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาอันเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดนั้นไม่ค่อยได้รับการเปลี่ยนแปลงมากนัก

จุดเริ่มการเปลี่ยนแปลงด้านเกษตรสมัยใหม่ เกิดขึ้นเรื่องมาจากการสร้างเขื่อน ชัยนาท ในโครงการเจ้าพระยาใหญ่ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือ ภายหลังสงครามโลก ชาวไทยเป็นที่ต้องการของตลาดโลก ประเทศไทยถูกจัดว่าเป็นประเทศที่มีความสำคัญในแง่ของการผลิตอาหารมาช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหาร ผู้แทนองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้เดินทางมายังประเทศไทยและได้เสนอแนะให้ประเทศไทยทำการพัฒนาแหล่งน้ำในโครงการชลประทานขนาดใหญ่ ซึ่งไทยเคยมีโครงการลักษณะเช่นนี้มาแล้วในอดีต (สมัยรัชกาลที่ 5) แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ รัฐบาลไทยได้เสนอโครงการเงินกู้เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำจากธนาคารโลก ในปี พ.ศ.2495 จึงได้มีการก่อสร้างโครงการชลประทานเจ้าพระยาใหญ่โดยเงินกู้จากธนาคารโลกและสร้างเสร็จในปี พ.ศ.2500 โครงการเจ้าพระยาใหญ่ได้ส่งผลให้พื้นที่บริเวณคลองรังสิตได้รับน้ำที่ใช้ในการเกษตรอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมบริเวณดังกล่าว ปีพ.ศ.2512-2517 ได้เริ่มมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่นาบางส่วนมาทำพืชไร่และสวน โดยมีนายทุนจากกรุงเทพฯ เริ่มเข้ามาจับจองพื้นที่มากขึ้น มีการทำสวนกล้วยและสวนส้มจนในที่สุดพื้นที่ในเขตอำเภอหนองเสือ ลำลูกกา ัญบุรีและคลองหลวง กลายเป็นพื้นที่เพาะปลูกส้มเขียวหวานที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระดับประเทศเริ่มจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก การเกิดขึ้นของถนนพหลโยธิน ในรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 มีการสร้างเขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ในลักษณะเขื่อนอเนกประสงค์ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าและการเก็บน้ำเพื่อการเกษตร

ผลพวงที่สำคัญจากการมีถนนและมีเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า ก่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ๆ นอกเหนือไปจากอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม คือ โรงสีข้าว โรงเลื่อยไม้

ถนนพหลโยธินที่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องทำให้เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้พื้นที่สองข้างทางในเขตรังสิตเป็นย่านอุตสาหกรรมใหม่ มีการตั้งโรงงานทอกระสอบ โรงงานปั้น

ด้าย โรงงานทอผ้า โรงงานอุตสาหกรรมเคมี ตั้งแต่ พ.ศ.2510 เป็นต้นมา โรงงานอุตสาหกรรมเริ่มเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

ผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่จังหวัดปทุมธานีได้ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญประการหนึ่งก็คือ แรงงานในภาคเกษตรได้ปรับเปลี่ยนอาชีพมารับจ้างเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของจังหวัดปทุมธานีขนาดใหญ่ โดยเฉพาะมีผู้คนต่างถิ่นอพยพโยกย้ายเข้ามาอาศัยในจังหวัดปทุมธานีมากขึ้น ผลที่ตามมาก็คือมีความต้องการพื้นที่ที่อยู่อาศัยมากขึ้น ประกอบกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีมาแต่เดิมเอื้ออำนวยประโยชน์ในการจัดสรรที่ดินและโครงการหมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่ จะเห็นได้ว่าในช่วงรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีการพัฒนาด้านอสังหาริมทรัพย์มากขึ้นจนกลายเป็นยุคที่เรียกต่อมาในภายหลังว่ายุคเศรษฐกิจฟองสบู่ เขตพื้นที่รังสิตในปัจจุบันได้รับผลกระทบทั้งสภาวะแวดล้อมและมลพิษต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาคุณภาพของน้ำ อากาศ เสียง ขยะมูลฝอย เป็นต้น

ใบความรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์เมืองสามโคก

ปทุมธานี มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกันมาตลอดระยะเวลาการเป็นเมือง ชายพระราชอาณาเขตของราชธานีศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวรรณกรรมได้ให้ภาพสะท้อนของชุมชนริมน้ำ ปทุมธานี ในนาม สามโคก มีฐานะเป็นเมืองเล็กๆ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งปัจจุบัน ยังไม่สามารถระบุแน่ชัดลงไปว่า สามโคก มีความหมายเช่นไร และใครเป็นผู้ตั้งชื่อนี้

แม้วรรณกรรมที่เก่าแก่อย่างนิราศวัดเจ้าฟ้าของ สุนทรภู่ กวีเอกต้นกรุงรัตนโกสินทร์ได้ให้ความหมายในเชิงตำนานเมือง คล้ายคลึงกับตำนานอื่นๆ ในภาคกลาง ที่กล่าวถึงพระเจ้าอู่ทอง ทรงนำทรัพย์สมบัติเตรียมสร้างบ้านเมือง บริเวณนี้ว่า

พอเลณาคบากข้ามถึงสามโคก
เป็นคำโลกสมมุติสุดสงสัย
ถามบิดาว่าท่านผู้เฒ่าท่านกล่าวไว้
ว่าท้าวไทพระอู่ทองเรือกองทรัพย์
หวังจะให้ประชาเป็นคำจ้าง
ด้วยจะสร้างบ้านเมืองเครื่องประดับ
พอหากินสิ้นบุญไปสูญลับ
ทองก็กลับกลายเป็นดินแดง
จึงที่นี้มีนามว่าสามโคก...

นิราศเจ้าฟ้ายังสอดคล้องประสานกับแผนที่ของชาวฝรั่งเศสที่เขียนขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งให้ตำแหน่งบริเวณนี้ว่า Sam Koc จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า สามโคก เป็นบริเวณชุมชนที่มีความสำคัญทั้งด้านยุทธศาสตร์การเมือง และความเป็นชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยานักวิชาการอย่างเช่น สมบัติ พลายน้อย ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับชื่อ สามโคก ไว้ในหนังสือเรื่อง เล่าเรื่องพม่ารามัญ ว่า

ชื่อสามโคกนี้มีกล่าวกันสองอย่าง อย่างหนึ่งว่าชาวรามัญตั้งเตาหม้อโถ่งอ่างกันมาก แต่บริเวณนั้นเป็นที่ลุ่ม จึงต้องทำโคกสร้างเตา เพื่อกันน้ำท่วมโคก เตาเผาหม้อ ที่ยังเหลือที่สามโคกจึงเรียกตำบลนั้นว่าสามโคก อีกประการหนึ่งที่กล่าวถึงสามโคกก็คือ สามโคกน่าจะเป็นชื่อตำบลใน เมืองมอญมาก่อน เมื่อมาตั้งถิ่นฐานแถวนี้จึงใช้เรียกตำบลนั้นว่าสามโคก เพื่อเป็นที่ระลึกถึงถิ่นเดิม

และจากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่สืบต่อกันมา พอจับความได้ว่าชื่อ สามโคก หรือ บ้านสามโคกเป็นชื่อเรียกบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึง มีอยู่ 3 แห่งด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกัน ความหมายของคำว่า โคก ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้คำจำกัดความหมายว่า โคก ไร่สองนัยยะคือ ที่ดินที่เนินสูงหรือ บริเวณที่แห้งไม่มีน้ำ

อย่างไรก็ดีเมื่อได้ค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ก็พบว่า สามโคก ไม่ใช่ชื่อของหมู่บ้านหรือชุมชนในดินแดนที่เป็นประเทศพม่าแต่อย่างใด การตีความเรื่อง สามโคก นี้จึงไม่สามารถถือเป็นข้อยุติได้ เพราะตำนานท้องถิ่นสามโคก ได้ให้ข้อมูลที่แตกต่างไปจากนี้ กล่าวคือ

เดิมมีมอญสองพี่น้อง คนพี่ชื่อแมะกะลอย คนน้องชื่อแมะกะเล็ด มีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผา ทั้งสองพี่น้องได้ช่วยกันขุดดินถมโคกให้สูงขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วมถึงได้แยกทำเป็นสองโคกอยู่ใกล้กัน โคกหนึ่งเป็นของพี่ อีกโคกหนึ่งเป็นของน้อง แต่ละโคกได้สร้างเตาไว้บนโคกด้วย สำหรับเป็นที่เผาเครื่องปั้นดินเผาต่างๆ กิจการของทั้งสองพี่น้องดำเนินมาด้วยดีเป็นลำดับ นิสัยของทั้งสองคนนั้นต่างกัน แมะกะลอย เป็นผู้พี่เป็นคนในบุญ โอบอ้อมอารี ซื่อสัตย์ มีความขยันหมั่นเพียรมาก ตั้งใจทำมาหากินด้วยสุจริต ได้คิดประดิษฐ์เครื่องปั้นดินเผาของคนให้มีคุณภาพดีขึ้นเสมอ ผลผลิตเครื่องปั้นดินเผาของแมะกะลอยเป็นที่นิยมของลูกค้ายมาก ขายดีทำให้แมะกะลอย ร่ำรวยขึ้นเร็วทันตาเห็น ส่วนแมะกะเล็ดนั้นมีนิสัยขี้เกียจเป็นหยาบทำงานอย่างลวกๆ ไม่ละเอียดรอบคอบเหมือนคนพี่ กิจการของแมะกะเล็ดไม่ดีขึ้น มีแต่ทรงกับทรุด เพราะไม่มีลูกมาซื้อเครื่องปั้นดินเผาของเขาเสียเสีย แต่เขาก็ไม่เคยโทษตัวเอง กิจการของเขาที่ไม่รุ่งเรืองก็เป็นเพราะพี่ชายของเขาทำเกินเขาต่างหาก แมะกะเล็ดเต็มไปด้วยความคิดริษยาและพยายามหาหนทางที่จะทำลายกิจการของพี่ชายเขาตลอดเวลา วันหนึ่งเมื่อแมะกะเล็ด รวบรวมพรรคพวกของตนได้กลุ่มหนึ่งก็คิดวางแผนที่จะทำลายเตาเครื่องปั้นดินเผาของแมะกะลอยผู้พี่เสียให้สิ้น ครั้งตกเวลากลางคืนเข้ายามดึก แมะกะเล็ดกับพวกจึงลอบเข้าไปยังโรงเตา แล้วเอาไฟจุดโรงเตาแล้วเอาไฟมาจุดเผาโรงเตาตามปกติ เห็นเตาเครื่องปั้นดินเผาของตนบนโคกถูกเผาทำลายไม่เหลือชิ้นดี ตนก็รู้ได้ทันทีว่า ต้องเป็นแมะกะเล็ดน้องชายของตนเป็นแน่ ที่แอบมาเผาเตาของตน แต่แมะกะลอยเป็นใจเย็นมีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คิดว่าได้ดีไว้คงได้ดี แมะกะลอยจึงได้สร้างโคกใหม่ และสร้างเจดีย์ขึ้นใกล้บ้านตนเองเพื่อสะดวกในการดูแลรักษา กิจการเครื่องปั้นดินเผาของเขาก็กลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่งสำหรับแมะกะเล็ด กิจการของเขากลับทรุดหนักลงท้ายที่สุดจึงต้องย้ายไปอยู่ในถิ่นอื่น ส่วนแมะกะลอยก็ยังอยู่ที่เดิมด้วยความสุข

ผลงานทางวิชาการของผู้รู้ในท้องถิ่น ได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกับตำนานพื้นบ้านดังกล่าวว่า สามโคก คือ แหล่งเตาเผา ซึ่งชาวมอญเป็นผู้สร้างขึ้นเพื่อผลิตเครื่องใช้ในชุมชนและส่งไปขายตามที่ต่างๆ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีที่พบในปัจจุบันสันนิษฐานได้ว่า สามโคกเป็นชุมชนเก่าแก่ก่อนรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ในกฎหมายลักษณะพระธรรมนูญ ว่าด้วยการใช้ตราราชการ พ.ศ.2175 ระบุว่า สามโคก เป็นหัวเมืองหนึ่งที่ขึ้นตรงต่อกรมพระกลาโหม

ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ได้มีการอพยพของชาวมอญจากเมืองเมาะตะมะเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระองค์จึงทรงแต่งตั้งให้หัวหน้าชาวมอญ 11 คนที่เป็นผู้นำการอพยพครั้งนั้นมียศศักดิ์ และโปรดเกล้าฯ ให้ควบคุมชาวมอญเหล่านั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ สามโคก มีข้อสันนิษฐานประการหนึ่งว่า การขยายตัวของชุมชนสามโคก เป็นไปตามพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ไทย แม้แต่ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน ยังทรงรับชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่สามโคก เป็นเหตุให้มีจำนวนชาวมอญเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องขยายชุมชนที่ตั้งอยู่ริมน้ำเข้าไปในแผ่นดินมากขึ้นโดยเฉพาะด้านทิศตะวันตก ได้มีการขุดคลอง เพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมเพิ่มขึ้น ส่วนบริเวณด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นพื้นที่ป่ารกทึบ มีหนองน้ำและสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก ซึ่งเมื่อมีโครงการขุดคลองรังสิตในสมัยรัชกาลที่ 5 สภาพแวดล้อมเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าว

สามโคกมีชื่อปรากฏอยู่ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับที่กล่าวถึงการอพยพของชาวมอญเข้ามาอยู่ที่สามโคกในปี พ.ศ. 2203 สมัยพระบาทสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ชาวมอญเมืองเมาะตะมะได้อพยพครัวเรือนหนีภัยสงครามเข้าประมาณ 10,000 คน ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามโคก นับเป็นครั้งแรกที่ชาวมอญได้เข้าตั้งบ้านเรือน บ้านสามโคกจากบันทึกของฝรั่งต่างชาติที่เข้ามาค้าขายยังปรากฏในแผนที่แสดงเส้นทางแม่น้ำจากทะเลอ่าวไทยถึงกรุงศรีอยุธยาซึ่งเขียนโดย “มองซิเออร์ เดอร์ รามา” ได้บันทึกชื่อหมู่บ้านในสมัยอยุธยาที่ตั้งสองฟากฝั่งลำน้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะแผนที่ของชาวฮอลันดา เขียนขึ้นในปี พ.ศ. 1726 ตรงกับแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พ.ศ.2269 ได้เขียนภาพลักษณะเป็นรูปภาพประกอบในแผนที่ เช่น ภาพบ้านเรือน วัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ วัง กำแพงเมือง ป้อมค่ายคูเมือง ป่าไม้ ภูเขา ซึ่งทำให้เราได้ทราบที่ตั้งชุมชน หมู่บ้าน วัดวาอารามต่างๆ ที่สำคัญในสมัยอยุธยาที่ตั้งอยู่ริมสองฟากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอย่างดี ซึ่งหลักฐานในหลายส่วนไม่อาจหาได้จากพงศาวดารซึ่งมีการจดบันทึกไว้เพียงเล็กน้อย บ้านสามโคกได้ถูกบันทึกไว้ในแผนที่ฉบับนี้ เป็นภาพวาดหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่คุ่มน้ำฝั่งตะวันตกโดยมีคำบรรยายในหมายเลขกำกับที่ระบุว่า “Potte-Bakkers Dorp.” หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผา” หรือ “หมู่บ้านปั้นหม้อ”

ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญของบ้านสามโคกว่า หมู่บ้านนี้ประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาออกจำหน่าย มีการก่อตั้งโคกเนินเพื่อสร้างเตาเผาริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งหมดสามโคก แต่ละโคกก็มีการก่อเตาเผาเรียงคั่นนานสลับซับซ้อนกัน ประมาณว่าทั้งสามโคกมีเตารวมกันไม่น้อยกว่า 15 เตา จากหลักฐานการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีโดย สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรมศิลปากรร่วมกันองค์บริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี และองค์การบริหารส่วนตำบลสามโคกเข้าดำเนินงานขุดแต่งจนเสร็จในเดือนมีนาคม 2543 ในบริเวณเนินโคกเตาที่ 1 พบซากเตาเผาปรากฏอยู่ 4 เตาเรียงกันอยู่ในเนินเดียวกัน ผลิตภัณฑ์ที่พบในเตาบ้านสามโคกเป็นของที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไปในครัวเรือน เช่น ตุ่มอีเล็ง อ่าง ครก กระปุก โถ หม้อน้ำ หวดหนึ่งข้าว เตา ขาม ตะคัน ท่อน้ำ ภาชนะบางส่วนมีการตกแต่งด้วยลวดลาย ขูดขีดหรือลายกดประทับเป็นลายดอกพิกล ดอกไม้กลีบบัว ลายกระจัง ลายจักร บางชิ้นมีตัวจารึก ข้อความเป็นภาษามอญ ซึ่งยังแปลความหมายไม่ได้ บางชิ้นมีจารึกข้อความภาษาไทยอ่านความว่า “หนังสือหลวง” แหล่งเผาที่บ้านสามโคกนับเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ใหญ่ในสมัยอยุธยาตอนล่าง เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปทุกครัวเรือนโดยเฉพาะ “ตุ่มอีเล็ง” ซึ่งเป็นตุ่มสีแดง ไม่เคลือบ ปากเล็ก ก้นเล็ก กลางป่อง ซึ่งต่อมาภายหลังเรียกตามชื่อแหล่งผลิตว่า “ตุ่มสามโคก” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญที่บ้านสามโคก

เรือนอินทร์ หน้าพระลาน กล่าวถึงมอญสามโคกไว้ว่า สามโคก เป็นอำเภอหนึ่งของ จังหวัดปทุมธานี ตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบนเส้นทางเดินเรือที่จะผ่านไปมาออกปากแม่น้ำเจ้าพระยา

ชื่อ “สามโคก” เดิมคือ ชื่อเมืองที่มีโคกโบราณตั้งอยู่ 3 สามแห่ง (โคก หมายถึง ที่ดินที่หนุนสูงขึ้นคล้ายเนิน) (เรือนอินทร์ หน้าพระลาน ,2552 : 8 อ้างจาก สุจินต์ เพิ่มพูล ,2552 : 7)

ประวัติเล่าขานถึงที่มาของชื่อเมืองสามโคก จังหวัดปทุมธานี ปัจจุบันยังไม่ระบุแน่ชัดว่า “สามโคก” มีความหมายเช่นไร เหตุใดจึงมีชื่อเช่นนี้ อย่างไรก็ตามมีการสันนิษฐานกันหลากหลาย จนกลายเป็นตำนานเมืองสามโคก ที่ปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ถ่ายทอดเล่าสู่ให้ลูกหลานสามโคกได้รับรู้ บางเรื่องสามารถหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและวรรณกรรมมายืนยันได้บางเรื่องเป็นเพียงความทรงจำที่กำลังจะเลือนหายไปพร้อมกับผู้เล่าขานและกาลเวลา จึงต้องช่วยกันบันทึกเพื่อเก็บความภาคภูมิใจของที่มาแห่งนามสามโคกให้คงอยู่ตลอดไป

กล่าวกันว่า “เมืองสามโคก” เป็นดินแดนที่มอญอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ถึง 3 ยุคสมัย คือ กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ตามประวัติกล่าวว่าสามโคก เป็นเมืองที่ตั้งมาแต่

ครั้งกรุงศรีอยุธยา ปลายแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จนถึงแผ่นดินสมเด็จพระมหินทราธิราช จน พ.ศ. 2112 เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า เมืองสามโคกจึงร้างไประยะหนึ่ง จากนั้นปรากฏหลักฐานในกฎหมายเก่าลักษณะพระธรรมนูญว่าด้วยการใช้ตราราชการ พ.ศ. 2179 ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ระบุว่า “สามโคก” เป็นหัวเมืองขึ้นกับกรมพระกลาโหม และจากพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ระบุว่า มอญเมืองเมาะตะมะอพยพมาทางเมืองสมิง ถึงด่านพระเจดีย์ 3 องค์ พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าช้างเผือก (พระนารายณ์มหาราช) ได้ทรงทราบเหตุก็ทรง พระโสมนัสดำรัสให้สมิงรามัญเก่าในกรุง ถือพลพันหนึ่งออกไปรับคร่อมอญเมืองเมาะตะมะเข้ามายังพระมหานคร แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พวกคร่อมอญใหม่ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลสามโคก อันเป็นหลักฐานแสดงว่า “เมืองสามโคก” มีฐานะเป็นเมืองแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

ส่วนคำว่า “สามโคก” จะเป็นโคกอะไร และอยู่ที่ไหนกันนั้น มีวรรณกรรมหลายเรื่องที่กล่าวไว้ เช่น นิราศวัดเจ้าฟ้าของสุนทรภู่ กวีเอกต้นกรุงรัตนโกสินทร์ให้ความหมายในเชิงตำนานเมืองที่กล่าวถึงพระเจ้าอู่ทองทรงนำทรัพย์สมบัติเตรียมสร้างบ้านเมืองบริเวณนี้ว่า

“พอเลยนาคบากข้ามถึงสามโคก	เป็นคำโลกสมมุติสุดสงสัย
ถามบิดาว่าท่านผู้เฒ่าท่านกล่าวไว้	ว่าท้าวไทพระอู่ทองเชือกทองทรัพย์
หวังจะให้ประชาเป็นคำจ้าง	ด้วยจะสร้างบ้านเมืองเครื่องประดับ
พอหากินสิ้นบุญไปสูญลับ	ทองก็กลับกลายสิ้นเป็นดินแดง
จึงที่นี้มีนามว่าสามโคก	เป็นคำโลกสมมุติสุดแถลง
ครั้งพระโกศโปรดปรานประทานแปลง	ที่ตำแหน่งมอญมาสามภักดี
ชื่อปทุมธานีที่เสด็จ	เดือนสิบเอ็ดบัวออกทั้งดอกฝัก
มารับส่งตรงนี้ที่สำนัก	พระยาพิทักษ์ทวยหาญผ่านพารา...”

จากนิราศพระบาทของสุนทรภู่อีกเช่นกันที่ทำให้เข้าใจว่า สามโคกนั้นอยู่เหนือบ้านกระแซง ใกล้กับบริเวณวัดสิงห์ในปัจจุบัน ดังคำกลอนที่ว่า

“ถึงบางหลวงทรวงร้อนดังครึก

พี่ร้างรักมาด้วยราชการหลวง

เมื่อคิดไปใจหายเสียตายดวง

จนเรือล่องมาถึงย่านบ้านกระแซง

พี่เร่งเตือนเพื่อนชายพายกระโซก

ถึงสามโคกต้องแดดยิ่งแผดแสง
ให้รู้ร้อนอ่อนจิตระอิดแรง...

นอกจากวรรณกรรมของสุนทรภู่ที่กล่าวถึงนามของสามโคกแล้ว มีการสันนิษฐานว่าสามโคกเป็นบริเวณชุมชนที่มีความสำคัญทั้งทางด้านยุทธศาสตร์การเมือง และความเป็นชุมชนริมฝั่งเจ้าพระยา ชื่อสามโคกนี้กล่าวสันนิษฐานถึงที่มาเป็นสองแนวทาง แนวทางที่หนึ่งกล่าวว่าชาวรามัญตั้งเตาเผาหม้อโอ่งอ่างกันมาก แต่บริเวณนั้นเป็นที่ลุ่ม จึงต้องทำโคกสร้างเตา เพื่อกันน้ำท่วมโคกเตาเผาหม้อที่ยังเหลือมีสามโคก จึงเรียกตำบลนั้นว่าสามโคก อีกแนวทางหนึ่งที่กล่าวถึงสามโคกก็คือ สามโคกน่าจะเป็นชื่อที่ “ท้าวอุทอง” พระเจ้าอุทองมากองทัพที่จะสร้างบ้านแปงเมืองแล้วเกิดโรคระบาด จึงไม่ได้สร้างที่เมืองสามโคก

ข้อมูลเกี่ยวกับสามโคกนั้น หากพิจารณาจากตำนานท้องถิ่นสามโคกได้ให้ข้อมูลที่แตกต่างออกไปคือ นานมาแล้วมีมอญสองคนพี่น้อง คนพี่ชื่อมะกะลอยคนน้องชื่อมะกะเล็ด มีอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่อยู่เมืองมอญ เมื่อได้อพยพมาอยู่ที่บ้านสามโคกทั้ง 2 ได้ช่วยกันขุดดินเป็นเนินโคกให้สูงขึ้นพ้นระดับน้ำหลาก โดยทำขึ้น 2 โคก และได้ก่อเตาเผาเครื่องปั้นดินเผามีหม้อ ให้เตา ตุ่มกิจการเจริญดี มีเรือมารับซื้อกันมากมาย ต่อมาคนน้องทำตัวเซเพล กิจการทรุดลงจึงเกิดอิจฉาพี่ชายที่กิจการดีขึ้นเรื่อย ๆ คืบหนึ่งคนน้องจึงรวบรวมพรรคพวกหลบเข้าไปทำลายโรงและเตาเผาตุ่มของพี่ชายจนหมดสิ้น ผู้เป็นพี่ชายจึงทำการขุดแต่งโคกเตาขึ้นมาใหม่ให้อยู่ใกล้บ้านตน กิจการก็กลับเจริญรุ่งเรืองขึ้นกว่าเดิม ผู้เป็นน้องเห็นจึงละอายใจในที่สุดก็ต้องย้ายไปอยู่ที่อื่น จึงทำให้เกิดชื่อสามโคกขึ้น

จากตำนานดังกล่าวจึงทำให้ดินแดนบริเวณนี้มีชื่อว่าสามโคก เนื่องจากมีเตาเผาเครื่องปั้นดินเผา 3 เตา ที่สร้างจากพี่น้องสองคนนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีท่านผู้รู้เล่าว่า ในบริเวณสามโคกนี้เป็นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึงอยู่ 3 ที่ ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านสามโคก และกล่าวกันจนติดปากเป็นเพลงกล่อมเด็กมาแต่โบราณ ซึ่งปรากฏเนื้อหาที่มีการถ่ายทอดแตกต่างออกไปใน 2 สำนวนคือ

สำนวนที่หนึ่ง

“ตาเอ๋ยพาย	ยายเอ๋ยโยก
พอลถึงสามโคก	ยายก็โยกไม่ไหว
ชักด้ามพาย	ดีห้วยายดังโป๊ก”

สำนวนที่สอง

“เด็กเอ๋ยพาย พายเอ๋ยโยก

พอถึงสามโคก พายก็โยกไม่ไหว

เด็กหัวกะโหลก ยกด้ามพาย

ดีหัวนาย ดังโป๊ก”

จากการรวบรวมหลักฐานประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณกรรม ตำนานและเรื่องเล่าขานเกี่ยวกับเมืองสามโคกนี้ แท้จริงแล้ว คือ ภูมินาม ของชื่อเมืองสามโคกนั่นเอง ปัจจุบันสามโคก มีฐานะเป็นเพียงอำเภอหนึ่งในจังหวัดปทุมธานีหากย้อนรำลึกถึงอดีตที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จประพาสเมืองสามโคก พสกนิกรชาวสามโคกได้พากันนำดอกบัวขึ้นทูลเกล้าถวายเป็นราชสักการะ เป็นที่พอพระราชหฤทัย จึงพระราชทานนามเมืองสามโคกเสียใหม่ว่าเมืองประทุมธานี เป็นเหตุให้คนรุ่นหลังเข้าใจว่าจังหวัดปทุมธานี มีชื่อเดิมว่าสามโคก อีกทั้งส่วนหนึ่งเนื่องมาจากบทกวีของสุนทรภู่ ในนิราศภูเขาทอง ซึ่งเป็นที่จดจำกันจนติดปากของคนทั่วไปว่า

“ถึงสามโคกโศกถวิลถึงปิ่นเกล้า

พระพุทธเจ้าหลวงบำรุงซึ่งกรุงศรี

ประทานนามสามโคกเป็นเมืองตรี

ชื่อประทุมธานีเพราะมีบัว

โอ้พระคุณบุญล้นไม่กลับหลัง

แต่ชื่อตั้งก็ยังอยู่เขารัฐ

โอ้เรานี้ที่สุนทรประทานตัว

ไม่รอดชั่วเขสามโคกยิ่งโศกใจ”

นอกจากนี้ยังมีบทนิราศของนายโมรา ทหารกรมมหาดเล็กตลกหลวงในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่งขึ้นเมื่อครั้งได้ตามเสด็จประพาสพระราชวังบางปะอินทางเรือ ล่องไปตามลำน้ำเจ้าพระยา เมื่อปี พ.ศ. 2426 และได้ผ่านเมืองสามโคกแห่งนี้ว่า

“หนึ่งโคกเขตชื่อตั้ง เมืองปทุม มอญมากกว่าไทยคุ่ม พวกพ้อง

ทำอิฐโอ่งอ่างซุ่ม ตาลดก ดงนา

ยลแต่มอญไม่ต้อง จิตเพื่อเสมอสมร”

สาเหตุอีกประการหนึ่งคือ สภาพของเมืองมีลักษณะเป็นแหล่งอพยพเมื่อที่ทำการเมืองต้องย้ายอยู่เรื่อยๆ เจ้าเมืองคนไหนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใด ที่ว่าการเมืองก็จะอยู่ที่นั่น จนท้ายที่สุดในปี พ.ศ. 2460 มีการสร้างศาลากลางจังหวัดขึ้นใหม่ ณ ศาลากลางหลังปัจจุบัน ในการเปิดศาลากลางจังหวัดครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปลี่ยนนามจังหวัดจาก“ประทุมธานี” เป็น “ปทุมธานี” นับตั้งแต่นั้นมา

นอกจากความหลากหลายของข้อมูลซึ่งเป็นที่มาของภูมินามสามโคกทั้งข้อมูลทางประวัติศาสตร์และตำนานของท้องถิ่นบริเวณนี้ทำให้ อำเภอสามโคกมีสีสันให้ผู้สนใจใฝ่รู้ได้สืบค้นข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจต่อไปแล้วนั้น ยังมีตำบลบางแห่งในอำเภอสามโคกมี “ภูมินาม” ที่น่าสนใจ

ไม่แพ้กัน พอประมวลได้ เช่นตำบลบางกระบือ ซึ่งมีที่มาจากชื่อของ “ควาย” หรือ “มหัส” ในอดีตสมัยอยุธยา ที่นี้เป็นทุ่งโล่งสลับกับป่าละเมาะ เป็นถิ่นที่อยู่ของควายป่าเป็นฝูงจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของชื่อตำบลบางกระบือ วัดมหิงสาราม หรือวัดควายป่าและลำคลองที่มีชื่อเกี่ยวข้องกับควาย คือ “คลองควาย” “คลองวัว” ในอดีตสุนทรภู่ก็เอกละแวกของไทยได้เดินทางด้วยเรือผ่านหมู่บ้านบางกระบือในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้บันทึกไว้ในนิราศพระบาทควายว่า

“ถึงทุ่งขวางกลางย่านบ้านกระบือ	ที่ลมอ่อนนั้นค่อยเหือดด้วยคุ้งขวาง
ถึงย่านหนึ่งน้ำเซาะเป็นเกาะกลาง	ต้องแยกทางสองแควกระแสนชล
ปางบูรณชนานาม	ราชครามเกาะใหญ่เป็นไพรสนธ์
ในแถวทางกลางย่านกันดารคน	นาวาคลเดินเบื่องบูรพา”

นิราศพระประชม ที่ได้พรรณนาไว้ควายว่า

“บางกระบือเห็นกระบือเหมือนชื่อบ้าน	แสนสงสารสัตว์นาฝูงกาสร
ลงปรักเปลือกเกลือกเลนระเนนนอน	เหมือนจะร้อนรนรำทุกคำคิน”

อย่างไรก็ตามแม้วัวควายได้หายไปจากชาวไร่ชาวนาและมีเครื่องจักรเข้ามาแทนที่ แต่ชื่อบ้านนามบางกระบือก็ยังคงปรากฏอยู่เสมอมาไว้เตือนใจได้เช่นกัน ตำบลเชียงรากใหญ่ แต่เดิมเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาเก่า มีเรือสำเภาล่องผ่านและมีเรือสำเภาส้มบริเวณที่ตั้งตำบล ชาวบ้านจึงเรียกตำบลนี้ว่า “อู่ตะเภาส้ม” ต่อมาแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณนี้ตื้นเขินเป็นป่าไม้ จนราษฎรมาจับจองเป็นพื้นที่ทำการเกษตรและอยู่อาศัยจนถึงปัจจุบันนี้ บางตำนานเล่าว่า บริเวณนี้จะมีช้างโขลงใหญ่ซึ่งเป็นช้างลากซุง ชาวบ้านจึงเรียกตำบลนี้ว่า “ช้างลากใหญ่” และต่อมาได้เพี้ยนเป็น “เชียงรากใหญ่” ความหมาย “เชียงราก” แต่เดิมเรียกว่า “ช้างลาก” ที่เรียกว่า “ช้างลาก” นั้นหมายถึง ช้างลากซุง ไม้สักหรือไม้อื่นๆ ที่ตัดโค่นลงแล้วตัดเป็นท่อนไม้ซุงในจังหวัดสระบุรี และจังหวัดนครนายก เขาจะใช้ช้างลากลงมายังจังหวัดปทุมธานี เพื่อลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา แล้วนำไปผูกเรียงกันหนุนด้วยไม้ไผ่ให้ลอย ทำเป็นแพส่งลงมายังกรุงเทพมหานคร ช้างที่ลากซุงมาจากนครนายก หรือจังหวัดสระบุรีจะลากลงมาเป็นสองทาง คือลากตรงไปลงแม่น้ำเจ้าพระยา เหนือวัดเมตตารังค์ อำเภอสสามโคก ทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่งลากลงแม่น้ำเจ้าพระยาตรงที่เรียกกันว่า แม่น้ำอ้อม อีกทางหนึ่ง ทางที่ใช้ช้างลากซุงต่อมานานเข้าจึงเป็นร่องลึก และกว้างขึ้นทุกทีจนกลายเป็นคลอง เรียกว่าคลองเชียงรากน้อย

(คลองช้างลากน้อย) กับคลองเชียงรากใหญ่ (คลองช้างลากใหญ่) ใช้เป็นคลองสำหรับส่งน้ำเพื่อการเกษตรของกรมชลประทานไปแล้ว

ตำบลกระแซง ตั้งขึ้นมากกว่า 350 ปีแล้ว มีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาว่าสมัยก่อนมีพวกมอญและพ่อค้าต่างๆ เดินทางมาค้าขายโดยใช้เรือกระแซงซึ่งเป็นเรือขนาดใหญ่ ล่องมาตามแม่น้ำน้อย เมื่อมาถึงบริเวณที่ตั้งของบ้านกระแซงก็แวะทุกครั้ง จึงได้เห็นว่าที่นี่มีภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์จึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐาน โดยทางราชการได้ตั้งขึ้นเป็นตำบลกระแซง ในปี 2457 โดยตั้งชื่อตามเรือกระแซงแต่นั้นมา

ในการสืบค้นข้อมูลเพื่อรวบรวมภูมินามที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยเมืองสามโคกเก่า และตำบลต่างๆ นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ยังคงมีหลักฐานและตำนานเรื่องราวให้อ้างอิงถึงได้ นอกเหนือไปจากนี้แล้วยังมีภูมินามของชื่อหมู่บ้าน ชื่อวัดชื่อคลอง และชื่ออื่นๆ ที่ยังเป็นมนต์เสน่ห์ชวนให้ผู้สนใจค้นหาร่องรอยของชิ้นส่วนภาพต่อในอดีตที่หายไปจากหน้าบันทึก เพื่อเติมเต็มความเป็น “สามโคก...ดินแดนแห่งอารยธรรมที่รุ่งโรจน์ ณ สองฝั่งเจ้าพระยา” ให้ครบถ้วนสมบูรณ์

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร (2544). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย. “ต๋มสามโคก”. ความรู้คือประทับใจ. 11-14 : กรกฎาคม

– กันยายน 2535.

ใบความรู้ เรื่อง ตำนานสามโคก : ตำนานท้าวอุทอง

ตำนานท้าวอุทอง คนเก่าๆ ในเขตเมืองสามโคก ได้เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนว่า ครั้งหนึ่งในอดีต ท้าวอุทองได้อพยพไพร่พลหนีโรคห่า ขณะผ่านเขตสามโคกเป็นเวลาใกล้ค่ำแล้ว ประกอบกับเกวียนชำรุด จึงหยุดพักไพร่พล ที่บริเวณวัดมิ่งหาราม กับทั้งได้ออกปากขอยืมเครื่องมือจากชาวบ้านละแวกนั้นเพื่อนำมาซ่อมแซมเกวียนแต่ได้รับการปฏิเสธ ท้าวอุทองทรงพิโรธ และในคืนนั้นเองทรงแอบฝังทรัพย์สมบัติส่วนที่ไม่สามารถนำไปได้เพราะเกวียนชำรุดไว้ในบริเวณวัด และสาปแช่งมิให้ผู้ใดนำทรัพย์สมบัติที่ฝังไว้ไปได้เลยสภาพปัจจุบันวัดมิ่งหารามเป็นวัดร้าง ชำรุดทรุดโทรม เหลือเพียงผนังพระอุโบสถเพียง 4 ด้าน เท่านั้นอยู่ห่างจากลำน้ำเจ้าพระยาประมาณสองกิโลเมตร สาเหตุที่ร้างมีผู้สันนิษฐานต่างกันไป บ้างก็ว่าเป็นเพราะลำน้ำเปลี่ยนทางเดิน บ้างก็คิดว่าเพราะกรุงแตกเมื่อปี พ.ศ. 2310

ตำนานท้าวอุทองวัดเทียนถวายได้บอกเล่าเรื่องราว ความว่า พระเจ้าอุทองได้อพยพผู้คนหนีโรคห่าพร้อมด้วยไพร่พล สัมภาระบรรทุกเกวียนมาประมาณแปดสิบเล่ม ได้หยุดพักไพร่พลอยู่ที่หนองแห่งหนึ่ง (ปัจจุบันเรียกชื่อว่า หนองปลาสิบ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดเทียนถวาย ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง) ตอนกลางคืนได้จุดไฟสว่างไสวตลอดทั้งคืนนานเป็นแรมเดือน เมื่อโรคห่าสงบแล้วก่อนที่จะประสงค์จะเสด็จกลับได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดในบริเวณที่เคยประทับขึ้น 1 วัด สมัยนั้นชาวบ้านเรียกว่า "วัดเกวียนไสว" ต่อมาแผลงเป็น "วัดเทียนถวาย" ตามนิราศเจ้าฟ้าของสุนทรภู่ ก็เขียนไว้ตรงกับชาวบ้านที่ว่าพอเลียบนาคนากข้ามถึงสามโคก เป็นคำโลกสมมุติสุดสงสัยถามบิดาว่าท่านผู้เฒ่าท่านกล่าวไว้ ว่าท้าวไทพระอุทองเธอกองทรัพย์หวังจะไว้ให้ประชาเป็นค่าจ้างด้วยจะสร้างบ้านเมืองเครื่องประดับพอกินสิ้นบุญไปสูญลับ ทอingkกลับกลายสิ้นเป็นดินแดงจึงที่นี้มีนามชื่อสามโคก เป็นคำโลกสมมุติสุดแถมครั้งพระโกศโปรดปรานประทานแปลง เป็นตำแหน่งมอญสวามีภักดี ชื่อปทุมธานีที่เสด็จ เดือนสิบเอ็ดบัวออกทั้งดอกฝัก มารับส่งตรงนี้ที่สำนัก พระยาพิทักษ์ทวยหาญผ่านพารา

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร (2544). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วีรวัฒน์ วงศ์สุปไทย. "ตุ่มสามโคก". ความรู้คือประทีป. 11-14 : กรกฎาคม – กันยายน 2535.

ภาคผนวก จ

ภาพกิจกรรมและตัวอย่างผลงานนักเรียน

รูปภาพการทำกิจกรรมด้วยการจัดการเรียนรู้
ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

รูปภาพการทำกิจกรรมด้วยการจัดการเรียนรู้ ด้วยหน่วยการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สามโคก

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวนฤมล การชัยศรี
วันเดือนปีเกิด	30 มิถุนายน 2529
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	29/79 หมู่ที่ 10 ตำบลลำลูกกา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี 12150
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครูผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียน สาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์) 1 หมู่ 20 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 13180
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2544	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จาก โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย
พ.ศ.2547	มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ศิลป์-ภาษาฝรั่งเศส) จาก โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย
พ.ศ.2552	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ.2560	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ แขนงวิชาการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ